

วารสารบวรสหการศึกษา และมนุษยสังคมศาสตร์

Journal of Bovorn Multi - Education
and Human Social Sciences
ISSN : 2730-3233 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2565) : Vol. 3
No. 1 (January – June 2022)

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences
(JOB_EHS)

ISSN: 2730-3233 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2565)

Vol. 3 No. 1 (January – June 2022)

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences) มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารการศึกษา บริหารธุรกิจ วิทยาการจัดการ และสาขาวิชาสหวิทยาการอื่นๆ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ คณาจารย์ นักวิจัย และนิสิตนักศึกษา

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความในวารสารอย่างเคร่งครัด โดยอ้างอิงตามรูปแบบของ APA (นาม-ปี) รวมถึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารฯ และเป็นบทความที่ไม่มี ความหลายมากกว่า 25% ตามที่ถนนในโปรแกรม CopyCat ในเว็บ Thaijo2

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารฯ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ โดยไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของวารสารฯ

กระบวนการพิจารณาบทความ :

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

ประเภทของบทความ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ เปิดรับตีพิมพ์ประเภทของบทความ คือ บทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Original Article) บทความปริทัศน์ (Review Article) และบทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ภาษาที่รับตีพิมพ์ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดออก :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ มีกำหนดออกตีพิมพ์ 2 ฉบับ ต่อปี (ราย 6 เดือน) ดังนี้
ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

ที่ปรึกษา :

พระเดชพระคุณ พระครูภาวนาอินทวงศ์ (เฉลียว อินทวโส), ดร.
เจ้าอาวาสวัดหนองบัวหิง

บรรณาธิการ :

พระครูปลัดสุรวุฒิ สิริวฑฒโก (อุกฤษโซค), ดร.
Phrakrupalad Suravut Sirivaddhako (Ukitchock), Dr.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ :

ดร.ศุภกัญญา ศรีคำไทย
Dr. Sukpinya Srikomthai

กองบรรณาธิการ :

พระเมธาวิจารย์ (สุเทพ พุทธจรรยา), รศ.ดร.
Phramedhavinaiyaros (Suthep Buddhachanya), Assoc. Prof. Dr.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Mahamakut Buddhist University, Thailand

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ผศ.ดร.
Phramaha Mongkhokan Khangphanom, Asst. Prof. Dr.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ผศ.ดร.
Phramaha Yannawat Thitavaddhano, Asst. Prof. Dr.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

รศ.ดร.อำนวย เดชชัยศรี

Assoc. Prof. Dr. Amnuay Detchaisri

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Thailand

รศ.ดร.มารุต พัฒนาผล

Assoc. Prof. Dr. Marut Patphol

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Srinakharinwirot University, Thailand

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต Suan Dusit University, Thailand

ผศ.ดร.ธัญนันท์ อบถม

Asst. Prof. Dr. Thanyanun Obthom

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ Panyapiwat Institute of Management, Thailand

ผศ.ดร.สมหมาย ปวะบุตร

Asst. Prof. Dr. Sommai Pavaboot

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

ดร.เสนห์ เดชะวงศ์

Dr. Saneh Dechawongse

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Mahamakut Buddhist University, Thailand

ดร. กฤษณา นันทเพ็ชร

Dr. Krisda Nantapetch

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University, Thailand

ดร.ลำพอง กลมกุล

Dr. Lampong Klomkul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม :

พระมหาธีรยุทธ จิตตพณฺโฑ

ฝ่ายประสานงานและจัดการ :

นางสาวสาคร หาญแท้

ฝ่ายกฎหมาย :

นายณพฤช ทรัพย์แก้วยอด

เจ้าของวารสาร :

วัดหนองบัวหึ่ง ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี 70140

โทรศัพท์ : 099-1916295 E-mail: ukitchock@gmail.com

สำนักงานกองบรรณาธิการ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

วัดหนองบัวหึ่ง ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี 70140

โทรศัพท์ : 099-1916295, 099-6166595, 095-5426695

E-mail: ukitchock@gmail.com

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOB_EHS

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences (JOB_EHS)

ISSN: 2730-3233 (Online)

บทบรรณาธิการ

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences: JOB_EHS) ฉบับนี้เป็น ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2565) ประกอบด้วยบทความ จำนวน 8 เรื่อง ประกอบด้วยบทความวิจัย 2 บทความ และบทความวิชาการ 6 บทความ โดยกองบรรณาธิการได้ตระหนักถึงคุณภาพวารสารตามกรอบการประเมินคุณภาพวารสารเป็นอย่างดี จึงได้คัดเลือกกลั่นกรองบทความให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI

กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความที่เป็นนักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความสนใจเขียนบทความเพื่อลงตีพิมพ์ และหวังว่าจะได้รับความสนใจจากผู้เขียนบทความทุกท่านในโอกาสต่อไป และกองบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ให้อนุเคราะห์ในการอ่านประเมินต้นฉบับ

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่า บทความที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางการศึกษาใหม่ให้เกิดขึ้น หากท่านผู้อ่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาวารสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณและยินดีปรับปรุงตามข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาวารสารให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิฑูรโก (อุกฤษโซค), ดร.

บรรณาธิการ

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

E

บทความวิจัย (Research Articles)

ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV)
ของนักเรียนประถมศึกษา 1-10

TO STUDY THE STATE OF LEARNING AND TEACHING MANAGEMENT
IN DISTANCE LEARNING TELEVISION (DLTV) OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ไพโรจน์ จำนงผล Phairot Chamnongphon,
พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano,
สมศักดิ์ บุญปู SomsakBoonpoo

ศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษา 11-18

A STUDY OF THE CONDITIONS OF STUDENT AID IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS
UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

โยธิกา เลิศรัตยากุล Votika Lersrattayakul,
พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano,
สมศักดิ์ บุญปู Somsak Boonpoo

บทความวิชาการ (Academic Articles)

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา 19-32
BUDDHIST KNOWLEDGE MANAGEMENT STRATEGIES AND EDUCATIONAL ADMINISTRATION

พระธีรพัฒน์ กุลธีโร Phra Teeraphat Kulateero,
พระมหาเผด็จ จิรกุล Phramaha Padet Chirakulo

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ 33-40

VISION OF THE SCHOOL ADMINISTRATORS TOWARDS AN EXCELLENCE
พระมหาประยูร ธีรวโร (ตระการ) Phramaha Prayoon Thiravaro (Trakarn)

สารบัญ

หน้า

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 ACADEMIC ADMINISTRATION ACCORDING TO THE FOUR IDDHIPĀDA PRINCIPLE IN THE COVID-19 CRISIS พัฒนพรชัย เมฆวิสัย Patpornchai Mekwilai,	41-49
วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรม PROMOTING METHODS FOR THE REDUCTION OF STUDENTS' AGGRESSION BEHAVIOR ACCORDING TO THE BUDDHA-DHAMMA PRINCIPLES เปมิกา สุขสำราญ Pemiga Suksamran	50-62
การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 COMMUNITY MANAGEMENT OF VOCATIONAL LEARNING DURING THE COVID-19 CRISIS ปราณี นาคทอง Pranee Naktong	63-69
การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา INTEGRATION OF BUDDHIST PRINCIPLES AND THE COMPETENCE OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฺฒโน Phramaha Yannawat Thitavaddhano, ศุภกัญญา ศรีคำไทย Sukpinya Srikomthai	70-78
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	79-89

ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของ นักเรียนประถมศึกษา*

TO STUDY THE STATE OF LEARNING AND TEACHING MANAGEMENT IN DISTANCE LEARNING TELEVISION (DLTV) OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

^[1]ไพโรจน์ จำนงผล Phairot Chamnongphon, ^[2]พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวาทโน

PhramahaYannawat Thitavaddhano, ^[3]สมศักดิ์ บุญปู SomsakBoonpoo

^[1] ^[2] ^[3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: silk5556@gmail.com

Article Received: February 13, 2022, Revised: February 24, 2022, Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา โดยมีระเบียบวิธีการวิจัย คือ การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ด้วยการเปิดตารางของ Krejcie และ Morgan จำนวน 217 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ การจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ และมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือคุณภาพผู้เรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, การศึกษทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV), นักเรียนประถมศึกษา

ABSTRACT

This research article aimed to study the state of learning and teaching management in distance learning television (DLTV) of primary school students. The research methodology was quantitative research. The sample group consisted of 217 teachers and primary school administrators with the opening of Krejcie and Morgan's tables, the research tools included questionnaires, and the data were analyzed by using percentage, mean and standard deviation. The results showed that the overall of the state of learning and teaching management in distance learning television (DLTV) of primary school students was at the highest level, by considering each aspect, the level of practice was at the highest level in 2 aspects, namely learning and teaching management and administration and only one aspect that was at a high level was the learner's quality.

Keywords: Learning and Teaching Management, Distance Learning Television (DLTV), Primary School Students

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV)

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ให้ได้มาตรฐานมีเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และที่แก้ไข ปรับปรุงเพิ่มเติม ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานดังกล่าว ประกอบด้วยสองภาคส่วนได้แก่ สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดตั้งขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงมีพระราชปณิธานในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีคุณภาพ ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา แก้ปัญหาการขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น และครูสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล จึงทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิม จำนวน 50 ล้านบาท และทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์เฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พุทธศักราช 2539 ให้เป็นเครื่องหมายของมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์สืบมาด้วยพระอัจฉริยภาพและสายพระเนตรอันยาวไกลและพระราชปณิธานอันแน่วแน่ตามพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว “เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป” ทรงเห็นว่าการพัฒนาการศึกษา คือ การสร้างความมั่นคงของประเทศ อีกทั้งยังทรงเข้าพระทัยถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันอย่างถ่องแท้ ในปี พ.ศ. 2560 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารมูลนิธิทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ชุดใหม่ และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พัฒนาต่อยอดการดำเนินงานให้ทันสมัย หากแต่ยังคงยึดถือแนวทางของพระราชบิดาเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นการศึกษาต้องสร้างคนไทยให้มีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง มีอาชีพ มีงานทำ และเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาสอดคล้องกับสภาวการณ์การศึกษาของโลกให้กับประชาชนทุกกลุ่มทุกช่วงวัย (มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2560)

วันที่ 7 พฤษภาคม 2563 ณ ห้องประชุม สฟฐ. 1 กระทรวงศึกษาธิการ นายอานาจ วิทยานุวัติ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เลขาธิการ กพฐ.) เป็นประธานในการอบรมผ่านระบบทางไกล เรื่องการจัดการเรียนการสอนทางไกลในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อชี้แจงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนทางไกลและเตรียมพร้อมสำหรับการเปิดภาคเรียน ในวันที่ 1 กรกฎาคมนี้ โดยมี นายสนธิ แยมเกษร รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นางวัฒนาพร ระงับทุกข์ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นายกวินทร์เกียรติ นนท์พละ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมคณะทำงาน ร่วมชี้แจงในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสื่อสารทำความเข้าใจไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน ครู รวมถึงนักเรียนและผู้ปกครองทั่วประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

นายอานาจ วิทยานุวัติ เลขาธิการ กพฐ. กล่าวว่า สำหรับการเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนเพื่อรองรับการเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 แต่ละหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มากที่สุด ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.)นั้น ได้มีการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนระบบทางไกล โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) คือ

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม (7 เมษายน – 17 พฤษภาคม 2563) ได้สำรวจความพร้อมในด้านอุปกรณ์การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ของนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และระบบการบริหารจัดการการเรียนการสอน รวมถึงขออนุมัติใช้ช่องรายการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล จากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เพื่อจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมขออนุมัติเผยแพร่การเรียนการสอนจากห้องเรียนต้นทาง ในระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) จากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำสื่อวีดิทัศน์การสอน โดยครูต้นแบบ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และรวบรวมสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ใน OBEC Content Center ชุดโปรแกรมและแพลตฟอร์มการเรียนรู้อัตโนมัติของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น Tutor ดิวฟรี.com, e-Book เป็นต้น รวมถึงเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบเครือข่าย เพื่อรองรับการให้บริการ แพลตฟอร์มการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับระบบ Digital e-Learning ของกระทรวงศึกษาธิการ

ระยะที่ 2 การทดลองจัดการเรียนการสอนทางไกล (18 พฤษภาคม – 30 มิถุนายน 2563) จะทดลองจัดการเรียนการสอนทางไกล ในระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านช่องรายการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล โดยการเผยแพร่สัญญาณจากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (DLTV) ในระดับปฐมวัยเน้นกิจกรรมเตรียมความพร้อมเด็ก และระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผ่านช่องรายการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัลและระบบออนไลน์โดยครูต้นแบบ ด้วยเครื่องมือการเรียนรู้ตามความเหมาะสมและบริบทของสถานศึกษา รวมทั้งเปิดศูนย์รับฟังความคิดเห็นการเรียนการสอนทางไกล จากผู้ปกครอง ประชาชน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงและพัฒนา และประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ แนะนำช่องทางการเรียนทางไกลให้กับผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 3 การจัดการเรียนการสอน (1 กรกฎาคม 2563 – 30 เมษายน 2564) ได้วางแผนไว้สำหรับ 2 สถานการณ์ นั่นคือ สถานการณ์ที่ 1 กรณีที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ยังไม่คลี่คลาย จะจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยระบบทางไกลผ่าน DLTV และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยวีดิทัศน์การสอนโดยครูต้นแบบ และระบบออนไลน์ ด้วยเครื่องมือการเรียนรู้ตามความเหมาะสมและบริบทของสถานศึกษา และสถานการณ์ที่ 2 กรณีที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) คลี่คลาย จะจัดการเรียนการสอนปกติในโรงเรียน โดยให้เว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) และมีแผนเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินต่างๆ โดยจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการการศึกษาธิการจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

ระยะที่ 4 การทดสอบและการศึกษาต่อ (1 เมษายน – 15 พฤษภาคม 2564) จะประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทดสอบและคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ นั่นคือ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เกี่ยวกับระบบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (TCAS GAT PAT) และ สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับการทดสอบ O-net ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

นอกจากการเตรียมความพร้อมในเรื่องสื่ออุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนทางไกล ในส่วนของการเตรียมความพร้อมสำหรับครู ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ก็จะมีการพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับการเรียนการสอนทางไกล โดยจัดทำคู่มือแนวทางการจัดการเรียนการสอนทางไกลสำหรับครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความรู้ในการใช้

เครื่องมือ เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านช่องทาง DLTV และ OBEC Channel และมีการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนทางไกลด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนระบบทางไกล ในสถานการณ์โควิด COVID-19 การเตรียมความพร้อม ได้สำรวจความพร้อมในด้านอุปกรณ์การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และระบบการบริหารจัดการการเรียนการสอน รวมถึงขออนุมัติใช้ช่องรายการโทรทัศน์ ในระบบดิจิทัล จากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เพื่อจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมขออนุมัติเผยแพร่การเรียนการสอนจากห้องเรียนต้นทางในระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) จากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำสื่อวีดิทัศน์การสอน โดยครูต้นแบบ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และรวบรวมสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ ใน OBEC Content Center ชุดโปรแกรมและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ครบวงจรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดไว้ 5 รูปแบบคือ 1) On Site 2) On Air 3) Online 4) On Demand และ 5) On Hand และมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง หลักสูตร และการประเมินผล

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) การศึกษาทางไกลมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการศึกษาของไทย ในการเรียนออนไลน์ไม่เฉพาะโรงเรียนที่ห่างไกลแต่ครอบคลุมทุกโรงเรียนทั่วประเทศที่ต้องปิดเรียน เมื่อการเรียนการสอนต้องดำเนินต่อไปจนไม่สามารถเปิดทำการเรียนการสอนได้ตามปกติ ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ได้ดำเนินการประสานกับโรงเรียนในสังกัดให้โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และตามบริบทของโรงเรียน โดยเตรียมใบงาน ใบความรู้ ชุดแบบฝึกหัดให้นักเรียนทำความเข้าใจกับการเรียนออนไลน์ จะใช้วิธีการสื่อสารผ่านทางไลน์ ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง รวมทั้งการสื่อสารกับเด็กนักเรียน คุณครูของโรงเรียนแบ่งไปตามสาย เพื่อไปให้ความรู้และแนะนำหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถเข้าถึงการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) จึงเป็นสาเหตุที่สำคัญในการที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อันส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1, 2, 3 ทั้ง 71 โรงเรียน (ที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม) จำนวน 522 คนและมีกลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 217 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (อ้างใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, 2552)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา มี 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพผู้เรียน คำถามด้านละ 15 ข้อ

3. การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 สร้างแบบสอบถาม โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) โดยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแปดค่าเป็น 5 ระดับ (Rating Scale) ของ Likert (1967) ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาความหมายระดับความคิดเห็น ดังนี้

5	หมายถึง	มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด
4	หมายถึง	มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนมาก
3	หมายถึง	มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนปานกลาง
2	หมายถึง	มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนน้อย
1	หมายถึง	มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนน้อยที่สุด

3.2 นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามในเบื้องต้น

3.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของภาษา ด้วยการตรวจและประเมินดัชนีความสอดคล้องใน 3 ระดับ คือ มีความเหมาะสม ไม่แน่ใจ ไม่เหมาะสม โดยใช้สูตรในการคำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency: IOC) ซึ่งถือเกณฑ์ IOC มากกว่า 0.7 จึงยอมรับว่าแบบสอบถามมีความเหมาะสม ซึ่งได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.7 – 1.00 ถือได้ว่าแบบสอบถามได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ

3.4 นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 8.74 และนำไปปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมเป็นขั้นตอน คือ หลังจากการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเปลี่ยนแปลงเป็นรหัสตัวเลขบันทึกลงในโปรแกรมการวิจัยทางสถิติ ดังนี้ 1) นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ โดยการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกรับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form) 2) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ 3) การ

วิเคราะห์ข้อมูล คือ ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และข้อมูลความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้วยการหาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์โดยมีเกณฑ์ระดับการให้คะแนนของของ บุญชม ศรีสะอาด (2558)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม

สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. การบริหารจัดการ	4.29	0.50	มากที่สุด	2
2. การจัดการเรียนการสอน	4.42	0.53	มากที่สุด	1
3. คุณภาพผู้เรียน	4.18	0.60	มาก	3
ภาพรวม	4.29	0.59	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมีสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการบริหารจัดการ ส่วนด้านที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก คือ ด้านคุณภาพผู้เรียน

สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการบริหารจัดการ ในภาพรวมมีสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกเป็นรายข้อที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ สร้างความเข้าใจความและตระหนักถึงประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีตารางกิจกรรมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) อยู่ในระดับมากที่สุด มีกล่องรับสัญญาณ จานดาวเทียม โทรศัพท์เชื่อมต่อครบ ห้องเรียนมีภาพและเสียงคมชัดเหมาะสมกับระดับสายตาและมีความแข็งแรงปลอดภัย อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนอันดับสุดท้าย คือ มีกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) มีการบันทึกสรุปผลและรายงานเป็นรายบุคคล อยู่ในระดับมาก

สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน ในภาพรวมมีสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ จัดเตรียมห้องเรียนให้เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนการสอนและตรวจสอบสัญญาณการแพร่ภาพการสอนของโรงเรียนต้นทางเพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้ อยู่ในระดับมากที่สุด มีการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุด มีการกำกับ ดูแล ช่วยเหลือ และกระตุ้นให้ นักเรียนปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนที่สอดคล้องกับโรงเรียนต้นทาง อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนอันดับสุดท้าย คือ ใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจง่ายกระตุ้นให้นักเรียนจดบันทึกความรู้ หรือเนื้อหาที่ได้จากการเรียนการสอนในแต่ละชั่วโมง อยู่ในระดับมากที่สุด

สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านคุณภาพผู้เรียน ในภาพรวมมีสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อที่มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด 3 อันดับ คือ นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับ “ดี” ขึ้นไป อยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนมีสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรใน ระดับ “ดี” ขึ้นไป อยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนมีความตรงต่อเวลาในการเข้าเรียนตามตาราง อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนอันดับสุดท้าย คือ ผลการทดสอบ O-Net กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือสูงกว่าระดับประเทศ/เท่ากับ หรือสูงกว่าปีการศึกษาที่ผ่านมา อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

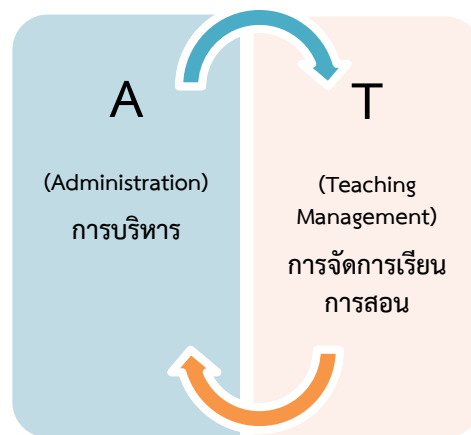
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยมาเพื่ออภิปรายผลได้ดังนี้

สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ การจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ และมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือคุณภาพผู้เรียนนั้น อาจเป็นเพราะโรงเรียนประถมศึกษาได้มีการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) มาเป็นระยะเวลาหลายปีจึงได้มีการวางแผนปรับปรุงแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจนเกิดการบริหารจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เกิดประสิทธิผลมากขึ้นทุกปี มีการวางแผนการดำเนินงานโดยมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการปฏิบัติ ตามแผนอย่างจริงจังและครบถ้วน รวมถึงมีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลอย่างเข้มงวดและต่อเนื่องในทุก ระยะเวลา อีกทั้งโรงเรียนยังให้ความสำคัญกับการบริหารโครงการส่งผลให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุตามตัวชี้วัด ความสำเร็จของโครงการได้อย่างครบถ้วนและมีคุณภาพจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้ คือ สภาพการ จัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ในภาพรวมมี ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยพบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของประสาธ วันทนะ (2552) ที่ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษา ทางไกลผ่านดาวเทียม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร้อยตรีเกียรติศักดิ์ เริงชัยภูมิ และชญาพิมพ์ อูสาโห (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่า การบริหารโครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่าน ดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสการะ นิมนานเหมินทร์ (2552) ที่ผลการวิจัยพบว่า ครูมีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน ทางไกลผ่านดาวเทียม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ และมีความ สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร พรสิรินทิพย์ (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้สื่อ ทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาคุณภาพพะเมิง 2 อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบผลการปฏิบัติตามแผน และการปรับปรุงพัฒนา

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษากาไกลผ่านดาวเทียม(DLTV) เป็นการจัดการสอนที่ใช้สื่อรายการโทรทัศน์เป็นสื่อเสริมในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สถาบันวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) จากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำสื่อวีดิทัศน์การสอน โดยครูต้นแบบ และรวบรวมสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ ใน OBEC Content Center ชุดโปรแกรมและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ครบวงจรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดไว้ 5 รูปแบบการเรียนการสอน คือ 1) On Site 2) On Air 3) Online 4) On Demand และ 5) On Hand และมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง หลักสูตร และการประเมินผล โดยสรุปองค์ความรู้การวิจัย คือ AT ประกอบด้วย A (Administration) การบริหาร การส่งเสริมสนับสนุน แก้ปัญหาให้ครูจัดทำหรือพัฒนาสื่อ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษากาไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ที่สอดคล้องกับโรงเรียนต้นทางอย่างเหมาะสม และ T (Teaching Management) การจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษากาไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) การเตรียมห้องเรียนให้เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนการสอนและตรวจสอบสัญญาณการแพร่ภาพการสอนของโรงเรียนต้นทางเพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอน ได้บอกขอบข่ายการเรียนรู้ในรายวิชาที่สอนและมีการทำความเข้าใจให้กับนักเรียนในการเรียนรู้กับโดยใช้การศึกษากาไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) เตรียมสื่ออุปกรณ์ ใบงาน วิธีการสอน และเครื่องมือการวัดผลและประเมินผลที่สอดคล้องกับโรงเรียนต้นทาง สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย “AT”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษากาไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ควรนำผลการวิจัยไปใช้ดำเนินการดังนี้

1.1 ผลการวิจัยสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษากาไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ข้อที่มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนอันดับ

สุดท้าย คือ มีกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) มีการบันทึกสรุปผลและรายงานเป็นรายบุคคล เหตุนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรเพิ่มการจัดกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ให้มีมากขึ้นกว่าเดิม

1.2 สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนอันดับสุดท้าย คือ ใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนเข้าใจง่ายกระตุ้นให้นักเรียนจดบันทึกความรู้ หรือเนื้อหาที่ได้จากการเรียนการสอนในแต่ละชั่วโมง เหตุนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรมีการพัฒนาครูผู้สอนให้มีทักษะและเทคนิคการสอนให้มากขึ้น

1.3 สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านคุณภาพผู้เรียน พบว่า ข้อที่มีระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนอันดับสุดท้าย คือ ผลการทดสอบ O-Net กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือสูงกว่าระดับประเทศ/เท่ากับ หรือสูงกว่าปีการศึกษาที่ผ่านมา เหตุนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรมีการจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) โดยมีการบูรณาการกับหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน เช่น หลักอริยบท 4 หลักกัลยาณมิตร หลักปัญญา 3 หลักพหุสูตร 5 เป็นต้น

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ให้มีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล

2.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) เพื่อความเป็นเลิศในโรงเรียนประถมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2552). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2558). วิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์นการพิมพ์.
- ประสาธ วันชนะ. (2552). ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในการจัดกิจกรรมการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2560). เกี่ยวกับ DLTV. แหล่งที่มา <https://www.dltv.ac.th/about-us> สืบค้นเมื่อ 21 ส.ค. 2564.
- ว่าที่ร้อยตรีเกียรติศักดิ์ เรืองชัยภูมิ และชญาพิมพ์ อูสาโห. (2558). การศึกษาประสิทธิภาพการบริหารโครงการจัดการศึกษา ทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา. 10(3). 493-504.

- ศิริพร พรสิรินทิพย์. (2558). การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาคุณภาพสะเมิง 2 อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สภาระ นิมมานเหมินท์. (2552). การใช้โทรทัศน์ทางไกลผ่านดาวเทียมของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). สพฐ. แจงแนวทางจัดเรียนทางไกล ชี้หากโควิด-19 คลี่คลายให้เรียนใน ร.ร. ปกติ. แหล่งที่มา <https://www.obec.go.th/archives/250059> สืบค้นเมื่อ 16 ต.ค. 2564.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). สพป.ชลบุรี เขต 3 : ดำเนินการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV). แหล่งที่มา <https://www.obec.go.th/archives/258444> สืบค้นเมื่อ 10 ต.ค. 2564.
- Cronbach, Lee J. (1971). *Essentials of psychological testing*. 4 th ed. New York: Harper & Row.
- Likert, Rensis. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. New York: Wiley & Son.

ศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา*

A STUDY OF THE CONDITIONS OF STUDENT AID IN EDUCATIONAL
INSTITUTIONS UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

^[1]โยธิกา เลิศรัตยากุล Votika Lersrattayakul, ^[2]พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน
PhramahaYannawat Thitavaddhano, ^[3]สมศักดิ์ บุญปู Somsak Boonpoo
^{[1] [2] [3]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: parwa1929@gmail.com

Article Received: February 11, 2022, Revised: February 24, 2022, Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยมีระเบียบวิธีการวิจัย คือ การใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 357 คน ด้วยการเปิดตารางของ Krejcie และ Morgan จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันและแก้ไข และการส่งต่อนักเรียน

คำสำคัญ: การส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียน, ครู, ผู้บริหาร, สถานศึกษา, โรงเรียนประถมศึกษา

ABSTRACT

The objective of this research article was to study the condition of student aid in educational institutions under the primary educational service area office. The research methodology was to use a questionnaire with a sample of 357 primary school teachers and administrators by opening the tables of Krejcie and Morgan, and then analyzing the data with basic statistics, namely percentage, mean and standard deviation presented in the form of a table with captions. The results showed that the overall of the condition of student aid in educational institutions under the primary educational service area office was at the highest level and when considering each aspect, there was a high level of practice in all 5 aspects, namely, knowing the students individually, student screening, promotion and development, prevention and correction, and students passing.

Keywords: Student Aid, Teachers, Administrators, Educational Institutions, Primary Schools

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ระบบการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษาตามหลักสูตรธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

บทนำ

ในปัจจุบันการศึกษานับเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความเจริญงอกงามก้าวหน้าทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ สังคม วัฒนธรรม และสติปัญญา โรงเรียนหรือสถานศึกษาจึงมีส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลช่วยเหลือ อบรมสั่งสอนฝึกฝนจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อให้เด็กได้เจริญเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 คือเป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข ดังนั้น โรงเรียนหรือสถานศึกษาจึงต้องหาวิธีจัดกระบวนการทางการศึกษา เพื่อการพัฒนานักเรียนทุกด้าน นอกจากการจัดหลักสูตรพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาในสภาพของสังคมยุคการสื่อสารไร้พรมแดนควรยอมรับว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากในการดำเนินชีวิต ซึ่งนอกจากจะส่งผลทางความเจริญรุ่งเรืองแล้วยังมีผลกระทบก่อให้เกิดปัญหามากมาย เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งปัญหายาเสพติดที่รุนแรง ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความเครียด ความทุกข์ ความวิตกกังวล มีการปรับตัวไม่เหมาะสมซึ่งเป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

การจัดการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นตอนต้นซึ่งจัดเป็นวัยวิกฤติ เนื่องจากเป็นวัยที่มีภาวะอารมณ์แปรปรวนสูง วุฒิภาวะทางอารมณ์ไม่สมบูรณ์ มีความสับสนในการวางบทบาทของตนเองในสังคม ขาดทักษะและประสบการณ์ในการเผชิญกับปัญหา เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและเกิดความสับสนในการปฏิบัติตนต่อเพื่อน (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2550) จึงมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม เป็นต้นว่า แต่งกายผิดระเบียบ กระด้าง กระเดื่อง ไม่มีสัมมาคารวะ เหม่อลอย เก็บตัว เชื่องซึม พูดจากร้าวร้าวไม่สุภาพ โต๊ะเถียง เสียงดัง (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุชา จันทน์เอม (2544) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมที่ขัดต่อสังคมของเด็กไทยโดยทั่วไป คือ การลักเล็กขโมยน้อย การพูดเท็จ การหนีโรงเรียน การดื้อรั้น การขัดขืนระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน เช่น ดื่มสุรา สูบบุหรี่ การยกพวกเข้าตีหรือนัดกันไปชกต่อย การทะเลาะวิวาทเด็กเล็กหรือเด็กผู้หญิง การขโมยเงินของบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง ปัญหาเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการป้องกัน และแก้ไขอย่างเหมาะสม อาจก่อให้เกิดปัญหาที่รุนแรงในอนาคตได้ จากรายงานสถิติของกรมสุขภาพจิต พบว่า ปัญหาของเยาวชนในโรงเรียน ร้อยละ 30 ของนักเรียนมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตที่แสดงออกมาในลักษณะต่างๆ เช่น ปัญหาทางอารมณ์ มีอาการซึมเศร้า ท้อแท้ และหาทางออกด้วยการฆ่าตัวตาย (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2552)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องพยายามหาวิธีที่จะช่วยเหลือนักเรียนด้วยการใช้การส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน และ 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน ซึ่งแสดงถึงการทำงานที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน ด้วยเหตุนี้ การดำเนินงานการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 ที่มุ่งให้ทั้งนักเรียน บุคลากรและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้มีลักษณะอันพึงประสงค์

จากเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการวิจัยเรื่องศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาของนักเรียนให้ลดน้อยลงอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4,532 คน และมีกลุ่มตัวอย่างการวิจัยที่เป็นผู้บริหารและครู จำนวน 357 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (อ้างใน ธานีพร ศิลป์จารุ, 2552)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มี 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยมีข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียน

3. การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) นำเครื่องมือซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิด เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบประเด็นคำถาม เนื้อหาสาระ ให้มีความครอบคลุมสอดคล้องกับกรอบแนวคิด 2) นำแบบสอบถามปลายเปิด เสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบเนื้อหาและความสอดคล้องของข้อคำถามกับกรอบแนวคิด แล้ววิเคราะห์หาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.7-1.00 ถือได้ว่าแบบสอบถามได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ 3) นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .945 จากนั้นทำการปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมเป็นขั้นตอน คือ หลังจากการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเปลี่ยนแปลงเป็นรหัสตัวเลขบันทึกลงในโปรแกรมการวิจัยทางสถิติ ดังนี้ 1) นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ โดยการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form) 2) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ 3) การวิเคราะห์ข้อมูล คือ ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และข้อมูลความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้วยการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยยึดเกณฑ์ระดับการให้คะแนนของของบุญชม ศรีสะอาด (2558)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ใช้สอบถามประมาณ จำนวน 30 ข้อ แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านที่ 2 ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านที่ 3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนา ด้านที่ 4 ด้านการป้องกันและแก้ไข และด้านที่ 5 ด้านการส่งต่อนักเรียน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวม

สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา โดยภาพรวม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.20	0.45	มาก	3
2. การคัดกรองนักเรียน	4.18	0.48	มาก	4
3. การส่งเสริมและพัฒนา	4.25	0.46	มาก	2
4. การป้องกันและแก้ไข	4.26	0.45	มาก	1
5. การส่งต่อนักเรียน	4.15	0.53	มาก	5
ภาพรวม	4.21	0.41	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาพรวม พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน คือ การป้องกันและแก้ไข การส่งเสริมและพัฒนา การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน และการส่งต่อนักเรียน โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านที่ 1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีการปฏิบัติอันดับมากที่สุดไปอันดับสุดท้าย คือ สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลประวัติส่วนตัวนักเรียนรายบุคคล สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพของนักเรียนรายบุคคล สถานศึกษามีแบบบันทึกและจัดเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคลที่ถูกต้องและเหมาะสม สถานศึกษามีการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ สถานศึกษามีการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติครอบครัวของนักเรียนรายบุคคล และสถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลด้านความสามารถของนักเรียนรายบุคคล

สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านที่ 2 การคัดกรองนักเรียน โดยภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีการปฏิบัติอันดับมากที่สุดไปอันดับสุดท้าย คือ สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือนักเรียนตามการคัดกรอง สถานศึกษามีการจำแนกนักเรียนตาม

เกณฑ์และเรียงลำดับการคัดกรอง สถานศึกษามีการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษานำข้อมูลนักเรียนรายบุคคลไปใช้อย่างเหมาะสม มีสถานศึกษาผู้บริหารและคณะครูยอมรับข้อตกลง และสถานศึกษามีการประชุมทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดกลุ่มนักเรียนอย่างชัดเจน

สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ด้านที่ 3 การส่งเสริมและพัฒนา โดยภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีการปฏิบัติอันดับมากที่สุดไปอันดับสุดท้าย คือ สถานศึกษาส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการประชุมผู้ปกครองเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านและโรงเรียน สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้สอดคล้องต่อนโยบายสถานศึกษา สถานศึกษาส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียน สถานศึกษามีการดำเนินงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง และสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนตามกลุ่มนักเรียนที่คัดกรอง

สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ด้านที่ 4 การป้องกันและแก้ไข โดยภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีการปฏิบัติอันดับมากที่สุดไปอันดับสุดท้าย คือ ครูที่ปรึกษาตระหนักและเห็นคุณค่าในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน สถานศึกษามีการช่วยเหลือดูแลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาอย่างใกล้ชิด สถานศึกษาให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจปัญหาของนักเรียนอย่างแท้จริง สถานศึกษาป้องกันและแก้ไขปัญหาคือสอดคล้องกับลักษณะสภาพปัญหาของนักเรียน และสถานศึกษามีการกำหนดวิธีและดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างเป็นระบบ

สภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ด้านที่ 5 การส่งต่อนักเรียน โดยภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีการปฏิบัติอันดับมากที่สุดไปอันดับสุดท้าย คือ สถานศึกษามีการพัฒนาและส่งเสริมครูที่ปรึกษาได้รับการอบรมความรู้เรื่องการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษามีการบันทึกผลการช่วยเหลือการส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา สถานศึกษาสนับสนุน ประสานงานและเป็นเครือข่ายในการพัฒนาและขยายผลการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษามีการติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการส่งต่อนักเรียนอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาได้ส่งต่อนักเรียนให้ได้รับการช่วยเหลือที่ถูกต้องและรวดเร็ว และสถานศึกษามีการดำเนินการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยมาเพื่ออภิปรายผลได้ดังนี้

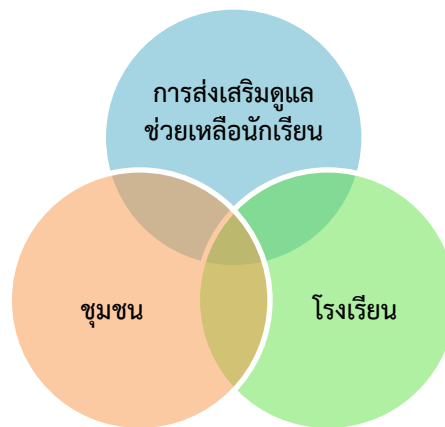
จากผลการศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวม พบว่ามีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน คือ การป้องกันและแก้ไข การส่งเสริมและพัฒนา การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน และการส่งต่อนักเรียน อาจเป็นเพราะโรงเรียนประถมศึกษาได้มีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามปกติอย่างดี และได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะพร ป้อมเกษตร (2559) ที่ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน และการส่งต่อ 2) สภาพปัจจุบันของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด สภาพปัจจุบันของคุณภาพนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนทร โครพ และพรเทพ ฐิณ (2564) ที่ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน และการส่งต่อนักเรียน ซึ่งทั้ง 5 ด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของวิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ (2562) ที่ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การส่งต่อ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่ง และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปภาวรรณ แก้วโพธิ์ (2559) ที่ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 โดยรวมและรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การช่วยเหลือและการส่งต่อนักเรียน และการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทั้งส่วนตัวและครอบครัวด้วยการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ด้าน คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาที่ไม่เหมือนกันหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น 2) การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน การจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ และกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้นและให้มีความภาคภูมิใจในตนเอง 4) การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาต้องให้ความสนใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและมีปัญหานั้นต้องให้ความสนใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม และ 5) การส่งต่อให้นักเรียนให้ผู้เชี่ยวชาญ ในกรณีที่ปัญหามีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น โดยการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกทางและรวดเร็วขึ้น 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก อันจะเกิด

ประโยชน์ต่อการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนหลายด้าน คือ นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองชุมชน
สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แต่ละด้าน พบว่า

1.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบว่า สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลด้านความสามารถของนักเรียนรายบุคคล มีระดับการปฏิบัติอยู่อันดับสุดท้าย ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรรวบรวมข้อมูลด้านความสามารถของนักเรียนรายบุคคลอย่างจริงจังและชัดเจนมากขึ้น

1.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน พบว่า สถานศึกษามีการประชุมทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดกลุ่มนักเรียนอย่างชัดเจนมีระดับการปฏิบัติมาก มีระดับการปฏิบัติอยู่อันดับสุดท้าย ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรมีการประชุมทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดกลุ่มนักเรียนอย่างชัดเจนมากกว่าเดิม

1.3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนา พบว่า สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนตามกลุ่มนักเรียนที่คัดกรองมีระดับการปฏิบัติอยู่อันดับสุดท้าย ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรมีกิจกรรมส่งเสริมเพิ่มเติมและหลากหลายมากกว่าเดิม

1.4 ด้านการป้องกันและแก้ไข พบว่า สถานศึกษามีการกำหนดวิธีและดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างเป็นระบบมีระดับการปฏิบัติอยู่อันดับสุดท้าย ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรกำหนดวิธี การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ที่มีรายละเอียดเพิ่มเติม และมีความชัดเจนมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

1.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน พบว่า สถานศึกษามีการดำเนินการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมีระดับการปฏิบัติมาก มีระดับการปฏิบัติอยู่อันดับสุดท้าย ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาควรเพิ่มให้มีการดำเนินการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมใหม่

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับแอปพลิเคชันสำหรับการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อให้สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้โดยง่าย

2.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครูพี่เลี้ยงด้านการช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาครูและส่งเสริมสร้างครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2550). **คู่มือครูที่ปรึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร: ยูเร็นสอิมเมจกรุ๊ป.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). **คู่มือบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สำหรับผู้บริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 (ฉบับปรับปรุง)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2552). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2558). **วิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์นการพิมพ์.
- ปกาพรณ แก้วโพธิ์. (2559). **ผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ปิยะพร ป้อมเกษตร. (2559). **การนำเสนอกลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา**. คุษณินพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- วิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ. (2562). **กลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม**. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์**. 6(4). 716-729.
- สุชา จันทรเฒ. (2544). **วัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต.
- สุนทร โครพ และพรเทพ ฐิณ. (2564). **แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดอ่างทอง**. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย**. 8(1). 143-153.

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา
BUDDHIST KNOWLEDGE MANAGEMENT STRATEGIES AND EDUCATIONAL
ADMINISTRATION

^[1]พระธีรพัฒน์ กุลธิโร Phra Teeraphat Kulateero,

^[2]พระมหาเผด็จ จิรกุลโล Phramaha Padet Chirakulo

^[1] ^[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: kula072@gmail.com

Article Received: February 9, 2022, Revised: February 22, 2022, Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา เป็นการวางแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วยการนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาแต่ละแห่ง มีองค์ประกอบ 6 คือ 1) การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย 2) การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก 3) การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน 4) การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 6) การควบคุมกลยุทธ์ โดยการบูรณาการกับหลักพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา กับการบริหารการศึกษา 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การเตรียมการ 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

คำสำคัญ: การศึกษา, กลยุทธ์, พระพุทธศาสนา, การบริหารการศึกษา

ABSTRACT

Buddhist knowledge management strategies and educational administration was a plan and policy for operating in accordance with the objectives by adopting strategies that were suitable for the environment of each educational institution, consisting of 6 components: 1) determination of duties, vision and goals, 2) external opportunity and threat analysis, 3) internal weakness or strength analysis, 4) SWOT analysis and strategy formation, 5) strategic implementation, 6) strategy control by integrating with the Buddhist doctrine, namely the Trisikkā and six steps of educational administration, consisting of 1) preparation, 2) implementation of conditions and components, 3) implementation of the development according to the Trisikkhā system, and 4) supporting and care closely, 5) continuous improvement and development, 6) evaluation and dissemination of results.

Keyword: Education, Strategy, Buddhism, Educational Administration

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นศาสนาแห่งการศึกษาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาทรงสั่งสอน เน้นให้พุทธบริษัทเข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาด้วยปัญญาและกระบวนการ พัฒนาปัญญาก็คือการศึกษาให้ มีความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งพุทธบริษัทที่สำคัญเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นผู้ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่เป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และ เป็นผู้ฝึกอบรมสั่งสอนศีลธรรมจริยธรรมและเป็นผู้นำด้านจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ที่ สำคัญของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับหน้าที่ทางสังคมดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวย เทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (ขุ.อิติ.(ไทย). 25/287/293) นี่ก็เป็นการประกาศนโยบายครั้งแรกในการออก เผยแพร่หลักคำสอนแก่ประชาชน ซึ่งถือว่าออกไปให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยมีพระพุทธองค์เป็นผู้การ บริหารองค์การสำหรับการศึกษาในสมัยพุทธกาลและพระองค์ทรงมีลักษณะความเป็นผู้นำที่ยอดเยี่ยมเป็น แบบอย่างแก่พุทธบริษัท

การให้การศึกษาในโลกปัจจุบันต้องจัดการศึกษาแบบบูรณาการ หรือแบบสหวิทยาการ โดยเนื้อหาวิชาจะต้องมีความครอบคลุมทั้งศาสตร์การบริหารการศึกษาแบบตะวันตกและตะวันออก ต้องเน้น การวิเคราะห์สถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อสารสนเทศที่เข้าถึงได้ อย่างรวดเร็วและง่ายดายเพียงแค่นิ้วปลายนิ้วมือ การจัดการศึกษาต้องมีมีโนทัศน์ วิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ใน การบริหารจัดการศึกษาอย่างทันต่อการเปลี่ยนแปลงกับวิทยาการใหม่ๆ ตลอดเวลา เพราะโลกสมัยใหม่มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เราสื่อสารออกไปจะถูกส่งต่อได้ในทันทีและอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็น สิ่งที่ถูกหรือผิดก็ตาม การนำพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาจะเป็นการกรองสิ่งที่ควรกับไม่ควร กรอง สิ่งที่ถูกศีลธรรมกับผิดศีลธรรมออกจากกันอย่างชัดเจน เพื่อผสานให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อต้นและสังคมที่อาศัยเพื่อเป้าหมายคือการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาและไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

บทความนี้จะเสนอกลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษาซึ่งจะ ทำการศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยความหมายกลยุทธ์ หลักการ บริหารการศึกษา การบริหารการศึกษากับทฤษฎี 4Ps การกิจทางการบริหารการศึกษา การจัดการความรู้กับ การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหาร การศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของกลยุทธ์

กลยุทธ์ หมายถึง ยุทธศาสตร์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ คือ Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษา กรีก 2 คำคือ “Stratos” แปลว่ากองทัพ และคำ “Age in” แปลว่านำหน้า ทั้งสองคำให้ความหมายของการ นำกองทัพหรือการนำหน้าของทั้งองค์กร นักวางแผนบางคนให้ความหมายว่า “เป็นการนำทางให้องค์กร โดยรวม” แต่ในเชิงปฏิบัติคำว่า “ยุทธศาสตร์” จะให้ความหมายของแผนหรือวิธีการดำเนินงานของหน่วยงาน ที่ผู้บริหารระดับสูงคาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของกลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง รูปแบบของการ กระทำซึ่งผู้จัดการใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ กลยุทธ์ที่เป็นจริงของบริษัทที่วางแผนไว้และ โต้ตอบต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เป็นวิธีการ (means) ที่องค์การเลือกเพื่อจะดำเนินการจากจุดที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันไปยังจุดหมายปลายทางในอนาคตที่กำหนดไว้

ธงชัย สันติวงษ์ (2556) ได้ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีหรือแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดผลดีที่เป็นข้อได้เปรียบและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์พร้อมกัน โดยมีความเสี่ยงน้อยที่สุด ณ ระดับที่ยอมรับได้

เสนาะ ตีเยาว์ (2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์เป็นคำเริ่มแรกที่ใช้ในทางทหารเป็นศาสตร์และศิลป์ในการอำนวยการกำลังทหาร (art and science of directing military forces) อันเป็นการใช้แผนรวมและดำเนินการรบขนาดใหญ่ ในทางธุรกิจได้ใช้คำว่า กลยุทธ์ มีความหมายว่า การกำหนดและประเมินทางเลือกต่างๆ ที่จะทำให้บรรลุภารกิจและเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ และรวมถึงการเลือกทาง เลือกที่เหมาะสมที่สุดมาใช้ กลยุทธ์เป็นเรื่องของการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวของทั้งองค์การการเลือกการกระทำที่นำมาใช้และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ไปสู่เป้าประสงค์นั้น หรือกล่าวโดยสรุปกลยุทธ์จะระบุว่า ผู้บริหารจะวางแผนอย่างไร จึงจะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลายๆ กรณีที่การจะบรรลุเป้าประสงค์นั้นมีหลายวิธี แต่กลยุทธ์จะระบุขั้นตอนหรือวิธีการขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องวางแผนตามที่ระบุไว้ จึงจะบรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนด

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หรือ Strategy เป็นศาสตร์ที่มีมานานมากแล้วตั้งแต่เริ่มมีการค้าขายหรือการศึกษาสงคราม คำว่ากลยุทธ์ หรือ “Strategy” นั้นมาจากภาษากรีกสองคำรวมกัน คือ Stratos ซึ่งหมายถึง กองทัพ และ Legei ซึ่งหมายถึง การนำหรือผู้นำ ดังนั้น Strategy มีที่มาจาก Strategia ในภาษากรีก ซึ่งหมายความว่า Generalship ในช่วงศตวรรษที่ 19 คำว่า กลยุทธ์มักจะถูกนำมาใช้ในการจัดการด้านการเมืองเศรษฐกิจ และการทหาร เพื่อใช้สนับสนุนในด้านการบริหารนโยบายของประเทศ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการในการบริหารจัดการองค์การธุรกิจภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายด้านการบริหารในทุกระดับชั้นมากขึ้น

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2544) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพิจารณาหาโอกาส (Opportunity) และภัยอันตราย (Threat) และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (2547) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีทางหรือแนวทางที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการระดมและจัดสรรการใช้ทรัพยากรของประเทศ อันที่จะช่วยให้บรรลุซึ่งเป้าหมายทางเศรษฐกิจ

สรุปว่า กลยุทธ์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่องค์กรนำมาใช้ในการกำหนดเป้าประสงค์และประเมินทางเลือกต่างๆ ภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือความเปลี่ยนแปลง จากการการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก ผู้บริหารจะต้องเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาใช้เป็นกลยุทธ์ ซึ่งกลยุทธ์จะต้องมีการระบุขั้นตอน หรือวิธีการดำเนินการอย่างชัดเจน เพื่อที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าประสงค์

หลักการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา (Educational Administration) โดยดูจากคำว่า การบริหารการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยคำสำคัญ 2 คำคือคำว่า การบริหาร (Administration) และ การศึกษา (Education) ความหมายของคำว่า การบริหาร มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ทั้งคล้ายๆ กันและแตกต่างกัน ดังนี้ การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การบริหาร คือศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่าผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตาม

จุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว จากความหมายของการบริหารนี้ พอสรุปได้ว่า คือการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ ส่วนความหมายของการศึกษา ผู้ให้ความหมายไว้อย่างง่ายๆ กัน ดังนี้ การศึกษา คือ การร่อกงาม หรือ การจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้ร่อกงามขึ้นตามจุดประสงค์ การศึกษา คือ เครื่องมือที่ทำให้เกิดความเจริญร่อกงามทุกทางในตัวบุคคล จากความหมายของ “การศึกษา” นี้สรุปได้ว่า คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี

เมื่อนำความหมายของการบริหาร มารวมกับความหมายของการศึกษาก็จะได้ ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี นั้นเอง ซึ่งมีความหมายคล้ายกับที่สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2533) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีต่อบุคคล เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

สรุปว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี โดยมีการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครูน้อยในโรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่างๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้นจะต้องมีการดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการหรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัย เป็นต้น

การบริหารการศึกษากับทฤษฎี 4Ps

หากพูดถึงกลยุทธ์การตลาดอาจคุ้นเคยได้ยินทฤษฎี 4P ที่ประกอบด้วย Product, Place, Price และ Promotion แต่สำหรับในยุคปัจจุบันแล้ว มีโมเดลในการบริหารจัดการเกิดขึ้นอีกจำนวนมาก ในบทความนี้จะกล่าวถึงสิ่งที่ผลักดันให้การบริหารการศึกษาประสบผลสำเร็จมาจาก 4Ps ได้แก่

1. Purpose (ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์) การบริหารราชการแผ่นดินมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข การบริหารธุรกิจมีความมุ่งหมายเพื่อต้องการกำไรเป็นตัวเงิน แต่การบริหารการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน

2. People (บุคคล)

2.1 ผู้ให้บริการ บุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารการศึกษา คือ ครู อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดี ตลอดจนผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับบริการหรือนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลที่แตกต่างไปจากผู้บริหารหรือบุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจ

2.2 ผู้รับบริการ บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารการศึกษา ส่วนมากเป็นผู้เยาว์ หรือเด็กที่ต้องพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อไป แต่บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารราชการแผ่นดิน และการบริหารธุรกิจ ส่วนมากเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะหรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว

3. Process (กรรมวิธีในการดำเนินงาน) การบริหารการศึกษา มีกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน มีกรรมวิธีในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลาย และแตกต่างกับกรรมวิธีของการบริหารราชการแผ่นดิน และการ

บริหารธุรกิจอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้นการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจจะนำกรรมวิธีทางการบริหารการศึกษาไปใช้ไม่ได้อีกด้วย

4. Product (ผลผลิต) ผลผลิตทางการบริหารการศึกษา คือได้คนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นนามธรรม คือเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้วสำเร็จการศึกษาออกไป จะได้เด็กที่มีความรู้ มีความคิด มีความสามารถ และเป็นคนดี ซึ่งจะมองเห็นได้ยากเพราะเป็นนามธรรม แต่ผลผลิตทาง การบริหารราชการแผ่นดิน และ การบริหารธุรกิจเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ง่าย เช่น มีถนนหนทาง มีคลองระบายน้ำ มีไฟฟ้ามีน้ำประปาใช้ มีผลผลิตทางการเกษตร มีผลกำไรเป็นตัวเงิน หรือเมื่อนำผลไม้เข้าไปในโรงงานจะได้ผลผลิตที่ออกจากโรงงานเป็นผลไม้กระป๋อง เป็นต้น

สรุปว่า การบริหารการศึกษากับทฤษฎี 4Ps คือ การนำหลักกลยุทธ์ทางการตลาดมาปรับใช้ในการบริหารการศึกษา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน (purpose) พัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลายโดยกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน (Process) เพื่อให้ได้คนที่มีคุณภาพ ความรู้ มีความคิด มีความสามารถและเป็นคนดี (Product) โดยมีครูและนักเรียนเป็นผู้พัฒนาจากกลยุทธ์นี้ (People)

ภารกิจทางการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาจำแนกงานบริหารการศึกษา (กนกพร ทองเจือ, 2538) ออกเป็น 5 ประเภท (โดยนำงานการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานธุรการ ที่ Edward W Smith แบ่งไว้มารวมอยู่ในประเภทเดียวกัน) ซึ่งมีดังนี้ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานบริหารกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและบริการ และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน จึงกล่าวได้ว่า ภารกิจในการบริหารการศึกษา หรืองานบริหารการศึกษาโดยทั่วไปจำแนกออกเป็น 5 ประเภท ด้วยกันคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานบุคคล การบริหารกิจการนักเรียน การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

1. การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การทำแผนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผล การวัดผล และการนิเทศการสอน เป็นต้น การบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนจะมีคุณภาพคือมีความรู้ ความสามารถ ความคิด และความเป็นคนดีได้ จะต้องมีการเรียนการสอนหรือจะต้องมีการบริหารงานวิชาการ นั่นเอง การบริหารงานวิชาการจึงถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษาคงไม่ผิดนัก ในสถาบันการศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนต่างๆ จะมีฝ่ายวิชาการด้วย ซึ่งจะเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น

2. การบริหารงานธุรการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับงานการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ งานสารบรรณ งานรักษาพยาบาล และงานบริการต่างๆ เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้เป็นงานที่สนับสนุนงานวิชาการอย่างมาก เช่นงานวิชาการจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีอาคารสถานที่ มีห้องเรียน มีห้องปฏิบัติการ มีโต๊ะเก้าอี้ มีสื่อการสอนต่างๆ มีงานบริการให้ความสะดวกต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นบทบาทของการบริหารงานธุรการนั่นเอง การบริหารงานธุรการ จึงมีส่วนช่วยให้การพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้อย่างมากเช่นกัน บุคลากรที่ทำหน้าที่ฝ่ายธุรการในมหาวิทยาลัยมักจะใช้ชื่อว่า รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายบริหาร ส่วนในโรงเรียนทั่วไป มักใช้ชื่อว่าผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายธุรการ เป็นต้น

3. การบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับบุคคล เริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลมาทำงานหรือมาเป็นครู การจัดบุคคลเข้าทำงาน การบำรุงรักษาและการสร้างเสริมกำลังใจในการทำงาน การพัฒนาบุคคล และการจัดบุคคลให้พ้นจากงาน เป็นต้น การบริหารงานบุคคลเป็นงานที่มีส่วนในการพัฒนาบุคคลให้มี

คุณภาพอย่างมากเช่นกัน เพราะในการสรรหาบุคคลมาทำงาน ถ้าสรรหาบุคคลที่เป็นคนเก่งคนดีมาเป็นครู จัดครูเข้าสอนตามความรู้ความสามารถและความถนัดของเขา มีการพัฒนาครูให้เก่งให้เป็นคนดียิ่งขึ้นไป ย่อมจะสอนนักเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ถือว่ามีส่วนในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ นั่นเอง ในมหาวิทยาลัยวิทยาลัยบางแห่งมักจะมีบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคคล คือผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ ซึ่งขึ้นกับรองอธิการฝ่ายบริหาร ในโรงเรียนต่างๆ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ และผู้ช่วยฝ่ายธุรการจะร่วมกันบริหารงานบุคคล เช่นการสรรหาบุคคลมาทำงาน การจัดบุคคลเข้าทำงาน การพิจารณาความดีความชอบ และการพัฒนาบุคคล เป็นต้น

4. การบริหารกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับนักเรียน เช่น การปฐมนิเทศนักเรียน การปกครองนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การบริการเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน การจัดกิจกรรม และการบริการต่างๆ เป็นต้น การบริหารกิจการนักเรียนถือว่าการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี คนเก่ง ได้อย่างมากเช่นกัน เช่น การปกครองให้เด็กมีระเบียบวินัย การจัดกิจกรรม กีฬา กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางวิชาการ การจัดบริการแนะแนว เหล่านี้ล้วนทำให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง ยิ่งขึ้น ในมหาวิทยาลัยจะมีบุคลากรที่ทำหน้าที่นี้โดยตรง คือ รองอธิการบดีฝ่ายนิสิต หรือรองอธิการบดีฝ่ายนักศึกษา ในโรงเรียนต่างๆ ไปจะมี ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง หรือ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครอง ถ้าหากจะเปลี่ยนมาใช้ “ฝ่ายกิจการนักเรียน” ก็น่าจะตรงกับการบริหารงานกิจการนักเรียน อย่างยิ่ง

5. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการบริหารงานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น การสอนให้นักเรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้ที่บ้านที่ชุมชน และเผยแพร่แก่คนรอบข้างคนในชุมชนด้วย การช่วยแก้ปัญหาในชุมชน การให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน การเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นต้น (หวน พินธุพันธ์, 2529)

การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนี้จะช่วยพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพได้เช่นกัน เพราะการให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านและในชุมชนจะมีคุณภาพดีกว่าการเรียนเพื่อรู้อย่างเดียวการเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน หรือการให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน ย่อมจะทำให้ให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวางยิ่งขึ้น แสดงว่า การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีส่วนพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วยเช่นกัน ส่วนบุคลากรที่ดำเนินงานด้านนี้ย่อมมีหลายฝ่ายด้วยกัน ทั้งฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายกิจการนักเรียน

จากการศึกษาเบื้องต้นพบงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับงานการบริหารการศึกษามาทำการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ชำนาญ ท้วมพงษ์ (2550) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการบริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียน การประกันคุณภาพการศึกษา การวัดผล ประเมินผลการศึกษาและการนิเทศภายใน 2) ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกิ่งอำเภอนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยรวม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับรายด้าน พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติส่วนด้านอื่นๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกิ่งอำเภอนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียนพบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวม และรายด้านของโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ปราณี จันทราราชัย (2556) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่าผลการดำเนินงานด้านคุณธรรม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านปัญญาธรรม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านสามัคคีธรรม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านกรรมการนักเรียน ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านกิจกรรมประจำวัน ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อสรุปโดยรวม ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่าได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เทียบกับเกณฑ์ ร้อยละ 80 พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) การศึกษาผลการดำเนินงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน (จิตอาสา) เทียบกับเกณฑ์ ร้อยละ 80 พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ผลการประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน (จิตอาสา) มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

สมชาย สุขชาติ (2524) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า การใช้เวลาในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตศึกษา 11 ทั้ง 5 ด้าน ตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ งานบริหารด้านวิชาการ (26.81%) งานบริหารด้านธุรการ การเงินและอาคารสถานที่ (22.11%) งานบริหารบุคคล (21.67%) งานบริหารด้านกิจการนักเรียน (15.74%) งานบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชน (13.66%)

เฉลิม แคมชัย (2519) ได้ทำวิจัยมีผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษาที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่มีความคิดเห็นว่า โรงเรียนได้ปฏิบัติงานในเกณฑ์มาก 3 ประเภท คือ งานธุรการ การเงิน และบริการ ได้รับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาได้แก่ งานวิชาการ และงานบุคคล ตามลำดับ ส่วนงานกิจการนักเรียนนั้นได้รับการปฏิบัติน้อย และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนได้รับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด

จากตัวอย่างงานวิจัยทั้งหมดนี้ในภาพรวมจะพบว่า การบริหารงานธุรการจะได้รับการปฏิบัติมากที่สุด ส่วนการบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชนจะได้รับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด อันที่จริงการบริหารการศึกษาเกี่ยวกับงานทั้ง 5 ด้านนี้ควรได้รับการปฏิบัติให้เท่าเทียมกัน เพราะการบริหารการศึกษา เป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น การบริหารงานวิชาการเป็น การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งมีส่วนในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดและเป็น คนดี หรือพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพได้นั้นจะต้องมีการบริหารงานอีก 4 ด้านมาช่วยด้วย เช่น การบริหารงานธุรการ คือจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ จัดอาคารสถานที่ และอื่นๆ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนคล่องตัวขึ้น การบริหารงานบุคคล ก็ต้องสรรหาครูที่มีคุณภาพมาสอน ต้องพัฒนาครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น เพราะครูต้องมีคุณภาพจึงจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้ ส่วนการบริหารกิจการนักเรียน ก็คือการปกครองนักเรียนให้เป็นคนดีมีวินัย การจัดกิจกรรมเสริมให้นักเรียน มีความรู้ ความสามารถและเป็นคนดียิ่งขึ้น สำหรับการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ก็มีช่วยพัฒนาคนเช่นกัน เช่น การให้นักเรียนฝึกงานในชุมชน การช่วยแก้ปัญหาในชุมชน การเชิญบุคลากรมาให้ความรู้แก่นักเรียน การประสานงานกับผู้ปกครองให้สนใจการศึกษาของนักเรียน เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการบริหารงานทั้ง 5 ด้านต้องสัมพันธ์กัน ต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันและเท่าเทียมกัน การพัฒนาคนจึงจะมีคุณภาพ

การจัดการความรู้กับการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องการศึกษาของพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นทำให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปอย่างถาวรด้วยตัวเอง โดยการถ่ายทอดความรู้หลักธรรมทางทฤษฎีจากครูอาจารย์สู่ศิษย์ พร้อมลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามโดยไม่ละเมิดกฎแห่งกรรม ซึ่งกระบวนการนี้ประกอบด้วย 1) กระบวนการทำให้รู้ทุกข์ของตนเองเป็นประการสำคัญ 2) กระบวนการทำให้รู้เหตุแห่งทุกข์ของตนเอง 3) กระบวนการทำให้รู้การดับทุกข์ของตนเอง 4) กระบวนการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ของตนเองตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาจึงควรมีเป้าหมายไปที่การขจัดความไม่รู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์เป็นเหตุให้ก่อทุกข์ใหม่เพิ่มขึ้น การศึกษาที่เกิดขึ้นเพราะความคิดที่ว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ หากว่าโลกนี้ปราศจากทุกข์ก็ไม่จำเป็นต้องมีการศึกษา ในความเป็นจริงคนในโลกส่วนมากแม้ว่าจะมีทุกข์แต่ก็มองไม่เห็นทุกข์ คือไม่รู้ว่าเป็นทุกข์ ไม่รู้ต้นเหตุที่แท้จริงของทุกข์ ไม่รู้ว่าทุกข์ที่มีดับได้หรือไม่ และที่สำคัญคือไม่รู้วิธีดับทุกข์ถาวร การจัดการศึกษาในระบบการศึกษาทั่วโลกไม่ได้มุ่งเน้นการดับทุกข์ถาวร การศึกษาวิจัยต่างๆ ก็เช่นกัน เป็นเพียงการดับทุกข์ชั่วคราวแล้วกลับมาทุกข์ใหม่ ดังนั้น หลักการจัดการศึกษาเชิงพุทธ คือ ต้องฝึกผู้เรียนให้เป็นผู้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ประพฤติตามหลักมรรคมีองค์ 8 อย่างเคร่งครัดเพื่อความดับทุกข์ทุกชนิดอย่างสิ้นเชิงและถาวร

การบริหารการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนามีตัวอย่าง คือ โรงเรียนวิถิพุทธซึ่งมีบริบทที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนวิถิพุทธ ดังนี้

รูปแบบโรงเรียนวิถิพุทธ จุดเน้นโรงเรียนวิถิพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

ลักษณะโรงเรียนวิถิพุทธ เน้นการจัดสภาพทุกด้านเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัฒนธรรม 4 ประการ คือ 1) สปปริสสังเสวะ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี 2) สัทธัมมัสสวนะ การเอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี 3) โยนิโสมนสิการ กระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี และ 4) ธัมมานุวัตรปฏิบัติ ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

การจัดสภาพของโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบไปด้วยด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่างๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้นการกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขาดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติสภาพชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ การเรียนการสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์เอื้ออาทรเป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตาและวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธมีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้องแผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนา การดำเนินการจัดสภาพและ องค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาคุณธรรม ในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบ ที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิดด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันที่จะทำให้การพัฒนา นักเรียนและงานดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้นมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยอิทธิบาท 4 และหลักปัญญาคุณธรรม คือ ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร เป็นต้น ขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารแต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป คือ ขั้นประเมินผลและ เผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ลักษณะการก่อเกิดสัมพันธภาพ โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนจะมีลักษณะของการร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามวิถีแห่งพุทธ ธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครูมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การ พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลากหลายวิธีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธา ในพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ถึงาม ละ เลิกอบายมุข การถือศีล 5 เป็นต้น ความเป็น กัลยาณมิตรต่อศิษย์และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธมีดังนี้

1. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และ เอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็น พระภิกษุหรือฆราวาส ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้า เป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนัก ในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจ ทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การ สัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธภาพที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญ สถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการ ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการ พัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาคุณธรรม 4

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีตัวอย่างเช่น หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดคือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยมคุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่องโดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่อภารกิจที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนาที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอธิปไตย 4

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

สรุปว่า การจัดการความรู้กับการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การมุ่งเน้นที่จะให้ผู้เรียนได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาจัดทุกสิ่งให้หมดสิ้นไป เป็นหลักปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ทุกชนิดอย่างสิ้นเชิงและถาวรแตกต่างจากการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาทั่วโลกที่ไม่ได้มุ่งเน้นการดับทุกข์ถาวร โดยวิธีการจัดการศึกษาเชิงพุทธจะฝึกให้ผู้เรียนไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ประพฤติตามหลักมรรคมีองค์ 8 อย่างเคร่งครัดผ่านกิจกรรมการในลักษณะการเกื้อกูลกัน ร่วมมือร่วมใจกันทั้งในสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษาเป็นแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แผนยุทธศาสตร์จะใช้ในระดับผู้บริหารหรือนโยบาย ส่วนแผนกลยุทธ์ คือหลักวิธีการ และแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ซึ่งมักจะใช้กลยุทธ์ในระดับนโยบาย โดยการนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารกลยุทธ์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้จัดการจากทุกส่วนในองค์กรในการมีส่วนร่วมในการสร้างและปฏิบัติตามแผนและเป้าหมาย โดยกลยุทธ์มีองค์ประกอบ 6 ประการตามลำดับคือ 1) การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย 2) การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก 3) การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน 4) การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 6) การควบคุมกลยุทธ์ และโดยการบูรณาการกับหลักการศึกษาพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา หรือสิกขา 3 เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน เรียกทั่วไปว่าหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา กับการบริหารจัดการโรงเรียนวิสุทธิ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิสุทธิธรรมนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาส ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา และมีการกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาว

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาธรรม 4 ประการคือ 1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี 2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี 3) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม 4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอน

ตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตที่ส่งเสริมการกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือทีมงาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาที่เหมาะสมและในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานและนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการต่อไปและในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

สรุปว่า กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เข้าถึงความสุข สามารถดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง ไม่สร้างทุกข์ใหม่เพิ่ม ใช้วิทยาการสมัยใหม่ช่วยให้การศึกษาเข้าถึงผู้เรียนได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว มีการประเมินผลที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาที่บอกได้มากกว่าถูกหรือผิด สามารถบอกได้ว่าควรหรือไม่ควร เป็นบุญหรือเป็นบาปจึงจะทำให้สังคมมีความสงบสุขอย่างที่ชาวโลกมีความต้องการให้เป็น

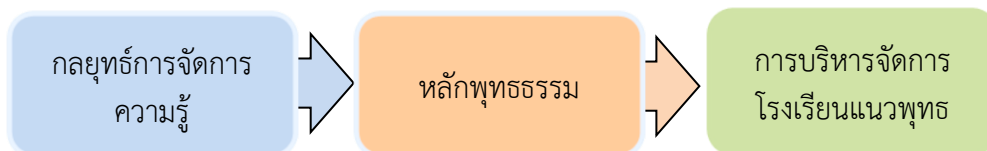
บทสรุป

กลยุทธ์ คือ มโนคติ (Concept) ที่จะรวมกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่หลากหลายในองค์กรให้มีพลังส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ในการใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์” จะใช้ในภาคราชการ เช่น ทหาร กระทรวง ทบวง กรม ส่วนคำว่า “กลยุทธ์” จะใช้ในส่วนของภาคธุรกิจและเอกชน และบางองค์กรจะใช้คำว่า “แผนยุทธศาสตร์” หมายถึง แผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แผนยุทธศาสตร์จะใช้ในระดับผู้บริหารหรือนโยบาย ส่วนแผนกลยุทธ์คือหลักวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ซึ่งมักจะใช้กลยุทธ์ในระดับนโยบาย

การนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารกลยุทธ์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้จัดการจากทุกส่วนในองค์กรในการมีส่วนในการสร้างและปฏิบัติตามแผนและเป้าหมาย โดยกลยุทธ์มีองค์ประกอบ 6 ประการตามลำดับคือ 1) การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย 2) การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก 3) การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน 4) การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 6) การควบคุมกลยุทธ์

กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา เป็นแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการบูรณาการกับหลักการศึกษาพระพุทธศาสนา คือ

ไตรสิกขา เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือพระนิพพาน เรียกทั่วไปว่าหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา กับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขา การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นกลยุทธ์การบริหารการศึกษาที่ดีควรอยู่บนหลักของพุทธธรรม มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เข้าถึงความสุข สามารถดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง ไม่สร้างทุกข์ใหม่เพิ่ม จึงจะทำให้สังคมมีความสุขอย่างที่ชาวโลกมีความต้องการให้เป็น สรุปองค์ความรู้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ทองเจือ. (2538). การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จ.นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ชำนาญ ท่วมพงษ์. (2550). ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกิ่งอำเภอนิคมน้ำจืด สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาจังหวัดระยองเขต 1. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2543). การบริหารผลการดำเนินงาน. รวมบทความวิชาการ 100 ปีรัฐประศาสนศาสตร์ ไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงศ์. (2556). พฤติกรรมบุคคลในองค์การบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปราณี จันทราราชัย. (2556). รายงานการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนอุดมดรุณี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38. สุโขทัย: โรงเรียนอุดมดรุณี.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2541). การบริหารการตลาดยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2547). บทความประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2544). การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สมชาย สุขชาติ. (2524). การใช้เวลาในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 11. ใน **ครุศาสตร์ 24 ปี รวมบทความทางวิชาการและบทสรุปผลงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุรพันธ์ ยันต์ทอง.(2533). การบริหารโรงเรียน: นวัตกรรม เทคนิค ประสบการณ์. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2546). การบริหารกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หวน พินธุพันธ์. (2529). การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์กับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต.

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ
VISION OF THE SCHOOL ADMINISTRATORS TOWARDS AN EXCELLENCE

พระมหาประยูร ธีรวโร (ตระการ) Phramaha Prayoon Thiravaro (Trakarn)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: bananajon_01@hotmail.com

Article Received: February 9, 2022, Revised: February 21, 2022, Accepted: February 22, 2022

บทคัดย่อ

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศในการบริหารองค์กรที่ดีมีพลังและสร้างแรงบันดาลใจให้คนในองค์กรสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ให้ทันสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลง ถอดรหัสความคิดจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม สามารถวัดผลได้ตรงตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ ควรจะมีลักษณะเป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้ ที่เป็นตัวกำหนดทิศทางชัดเจนให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถ บริหารองค์กรตามวิสัยทัศน์ได้ แต่จะให้การบริหารโรงเรียนประสบผลสำเร็จและสู่ความเป็นเลิศที่ได้ตั้งที่ได้ ตั้งเป้าหมายไว้นั้นจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการบริหารอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ทีมงานที่มี ศักยภาพใช้เครื่องมือด้านเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศได้อย่างมืออาชีพ

คำสำคัญ: วิสัยทัศน์, ผู้บริหาร, การบริหารสู่ความเป็นเลิศ

ABSTRACT

The vision of the school administrators towards excellence in administration a good organization that having energy and inspired people within the organization to participate in driving the vision to keep up with the changing situation, decoded ideas from abstract to concrete, able to measure the results according to the goals or purpose. The vision should be characterized as something that could be done which was a clear direction for the school administrators to manage the organization according to the vision. In order to be successful and achieve the excellence, the school management was required a lot of management skills in particular the team with the potential to use technology tools to support school administrators to professional excellence.

Keywords: Vision, Administrator, Administration Towards an Excellence

บทนำ

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ (knowledge base society) และเศรษฐกิจองค์ความรู้ (knowledge base economy) ซึ่งส่งผลทำให้ธุรกิจต่างๆ จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดภายใต้การแข่งขันต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการแข่งขันและความมุ่งมั่นตามความคาดหวังของสังคม การเจริญเติบโตทางธุรกิจจะส่งผลทางบวกกับความมั่นคงทางธุรกิจ ประกอบกับในสถานการณ์ของเศรษฐกิจโลกในภาพรวมมีการขยายตัวที่ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และเกิดความผันผวนของระบบเศรษฐกิจการเงินโลกอยู่ในเกณฑ์สูงทำให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในประเทศไทยด้วยเช่นกัน ภาครัฐจึงเร่งผลักดันนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อสนับสนุนการลงทุนทั้งในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษและพื้นที่ทั่วไปที่มุ่งเน้นส่งเสริมโครงการ ที่มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไทย หรือมีส่วนสนับสนุนด้านการพัฒนาและวิจัยมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาการศึกษาให้ทันนวัตกรรมใหม่ของสังคมและโลก จำต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเป็นแนวทางที่มีความสำคัญยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของไทย คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 นับเป็นครั้งแรกที่นโยบายการศึกษาของชาติมีสถานะภาพเป็นพระราชบัญญัติ เป็นการปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญทั้งแนวคิดโครงสร้างและกระบวนการ ด้วยความมุ่งมั่นที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยและคุณภาพของคนไทยโดยรวมให้สูงขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนให้บรรลุวัตถุประสงค์และแนวนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม คือ

1. เพื่อดำเนินการในการพัฒนาคนรอบด้านอย่างสมดุล เพื่อเป็นฐานของการพัฒนาโดยเฉพาะแนวนโยบายเพื่อดำเนินการที่ 3 การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม
2. สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ตามแนวนโยบายเพื่อดำเนินการที่ 5 การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของคน มีเป้าหมายเพื่อให้คนไทยทุกคนมีทักษะและกระบวนการในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบชีวิต มีระเบียบวินัย ประหยัดอดออม มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและมีสุขภาพแข็งแรง
3. พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

สอดคล้องกับงานวิจัยของทิพวรรณ ล้วนปิติธัญกุล (2562) ได้วิจัยเรื่องคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ตามทัศนะความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญสังเคราะห์ได้ทั้งหมด 11 ประเด็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ประกอบด้วย 91 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านความเท่าเทียมและเสมอภาคของผู้เรียน 2) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านโอกาสในการเข้ารับการศึกษา 3) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านคุณภาพ

ของระบบการศึกษา 4) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านประสิทธิภาพ (efficiency) ของการบริหารจัดการ 5) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านการบริหารจัดการ (management) ที่มีประสิทธิภาพ 6) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านการเรียนรู้ที่สร้างคุณลักษณะที่สอดคล้องกับไทยแลนด์ 4.0 7) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและทักษะอาชีพ 8) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านสร้างองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 9) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของครู 10) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาด้านการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน 11) คุณลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา ด้านกฎหมายที่รองรับการจัดการศึกษาให้มีอิสระและความรับผิดชอบ ดังนั้น การศึกษาที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์จึงไม่ใช่การศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์ทางด้านวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการศึกษาที่พัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไปด้วย

วิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมี เพราะวิสัยทัศน์เป็น Roadmap ให้ทุกคนในสถานศึกษาได้ใช้เป็นประทีปนำทางในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่แท้จริงนั้นจะต้องมีกระบวนการลึลลของวิสัยทัศน์ครบทั้ง 3 มิติ คือ คิดได้ (การสร้างวิสัยทัศน์) สื่อเป็น (การเผยแพร่วิสัยทัศน์) และโน้มนำให้มีการปฏิบัติล่วงหน้า (การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์) พร้อมทั้งมีการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบด้วย (ชลาลัย นิมิบุตร, 2553)

การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารการศึกษา

วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นคำที่นักวิชาการได้ให้ความสนใจและพยายามให้ความหมายแตกต่างกันไปมากมาย จนอาจเกิดความสับสนว่ากำลังกล่าวถึงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร หรือวิสัยทัศน์ขององค์กรกันแน่ อย่างไรก็ตามความหมายของวิสัยทัศน์สามารถสรุปได้ในแนวทางเดียวกัน คือ วิสัยทัศน์ หมายถึง ภาพในอนาคตขององค์กรซึ่งได้มาจากปัญหา ความคิดโดยภาพนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง มีความเป็นไปได้ ดึงดูดใจให้ปฏิบัติตาม สอดคล้องกับเป้าหมายและภาระหน้าที่ขององค์กรอันจะทำให้องค์กรมีสภาพดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากความหมายของวิสัยทัศน์จะเห็นว่า วิสัยทัศน์มีลักษณะเป็นภาพสถานศึกษาไม่สามารถที่จะสร้างภาพด้วยตนเองได้ แต่จะมองเห็นอนาคตขององค์กรผ่านผู้บริหารสถานศึกษาว่าจะกำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างไรจึงจะเหมาะสม ดังนั้น วิสัยทัศน์ที่จะกล่าวถึงในบทความนี้จะหมายถึงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนจะต้องมีเพื่อนำการเปลี่ยนแปลง มาสู่สถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตเช่นในปัจจุบัน (ชลาลัย นิมิบุตร, 2553) นอกจากนี้ วิสัยทัศน์หมายถึง ภาพในอนาคตขององค์กรที่ผู้บริหารและสมาชิกขององค์กรร่วมกันวาดฝัน หรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความจริง ในปัจจุบัน เชื่อมโยงวัตถุประสงค์ ภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อมั่นเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งพรรณนาให้เห็นทิศทางของสถานศึกษาอย่างชัดเจน มีพลังท้าทาย ทะเยอทะยาน และมีความเป็นไปได้ (รุ่ง แก้วแดง, 2539) วิสัยทัศน์จะช่วยสร้างความผูกพันและร้อยรัดพลังของสมาชิกเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์จะสามารถสร้างวิสัยทัศน์ให้กับองค์กรและเปลี่ยนวิสัยทัศน์ให้เป็นสภาพที่เป็นจริงมองเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดคืออะไร จะต้องทำอะไร และทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายนั้น วิสัยทัศน์ที่แจ่มแจ้งชัดเจนนั้นมาจากการเข้าใจองค์กรอย่างถ่องแท้และลึกซึ้ง งานวิจัยและ

วรรณกรรมต่างๆ ได้ยืนยันว่า วิสัยทัศน์เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของผู้บริหาร (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2538)

การสร้างวิสัยทัศน์เป็นการสร้างความฝันที่เป็นจริง หรือเป็นการสร้างพิมพ์เขียวขององค์กรที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต การสร้างวิสัยทัศน์จะต้องศึกษาองค์ประกอบอย่างลึกซึ้ง มีข้อมูลอย่างชัดเจนเกี่ยวกับจุดเด่น จุดด้อยของบุคคล สถานที่ ทรัพยากร และเวลา วิสัยทัศน์ ที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิธีการที่ตัวอย่างหนึ่งในการสร้างวิสัยทัศน์ ก็คือ การสร้างวิสัยทัศน์โดยการให้มีส่วนร่วม (Shared Vision) (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2538) การสร้างวิสัยทัศน์ควรกำหนดขึ้นโดยผู้บริหาร (Leader Initiate) มิได้กำหนดโดยกลุ่มบุคคล ซึ่งผู้บริหารที่ดีจะต้องรู้จักสนทนาและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกแล้วนำมาพิจารณาว่าโลกปัจจุบันเป็นเช่นไร นำข้อมูลผนึกเข้าเป็นวิสัยทัศน์ แล้วหาวิธีการที่จะมุ่งสู่วิสัยทัศน์นั้น ในการสร้างวิสัยทัศน์ จำเป็นต้องคำนึงถึงศีลธรรม จริยธรรม เพื่อให้ทิศทางที่จะมุ่งไปมีความถูกต้อง ตัวแปรที่สำคัญในการสร้างวิสัยทัศน์คือ ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) อันเป็นทักษะที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารโรงเรียน โดยเฉพาะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ที่พัฒนาให้ผู้บริหารมองกว้าง คิดไกล ทันสมัย และเฉียบแหลม (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2540)

ในการสร้างวิสัยทัศน์มีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้ 1) ผู้บริหารจะต้องเข้าใจองค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเข้าใจองค์กรอย่างลึกซึ้ง เข้าใจภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์เดิมขององค์กร เข้าใจวัฒนธรรมขององค์กร เข้าใจความต้องการและค่านิยมของสมาชิก ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องวิเคราะห์องค์กรเพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กร 2) ผู้บริหารจะต้องเข้าใจสภาพแวดล้อม เนื่องจากสถานศึกษาเป็นระบบสังคมซึ่งได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องศึกษาสภาพปัจจุบันของสิ่งแวดล้อมและศึกษาแนวโน้มของสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมเพื่อแสวงหาโอกาส และหลีกเลี่ยงความเสี่ยงหรืออุปสรรค ทั้งนี้การที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะเข้าใจองค์กรและสภาพแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ทันสมัยและเชื่อถือได้ การแสวงหาข้อมูลจึงต้องหาข้อมูลทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ชลาลัย นิมิบุตร, 2553) เหตุนี้ ในการสร้างวิสัยทัศน์นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในด้าน 1) การมองการณ์ไกล 2) การมองย้อนกลับไปยังหลัง 3) การมองผลกระทบและแนวโน้มต่างๆ 4) การมององค์กรในภาพรวม 5) การคาดคะเนแรงต่อต้านต่างๆ 6) การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร 7) การมีความมุ่งมั่นหรือความสนใจที่จะเปลี่ยนแปลง 8) การทดสอบว่าวิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้นนั้นสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรและความสามารถของสมาชิกในองค์กรหรือไม่ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2538)

การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารได้มาจากวิธีการ (Locke, E. A., et al., 1991) ดังนี้

1. โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล หมายถึง การสนทนาพูดคุย และฟังความคิดเห็นจากบุคคลต่างๆ ทั้งในองค์กรและนอกองค์กร

2. โดยกระบวนการจัดกระทำข้อมูล หมายถึง การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อนำไปกำหนดวิสัยทัศน์ของผู้บริหารซึ่งต้องอาศัยความรู้ความสามารถของผู้บริหารในเรื่อง การมีสายตายาวไกล ความเข้าใจ วัฒนธรรมขององค์กร ความเข้าใจถึงผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นและแนวโน้มของโลกในอนาคต ความสามารถในการมองเห็นภาพรวมขององค์กร ความสามารถในการคาดคะเนแรงต่อต้านที่อาจจะเกิดขึ้น ความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองได้ตลอดเวลา

3. โดยการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ของตนออกมาเป็นถ้อยคำได้อย่างชัดเจน มีพลังในการกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนทำงานเพื่อเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้ถ้อยคำที่แสดงวิสัยทัศน์นั้นควรมีลักษณะย่อ ชัดเจน ทำทาย มุ่งอนาคต มั่นคง บรรลุผลที่จะบรรลุให้ได้

4. โดยการประเมินผลเป็นระยะ หมายถึง การทดสอบว่าวิสัยทัศน์นั้นสอดคล้องกับความรู้ความสามารถของสมาชิกในองค์กรหรือไม่ หากได้คำตอบปฏิเสธ ผู้บริหารก็ต้องนำวิสัยทัศน์นั้นมาพิจารณาเพื่อปรับเปลี่ยนต่อไป

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเพราะเป็น Roadmap ให้ทุกคนในสถานศึกษาได้ใช้เป็นประทีปนำทางในการปฏิบัติงาน โดยการสร้างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษามีวิธีการประกอบด้วย 1) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) โดยกระบวนการจัดกระทำข้อมูล 3) โดยการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ของตนออกมาเป็นถ้อยคำได้อย่างชัดเจน 4) โดยการประเมินผลเป็นระยะ

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นคุณสมบัติของผู้บริหารที่สามารถมองเห็นภาพในอนาคตของสถานศึกษาที่ต้องการจะให้เป็นไปได้อย่างชัดเจนโดยภาพนั้นต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษามีความเป็นไปได้ และสามารถมองเห็นวิธีการปฏิบัติที่จะนำสถานศึกษาให้บรรลุความต้องการนั้น วิสัยทัศน์เป็นภาพอันชัดเจนที่สะท้อนให้เห็นเป้าหมาย ค่านิยม ปรัชญา และความเชื่อที่สมาชิกของสถานศึกษาร่วมกันยึดถือ วิสัยทัศน์ที่แท้จริงต้องเป็นวิสัยทัศน์ร่วมที่สมาชิกช่วยกันผลักดันสานฝัน อันเป็นผลจากความสามารถคิดอ่าน ผสานเข้ากับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของสมาชิก และเป็นผลจากความสามารถในการแก่งัดคน แก่งัดงานของผู้บริหารสถานศึกษา วิสัยทัศน์จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีเป้าหมายที่ชัดเจน (ชลาลัย นิมิบุตร, 2553) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ได้ 2 แนวทาง คือ 1) โดยการหลอมวิสัยทัศน์นั้นลงในปรัชญาของสถานศึกษา และกำหนดนโยบาย โครงการ เพื่อนำปรัชญาของสถานศึกษาไปปฏิบัติจริง 2) โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกแต่ละคน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ มีทักษะการสื่อสารที่ดี แสดงออกถึงวิสัยทัศน์ของตนอย่างเด่นชัด วางตนให้เป็นที่ไว้วางใจได้ มีความมั่นใจในตนเองและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (Sashkin, M., 1988)

ผู้บริหารสถานศึกษานอกจากการพัฒนาให้มีวิสัยทัศน์แล้วควรพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศดังนี้ ดังนี้

1. ทักษะในการบริหารการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ จำเป็นจะต้องนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่องค์กร เนื่องจากการเปลี่ยนวิธีดำเนินการเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่แตกต่างหรือสูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงต่อต้าน ความวิตกกังวล ความเครียด และความขัดแย้ง ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารจึงควรพัฒนาทักษะในการบริหารการเปลี่ยนแปลง

2. ทักษะในการทำงานกับคน การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์เป็นการรวบรวมพลังทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารจึงควรพัฒนา การสื่อสารแบบ 2 ทางระหว่างผู้บริหารกับสมาชิกใน 3 ประเด็น คือ ความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น และการยอมรับความคิดเห็น

3. ทักษะการสร้างแรงจูงใจ การทำงานของสมาชิกในองค์กรเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างความสามารถและแรงจูงใจ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีทักษะในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่สมาชิก

4. ทักษะในการมอบหมายงาน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะในการมอบหมายงาน ทั้งนี้เพราะการมอบหมายงานจะทำให้เกิดการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้สมาชิกมีอิสระในการทำงานเกิดความผูกพัน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบมากขึ้น

5. ทักษะในการปรับโครงสร้างองค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ (ชลาลัย นิมิบุตร, 2553)

ผู้บริหารยุคใหม่จึงมีความจำเป็นจะต้องรู้จักนำแนวคิดใหม่ทางการบริหารการศึกษามาใช้ในการบริหาร ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับโลกในยุคไอที ผู้เขียนจึงเห็นว่า วิสัยทัศน์ความเป็นผู้นำของผู้บริหารควรประกอบด้วย “มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรมจริยธรรม นำความรู้สู่สากล ก้าวทันเทคโนโลยี ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง บริหารงานอย่างมีอาชีพ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม” (ยงยุทธ สิมสีพิมพ์, 2555) ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นของการศึกษาไม่เพียงรองไปกว่าวิชาการ ครูต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามศาสนาที่นับถือให้นักเรียนทุกคนปฏิบัติ รู้จักพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต สามารถดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2. นำความรู้สู่สากล การนำความรู้สู่สากลเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบโรงเรียนมาตรฐานสากล การจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน 8 กลุ่มสาระเป็นการจัดการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยสามารถพิจารณาจัดการเรียนการสอนในทุกสาระการเรียนรู้เป็นภาษาไทยหรือในบางสาระการเรียนรู้ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และอื่นๆ เป็นภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของทรัพยากรของสถานศึกษา

3. ก้าวทันเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือในการประกอบการบริหารการศึกษา โดยอาศัยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Network) ควบคู่กันไป ด้วยเหตุที่เครือข่ายคอมพิวเตอร์จะรวมเอาเครื่องคอมพิวเตอร์หลายๆ เครื่องเชื่อมต่อเข้าด้วยกันผ่านทางระบบการสื่อสาร (communications) เช่น ทางสายเคเบิล สายโทรศัพท์ โมเด็ม และดาวเทียม เป็นต้น เครือข่ายที่ใหญ่ที่สุดของโลก เราเรียกว่า อินเทอร์เน็ต (internet) ซึ่งรวมเอาเครือข่ายต่างๆ จำนวนมหาศาลที่มีอยู่ทั่วโลกมาเชื่อมต่อ (links) เข้าเป็นเครือข่ายเดียวกันอย่างสะดวกรวดเร็ว

4. ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ดังคำว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ

5. บริหารงานอย่างมีอาชีพ ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษาโดยยึดหลักธรรมาภิบาล การบริหารงานอย่างมีอาชีพ คือ ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการบริหาร มีผลงานที่ประสบความสำเร็จจนเป็นหลักประกันถึงความเป็นผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูง มีคุณภาพและมีมาตรฐานจนเป็นที่ยอมรับ

6. ชุมชนมีส่วนร่วม ให้คณะกรรมการสถานศึกษามีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ในการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารยุคใหม่ต้องรู้จักนำแนวคิดใหม่ๆ ทางการบริหารการศึกษามาใช้ในการบริหาร ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับโลกในยุคไอที ประกอบด้วย 1) มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) นำความรู้สู่สากล 3) ก้าวทันเทคโนโลยี 4) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง 5) บริหารงานอย่างมีอาชีพ 6) ชุมชนมีส่วนร่วม

บทสรุป

วิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีเพราะวิสัยทัศน์เป็น Roadmap ให้ทุกคนในสถานศึกษาได้ใช้เป็นประทีปนำทางในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่แท้จริงนั้นจะต้องมีกระบวนการลีลาของวิสัยทัศน์ครบทั้ง 3 มิติ คือ คิดได้ (การสร้างวิสัยทัศน์) สื่อเป็น (การเผยแพร่วิสัยทัศน์) และโน้มนำให้มีการปฏิบัติล่วงหน้า (การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์) พร้อมทั้งมีการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบด้วย โดยวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศนั้นจำเป็นต้อง มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรมจริยธรรม นำความรู้สู่สากล ก้าวทันเทคโนโลยี ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง “เศรษฐกิจพอเพียง” บริหารงานอย่างมีอาชีพและชุมชนมีส่วนร่วม หากผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติได้อย่างนี้แล้วการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศย่อมจะไม่เป็นเพียงแค่ความฝัน สรุปองค์ความรู้วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศโดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรมจริยธรรม นำความรู้สู่สากล ก้าวทันเทคโนโลยี ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง บริหารงานอย่างมีอาชีพซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ที่เร่งด่วนของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องวางแผนในระยะสั้นและระยะยาวในการส่งเสริมและพัฒนา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **กระทรวงศึกษาธิการกับการขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ชลาลัย นิมิบุตร. (2553). **วิสัยทัศน์กับผู้บริหาร**. แหล่งที่มา <https://kosut158.blogspot.com/2010/02/blog-post.html> สืบค้นเมื่อ 9 ก.ย. 2564.
- ทิพวรรณ ล้วนปิติสุทกุล. (2562). **คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของนโยบายไทยแลนด์ 4.0**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยงยุทธ สิมสีพิมพ์. (2555). **วิสัยทัศน์ความเป็นผู้นำของผู้บริหารยุคใหม่**. แหล่งที่มา <https://www.kroobannok.com/51271> สืบค้นเมื่อ 6 ต.ค. 2564.
- รุ่ง แก้วแดง. (2539). **รีเอ็นจิเนียริงระบบราชการไทย ภาค 2**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2540). **วิสัยทัศน์ (VISION): พลังแห่งความสำเร็จ**. การศึกษาเอกชน. 7(70). 13-14.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) : ฉบับปรับปรุง**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2538). **วิสัยทัศน์ของผู้บริหารการศึกษา ในประมวลสาระชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพมหาบัณฑิตบริหารการศึกษา เล่มที่ 1.หน่วยที่ 1**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Locke, E. A., et al. (1991). **The Essence of Leadership: The Four Keys to Leading Successfully**. New York: Lexington Books.
- Sashkin, M. (1988). **The visionary principal: School leadership for the next century**. *Education and Urban Society*. 20(3). 239-249.

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19
ACADEMIC ADMINISTRATION ACCORDING TO THE FOUR IDDHIPĀDA PRINCIPLE
IN THE COVID-19 CRISIS

พัฒน์พรชัย เมฆวิลัย Patpornchai Mekwilai
โรงเรียนวัดมาบปลาเค้า Watmapplakao School, Thailand
Corresponding Author E-mail: surachaihongtrakool@gmail.com

Article Received: February 9, 2022, Revised: February 22, 2022, Accepted: February 22, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้จะได้นำเสนอการบริหารงานวิชาการโดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 ในสถานการณ์ปัจจุบันที่อยู่ในการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อันเป็นแนวทางให้ผู้บริหารได้นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ โดยการสร้างให้ผู้บริหารและครูเกิดความพอใจในการทำงานวิชาการ มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญา และไตร่ตรองงานวิชาการอย่างรอบคอบ เพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ ซึ่งมีวิธีการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันประกอบด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม และการสอนออนไลน์ทั้งออฟไลน์

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, วิธีการสอน, อิทธิบาท, โควิด 19

ABSTRACT

This article presented the academic administration by integrating with the four Iddhipāda in the epidemic of COVID-19 situation, which was a guideline for administrators to apply in academic administration by creating satisfaction for administrators and teachers in academic work, persistence in working continuously, consider the work wisely and carefully scrutinized academic work to solve problems in the crisis of learning and teaching management according to the situation to be better. The suitable teaching method for the current situation, consisting of online teaching through a variety of technology mediums, teaching through video clips, easy teaching interspersed with difficult, online teaching using mixed media and mixing of offline and online teaching.

Keywords: Academic Administration, Teaching Method, Iddhipāda, Covid-19

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินโยบายการปฏิรูประบบบริหารจัดการในการบริหารและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ได้กำหนดให้การบริหารระบบบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นยุทธศาสตร์ และได้กำหนดมาตรการในการดำเนินการไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ปรับระบบบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) เร่งรัดการกระจายอำนาจให้สถานศึกษา 3) ส่งเสริมให้ใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม 4) สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม และ 5) ส่งเสริมการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ปัจจุบันมีการปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดนิยามของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา หมายความว่า มีการร่วมสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมสามัญศึกษาตามโครงสร้างเดิมที่มีบริบทต่างกัน ดังนั้น จึงต้องพยายามพัฒนาระบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงต้องนำหลักการดังกล่าวมาดำเนินการโดยมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) ถ้าหากโรงเรียนดำเนินการไม่เป็นไปตามแผนการพัฒนาระบบบริหารงานวิชาการก็น่าจะพิจารณาได้ว่าโรงเรียนประสบความล้มเหลว ในทางตรงกันข้ามโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานวิชาการโรงเรียนนั้นก็สมควรได้รับการยกย่องยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการกิจได้ผล (อุทัย บุญประเสริฐ, 2538) การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งเปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียน โรงเรียนจะมีคุณภาพหรือด้อยคุณภาพขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการ ถ้างานวิชาการอ่อนงานด้านก็อ่อนตาม (Van Miller, 1965) ซึ่งการบริหารงานในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดก็คือการบริหารงานวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ (รุ่ง แก้วแดง, 2541)

วิกฤตโควิด-19 ชี้ให้เห็นว่าทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญมาก ทั้งการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ความเข้าใจผู้อื่นมองตัวเองเป็นพลเมืองโลกและมองผู้อื่นด้วยความเชื่อมโยงกันในระดับโลก มีความสามารถในการแก้ไขสถานการณ์เวลาเจอเหตุการณ์ไม่คาดฝัน รวมถึงเรื่องความรู้ใหม่ๆ เช่น ทักษะด้านดิจิทัลหรือการเงินและทักษะการจัดการตัวเอง ภาวะผู้นำการทำงานร่วมกับผู้อื่น ถ้าพูดให้ชัดขึ้น คือเมื่อเกิดโควิด 19 ตอนแรกเห็นว่ามันเป็นเรื่องสุขภาพเป็นโรคระบาดคิดว่าต้องพึ่งแพทย์เป็นหลัก แต่พอเหตุการณ์เริ่มบานปลายและเหมือนว่าต้องอยู่กับมันไปอีกระยะหนึ่ง ทีนี้โควิด 19 จึงไม่ใช่แค่เรื่องสุขภาพ แต่เป็นประเด็นที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญทางด้านสังคมศาสตร์หลายศาสตร์ รวมถึงศาสตร์ด้านมานุษยวิทยา มีความเข้าใจ มองเห็นความต้องการที่แตกต่างกันของคนที่แตกต่างกันในวิกฤต อีกทั้งวิธีการที่พยายามใช้แก้ปัญหาในยุคโควิด 19 ทั้งกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หรือทางสังคม รวมถึงนโยบายสาธารณะต่างๆ ก็ล้วนเกี่ยวพันกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทั้งสิ้น ทักษะดังกล่าวจึงสำคัญมากในการเอาตัวรอด (ไชยิตา ศิริมัน, 2564) การบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบในด้านการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ การบริหารงานวิชาการตามหลักอภิปรัชญา 4 ในวิกฤตการณ์โควิด 19 จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกแห่งสามารถนำหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนามานำมาบูรณาการให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ดังกล่าวให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

หลักการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

การบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นหลักสำคัญของการบริหารการศึกษาหรือบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งการบริหารงานวิชาการอันเป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ (วินิจ เกตุขำ, 2542) การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาอันเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ (รุจิรุ ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, 2545) ภารกิจที่สำคัญของสถานศึกษาที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด (วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2545) การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546) และการบริหารงานด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา (กมล ภู่อาระ, 2547)

การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่ช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงขอบข่ายและองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดกรอบงานด้านวิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาซึ่งมีขอบข่ายงานและภารกิจสอดคล้องกัน ได้แก่ 1) งานพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) งานวัดผล ประเมินผลและเทียบโอน 4) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา 5) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

วินิจ เกตุขำ (2542) ได้อธิบายขอบข่ายงานวิชาการว่าควรจะต้องประกอบด้วยงานวิชาการ ได้แก่ 1) งานเกี่ยวกับการบริหารครูอาจารย์ ได้แก่ งานจัดครูอาจารย์ งานพัฒนาครูอาจารย์ งานบำรุงขวัญครูอาจารย์ 2) งานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ได้แก่ งานพัฒนาหลักสูตร งานทำแผนการสอนงานแบบเรียน งานจัดทำตารางสอน งานพัฒนาหลักสูตรสำหรับชุมชน 3) งานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ งานเตรียมการสอน งานพัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนการสอน งานนิเทศการเรียนการสอน 4) งานที่เกี่ยวกับการสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานทะเบียนนักเรียน งานห้องสมุด งานแนะแนวการศึกษา งานบริการสื่อและเทคโนโลยีการสอน 5) งานที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ได้แก่ งานข้อสอบมาตรฐานและคลังข้อสอบ งานวัดและประเมินผลการเรียน งานประเมินโครงการหรือการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษา 6) งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ งานการใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน งานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน

กมล ภู่อาระ (2547) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย 1) การบริหารหลักสูตร 2) การบริหารการเรียนการสอน 3) การบริหารการประเมินผลการเรียน 4) การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา 5) การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ 6) การบริหารการวิจัยและพัฒนา 7) การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ 8) การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ

ธีระ รุณเจริญ (2546) ได้เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ และจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยมีหลักการและแนวคิด สรุปได้ดังนี้

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงโดยมีครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด
3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้
4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ สามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับ เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
5. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพในการจัดและพัฒนาการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาทุกชนิดในสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีคุณภาพ และมาตรฐานสูงสุด และถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดที่ช่วยให้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ โดยมีองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาประกอบด้วยหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ และการประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งแต่ละงานล้วนเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้การเรียนการสอนในสถานศึกษาประสบความสำเร็จ

หลักอริยาบท 4 ที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ

หลักอริยาบท 4 ที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความสำเร็จทั้งในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักอริยาบททั้ง 4 ประการ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาด้วยพระองค์เองและได้ทรงตรัสสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้และปฏิบัติตามจน เป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งและเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระองค์ ดังนั้นที่มาและความหมายของหลัก อริยาบทจึงมีปรากฏตามในพุทธพจน์ไว้ว่า อริยาบท 4 ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยฉันทาสมาธิและปธานสังขาร 2) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร 3) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร 4) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร (อภ.วิ. (ไทย) 35/431/342.) นอกจากนี้ พุทธทาสภิกขุ (2549) ได้กล่าวว่า อริยาบท 4 ไว้ว่าคือ บทของพระธรรมเช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอริยาบท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สีกตัวคนที่มีการทำงานย่อมทำงานด้วยความพอใจความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอริยาบททั้ง 4 ประการนั้นโดยไม่รู้สีกตัว และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2545) ได้เขียนเกี่ยวกับอริยาบท 4 สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างก็คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่ามีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ 2 พันกว่าปีนี้ ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย คือ 1) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำจึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้ 2) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ 3) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้ 4) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา ดังนั้น หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการที่เรียกว่า อริยาบท ธรรมให้ถึงความสำเร็จ ซึ่งมี 4 ข้อ คือ

1. ฉันทะ รักงาน การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือ เพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

2. วิริยะ สู้งาน ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน คือ พากเพียรทำ ขยัน หมั่นประกอบหมั่นกระทำให้สำเร็จด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย ก้าว ไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

3. จิตตะ ใส่ใจงาน ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง คือ เอาจิตฝักใฝ่ ตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

4. วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ ขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานก็ย่อมมีความสุข คือ 1) ฉันทะ รักงาน 2) วิริยะ สู้งาน 3) จิตตะ ใส่ใจงาน และ 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาส่งผลให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ได้มีการปรับรูปแบบการประเมินภายนอกไปอยู่ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อไม่ให้กระทบต่อสถานศึกษาในการรับประเมินคุณภาพภายนอกประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 โดยการบริหารงานวิชาการในวิกฤติการณ์โควิด 19 จะเน้นการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับบริบทของสถานการณ์ เมื่อพิจารณาถึงการศึกษายุคใหม่ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสถานการณ์โลกศตวรรษที่ 21 โดยมีการปรับระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ในการบริหารการศึกษา เพราะความอยู่รอดของระบบการศึกษาในวันนี้ ไม่ขึ้นอยู่กับค่าเล่าเรียนหรือการทำมาหากินกับผู้เรียนอีกต่อไป แต่ขึ้นอยู่กับรูปแบบของธุรกิจใหม่ (New Business Model) ที่ทำให้การศึกษามีความหมายและศักยภาพที่จะเชื่อมโยงกับแหล่งงาน การพัฒนาทักษะ ประสบการณ์ และความรู้ของบุคคล ซึ่งการบริหารการศึกษาและระบบระเบียบในการจัดการการศึกษาต้องจัด ‘ระบบการสั่งการ’ ปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือเปลี่ยน โครงสร้างการบริหารแนวตั้ง (vertical) ให้เป็นการบริหารที่สอดคล้อง เชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอน (horizontal) การบริหารจัดการในแนวนอนนี้จะทำให้เกิดการเชื่อมต่อความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และสัมพันธภาพใหม่ไปสู่เป้าหมายร่วมกันและจะช่วยเชื่อมถึงแหล่งงาน ประสบการณ์ การสร้างเสริมและพัฒนาทักษะแบบต่างๆ ของสถานประกอบการ ตลอดจนเคลื่อนเข้าเป็นภาคส่วนและเคลื่อนไหวภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมในทุกกระดับการปรับสร้างมิตินี้ควรเริ่มตั้งแต่กลุ่มเศรษฐกิจสังคมที่ใกล้ตัวที่สุดไปสู่โครงสร้างรวม ประเด็นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนี้คือความเคลื่อนไหวใหม่จะช่วยจัดการปิดกั้นกีดกันศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มคนที่ทำงานในองค์กรด้วยกัน ทั้งยังก่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการระบบและองค์กรโดยรวมได้อย่างน่าพึงพอใจ พิธีกรรมที่รุกรังและความไม่รู้ของคนบางกลุ่ม ตลอดจนกฎระเบียบที่ล้าหลัง ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการสร้าง

ความเปลี่ยนแปลง แต่หากขจัดได้ก็จะเห็นความก้าวหน้าขององค์กรปรากฏขึ้นแทนที่ ยิ่งถ้ามีความต่อเนื่อง
เข้มแข็งในมิตินี้ องค์กรการศึกษาก็จะเกิดวัฒนธรรมองค์กรแบบใหม่ที่มีส่วนร่วมกับความเปลี่ยนแปลงของโลก
แวดล้อมที่เป็นปัจจุบันกาลอย่างเป็นจริง (Apichart Thongyou, 2563)

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการบริหารงานวิชาการ
ด้วยการเน้นให้ผู้บริหารและครูเกิดคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตาม
สถานการณ์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนักภาระงานจะมาก
ต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญา
และไตร่ตรองงานต่างๆ อย่างรอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์
ให้ดีขึ้นได้ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้ถอดบทเรียนผลประเมิน
โรงเรียนพบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะสมกับยุคโควิดที่สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ
(ประชาชาติธุรกิจ, 2564) ดังนี้

1. การสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย ยกตัวอย่างการสอนออนไลน์ของโรงเรียน
เทศบาลบ้านศรีฐาน สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น ที่สถานศึกษาได้ให้ครูใช้โปรแกรม Google
Classroom และแบ่งห้องเรียนตามรายวิชาและระดับชั้นอย่างชัดเจน หลังจากนั้น ครูประจำรายวิชาจะมีการ
เผยแพร่สื่อการสอนใน Google Classroom และส่งลิงก์ห้อง Google Classroom ให้นักเรียนผ่านไลน์กลุ่ม
ของแต่ละระดับชั้น ทั้งนี้สถานศึกษายังมีการสอนออนไลน์แบบสด โดยครูบางรายวิชาจะเลือกสอนผ่าน Line
VDO Call เพราะใช้ง่ายและติดต่อกับผู้เรียนได้สะดวก ซึ่งทางโรงเรียนเปิดกว้างให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการ
ได้ตามความถนัด แต่ถ้านักเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี ครูจะโทรศัพท์นัดให้เข้ามารับใบงาน และใน
ระหว่างรอเปิดเทอมอย่างเต็มรูปแบบ และครูยังได้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเลือกหนังสือที่ตัวเองชอบ 1 เล่ม
เพื่อมาอ่านให้เพื่อนๆ และครูผู้สอนฟังผ่านทาง Google Classroom หรือไลน์กลุ่ม (Line Group) เพื่อ
เสริมสร้างจินตนาการและนิสัยรักการอ่าน พร้อมกับเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. การสอนผ่านคลิปวิดีโอ ยกตัวอย่าง โรงเรียนวัดไพร (ถาวรพรหมานุกูล) สังกัดสำนักงานการศึกษา
กรุงเทพมหานคร ที่จัดแผนการสอนออนไลน์ไว้ตลอดทั้งภาคการศึกษา เพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ
ของโควิด-19 โดยทางสถานศึกษาจะเน้นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบส่งคลิปวิดีโอการสอนที่เตรียมการ
โดยครูประจำรายวิชา พร้อมทั้งแบบฝึกหัด บทเรียน รวมไปถึงการใช้ข้อมูลจากการศึกษาทางไกลผ่าน
ดาวเทียม (DLTV) และยูทูป (YouTube) เพื่อให้ผู้เรียนมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายช่องทางส่วนวิชาที่มี
ความยากและซับซ้อน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ครูผู้สอนจะอัดคลิปวิดีโอ และอธิบายการทำโจทย์แต่ละข้อเสมือน
การสอนในชั้นเรียนจริง โดยสื่อการเรียนทั้งหมดจะส่งผ่านไลน์กลุ่มของแต่ละระดับชั้น ส่วนการแจกใบงานทาง
สถานศึกษาจะให้ผู้ปกครองเป็นผู้มารับใบงานที่สถานศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งสถานศึกษาได้จัดตารางเวลาการรับ
ใบงานตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม

3. การสอนแบบง่ายสลับยาก ยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียนเซนต์ฟรัง
ซิสซาเวียร์คอนแวนต์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมครู
แต่ละรายวิชา เพื่อให้ครูจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในรายวิชาที่สามารถทำได้ เช่น วิชาภาษาไทย
ภาษาต่างประเทศ ส่วนวิชาใดที่จำเป็นจะต้องเรียนในห้องเรียน หรือรายวิชาการปฏิบัติอย่างเช่น วิชา
วิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ที่ครูจะต้องอธิบายโจทย์ ทางครูจะเก็บไว้ก่อน เพราะส่วนใหญ่เด็กจะมีสมาธิ
เพียงแค่ประมาณ 3 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้น การเรียนออนไลน์จึงไม่เหมาะจะสอนในวิชาที่ยากและซับซ้อน

4. การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม ยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียน
สาธิตพัฒนา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ที่ทางโรงเรียนได้มีการปรับหลักสูตรการสอนให้

เหมาะสมกับระบบออนไลน์ให้ได้มากที่สุด มีการสอนออนไลน์แบบสดผ่านโปรแกรมไมโครซอฟท์ทีม (Microsoft Teams) โดยเน้นให้ครูทำหลักสูตรที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย และสนุก พร้อมจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วม เมื่อครูได้ออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แล้วจะนำมาเสนอให้กลุ่มเพื่อนครูที่สอนในรายวิชาเดียวกัน ทั้งในระดับเดียวกันหรือต่างระดับชั้น รวมทั้งฝ่ายวิชาการและอาจารย์ที่ปรึกษาจะช่วยกันตรวจสอบเนื้อหา ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับให้แผนการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจเหมาะสมกับเวลาประมาณ 30-40 นาที และหลังหมดคาบเรียนจะต้องให้เด็กทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการเช็คความรู้ที่เรียนเข้าเรียนจริง รวมทั้งเป็นการตรวจสอบว่าบทเรียนที่นำไปสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจหรือไม่ เพื่อที่ครูผู้สอนประจำรายวิชาจะได้นำมาปรับแนวทางสำหรับการทำสื่อการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

5. การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกแบบการเรียนออนไลน์ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ทักษะชีวิตที่จำเป็นจากเหตุการณ์ร่วมสมัย โดยครูสามารถใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์ “ครูพร้อม” ส่วนการเรียนแบบออฟไลน์จะเน้นให้เด็กทำใบงานตามที่ครูผู้สอนนำไปมอบให้ที่บ้าน แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในระหว่างช่วงรอยต่อของการปิดภาคเรียน และยังสามารถเข้าถึงความรู้ได้ตามความเหมาะสมและความสะดวกของผู้ปกครองอย่างไรก็ตามการสอนแบบออนไลน์กึ่งออฟไลน์ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงความรู้ได้อย่างเท่าเทียมกันได้อีกด้วย

การบริหารงานวิชาการในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการปรับระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ในการบริหารงานวิชาการในการในสถานศึกษาให้เข้ากับบริบทของสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 โดยมีการปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารแนวตั้งให้เป็นการบริหารที่สอดคล้องเชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์ โดยการนำมาบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 อันเป็นทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่ามนุษย์ไม่แปลกแยกจากความเป็นจริงของธรรมชาติตั้งแต่วัยพื้นฐานทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมดไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้วเราก็ใช้หลักการต่างๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้นเมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนั้นก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้ก็คือหลักแห่งความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป .อ. ปยุตฺโต), 2543) เพราะอิทธิบาท 4 คือ สูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจ และอิทธิบาท 4 ให้ถึงขั้นคือทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน (สนอง วรอุไร, 2550)

สรุปได้ว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 ด้วยการเน้นให้ผู้บริหารและครูเกิดคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงานอย่างรอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ให้ดีขึ้นโดยการปฏิบัติตามการจัดการเรียนการสอนในแบบเดิมปรับปรุงการสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือให้เป็นการบริหารที่สอดคล้องเชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม และการสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์

บทสรุป

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการบริหารจัดการสถานศึกษาให้การจัดการเรียนการสอนผ่านพ้นวิกฤติการณ์ของโรคระบาดไปได้โดยส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารจัดการการในแบบเดิมปรับเปลี่ยนสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยน โครงสร้างการบริหารแนวตั้ง ให้เป็นการบริหารที่สอดคล้อง เชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนัก ภาระงานจะมากต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญาและไตร่ตรองงานต่างๆ อย่างรอบคอบให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ รักงาน การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ 2) วิริยะ สู้งาน ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน 3) จิตตะ ใส่ใจงาน ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข สรุปผลการศึกษการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นภาพองค์ความรู้การศึกษา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง

- กมล ภูประเสริฐ. (2547). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เสริมสินพร รีเพรสซิสเท็ม.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร: องค์การ รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- โชษิตา ศิริมัน. (2564). ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ. 2564. วิทยาลัยนครราชสีมา
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). การบริหารโรงเรียนยุพราชศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แอลทีเพรส.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2564). สมศ.ถอดบทเรียนผลประเมิน ร.ร. พบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะสมกับยุคโควิด. แหล่งที่มา <https://www.prachachat.net/education/news-679542> สืบค้นเมื่อ 27 ส.ค. 2564.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). ธรรมะกับการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: พุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). ธรรมานุชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 46. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรม ศาสนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). ปฏิวัติการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม. (2545). การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- วินิจ เกตุขำ. (2542). มนุษย์สัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สนอง วรอุไร. (2550). ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2538). การวางแผนการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Apichart Thongyou. (2563). นวัตกรรมโมเดล กับ 4 ประเด็นสำคัญน่าคิด...ที่จะทำให้ 'การศึกษา' พ้นความ ตกต่ำ ล้าหลัง และความสูญเปล่าไม่รู้จบ!!! แหล่งที่มา <https://www.salika.co/2020/05/17/new-normal-impact-education-must-be-changed/> สืบค้นเมื่อ 17 ต.ค. 2564.
- Van Miller. (1965). The Public Administration of American School. New York: Macmillan Publishing Company.

วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรม
PROMOTING METHODS FOR THE REDUCTION OF STUDENTS' AGGRESSION
BEHAVIOR ACCORDING TO THE BUDDHA-DHAMMA PRINCIPLES

เปมิกา สุขสำราญ Pemiga Suksamran
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author Email: Ploy_Pemiga2533@hotmail.com

Article Received: February 9, 2022, Revised: February 21, 2022, Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรมเป็นการนำข้อปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมในการจัดการความรุนแรงในครอบครัว โดยพิจารณาให้ทั่วถึงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและสังคมในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง มิติแห่งการป้องกันมิให้เกิดความรุนแรง ทั้งในครั้งแรกที่ยังไม่เคยหรือเมื่อเกิดแล้ว มีวิธีป้องกันมิให้เกิดซ้ำอีกในครั้งต่อไป มิติแห่งการแก้ไขเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นแล้วจะทำให้ทุเลาเบาบางลง รวมถึงมิติแห่งการเยียวยาเมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นแล้ว วิธีการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรมตามหลักไตรสิกขา 3 ด้าน คือ 1) ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ใจ หมายความว่า ระเบียบ กติกาต่างๆ มีความสามัคคี ลดความขัดแย้งที่เกิดจากการทะเลาะวิวาท ฝึกความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ต่างๆ ผู้ปกครองควรหลีกเลี่ยงการทำโทษด้วยวิธีการที่รุนแรง ควรพูดคุยให้คำปรึกษากับลูก เอาใจใส่ให้ความรัก ไม่ตามใจลูกเกินไป ไม่ควบคุม เคร่งครัดกับลูกมากเกินไป ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก เมื่อลูกประพฤติดี 2) สมาธิ คือ เครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่นให้รู้จักตนเองมากขึ้น ช่มอารมณ์ความโกรธที่จะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวต่อไป ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการควบคุมอารมณ์และการจัดการความโกรธ 3) ปัญญา คือ แนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยครูฝึกให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ ควบคุมการรับชมรายการโทรทัศน์และการเล่นเกมให้เหมาะสม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจแก้ปัญหาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ที่จะส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและนำไปสู่การเลิกพฤติกรรมก้าวร้าวของตนในอนาคต

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, การลดพฤติกรรม, ความก้าวร้าว

ABSTRACT

The promoting methods for the reduction of students' aggression behavior according to the Buddha-Dhamma principles was Buddhist practicing in managing domestic violence by considering thoroughly at the individual level, group of people and society in all relevant dimensions. The dimension of protection against violence either never occurred or already occurred that should prevent it from happening again in the future, the dimensions of correction, once violence had occurred, would be mitigated, including the dimension of healing when violence occurred. Methods to reduce students' aggression behavior according to the Buddha-Dhamma principle, Trisikkhā: 1) Silā, a practice for practicing physical, verbal,

discipline, law, rules, and being unity to reduce conflicts caused by quarrels, responsibility practicing for performing duties, parents should avoid harsh punishment and should talk to children with love but not indulging, not controlling or strictly with children too much and used positive reinforcement instead when children behaved well, 2) Samāthi, a tool to strengthen your mind to know yourself better, suppressing anger that would lead to further aggressive behavior, teachers were a good role model of emotional regulation and anger management, 3) Paṅkī, a method that was used as a tool for living, the teachers trained the children to do various activities, controlled watching television programs and playing games appropriately in order to enable students to learn analytical thinking and decision-making skills in solving unwanted behaviors that would affect their way of life and leading to the cessation of their aggressive behavior in the future.

Keywords: Buddhist Principles, Behavior Reduction, Aggressive

บทนำ

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมของคนที่มีขาดความสุขอย่างหนึ่ง อาจแสดงออกทางร่างกายหรือทางวาจาก็ได้ เช่น การทำลายข้าวของ การทำร้ายร่างกาย การดุด่า การพูดคำหยาบ เป็นต้น การก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้จากสังคมเด็กใช้ป้องกันตนเองจากการรุกรานของผู้อื่น เช่น เมื่อถูกพ่อแม่ดุเด็กมักจะโต้เถียง เมื่อถูกเพื่อนล้อเลียนมักจะชกต่อย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนๆ อีกด้วยเพื่อให้เพื่อนๆ เกรงกลัว พฤติกรรมก้าวร้าวนี้สังคมมักจะติเตียน ทำให้พวกก้าวร้าวมักจะต่อต้านสังคม (หัสติน แก้ววิชิต, 2559) พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นความรุนแรงเป็นผลพวงจากความก้าวร้าว ในทางจิตวิทยาระบุไว้ถึงสภาพที่ทำให้เกิดความก้าวร้าวจากการเสริมแรง (reinforcement) เกิดขึ้นเมื่อมีการส่งเสริมให้ก้าวร้าวโดยการยกย่องหรือให้กำลังใจเวลาที่มีความก้าวร้าว หรือการกระทำก้าวร้าวทำให้เกิดผลดี การเลียนแบบ (modeling) การเห็นตัวอย่างที่ก้าวร้าว โดยเฉพาะจากคนที่ตนเองชื่นชอบปทัสถาน หรือรูปแบบแห่งการเสนอสนอง (norm of reciprocity) เช่น ความเชื่อในสังคมที่ว่าความแค้นต้องมีการชำระแบบตาต่อตา ฟันต่อฟันซึ่งส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดความก้าวร้าว ความเครียด (stress) อาทิ ความยากจน การตกงาน การถูกสังคมรังเกียจ อากาศร้อน พ่อแม่รักลูกไม่เท่ากัน เสียงรบกวนโสตประสาท ความรู้สึกขุ่นข้องหมองใจในครอบครัว ฯลฯ สัญญาณความก้าวร้าว (aggressive cues) เช่น การดูความก้าวร้าวจากสื่อต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ การคลุกคลีกับอาวุธต่างๆ สามารถเป็นปัจจัยส่งเสริมความก้าวร้าวได้ (พูนสุข มาศรีสร้างสรรค์, 2558)

สาเหตุของความก้าวร้าวนี้มักเกิดจากกรรมพันธุ์เข้าทำนองลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น เรื่องนี้แม้ทางวิชาการต่างๆ เช่น การแพทย์ จิตวิทยา ชีววิทยา ฯลฯ ก็ยอมรับปรากฏเห็นชัดตามประวัติคนใช้คนทำผิดบางรายสืบกรรมพันธุ์กันถึง 5-6 คน ในครอบครัวก็มีสติปัญญา ได้มีการตรวจสอบค้นคว้ากันมาก สรุปได้ว่าเด็กเกเรมีทั้งเด็กโง่และเด็กฉลาดแต่ถ้าเฉลียวแล้วมักมีสติปัญญาไม่สูงนัก สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภาวะของครอบครัว การมีภาวะของครอบครัวไม่สมบูรณ์ เช่น เด็กประเภพ่อแม่หย่าร้างกัน มีพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง อาศัยคนอื่นอยู่ พ่อแม่เป็นนักเลงอบายมุข ในครอบครัวไม่มีความสุข ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กเกเรได้ ฐานะทางครอบครัว เด็กที่เกิดในครอบครัวที่ยากจนก็หาทางช่วยตัวเองทั้งในด้านสุจริตและทุจริต ส่วนเด็กที่เกิดในครอบครัวที่มั่งคั่งได้รับการตามใจจนเกินไปก็กลายเป็นเด็กเกเรได้ขาดความอบอุ่นทางใจ บิดามารดาปล่อยปละละเลย

หรือเข้มงวดจนเกินไปไม่พยายามเข้าใจความต้องการของเด็ก ฯลฯ เหตุนี้เป็นเหตุสำคัญมากเหตุหนึ่งที่จะทำให้เด็กเกรง ถิ่นพำนักเป็นสาเหตุใหญ่อีกสาเหตุหนึ่ง แต่ละถื่นย่อมมีสิ่งจูงใจผิดกัน คบเพื่อนหรือมีผู้นำที่ไม่ดีเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดสาเหตุหนึ่งตามธรรมชาติของเด็กวัยรุ่นมีเด็กเป็นอันมากที่เกรง เสียคน เช่น ดิตยาเสพติด เป็นอันธพาล เล่นการพนัน ฯลฯ เพราะมีเพื่อนหรือผู้นำประเภทลูกพี่ลูกน้อง เหตุเกิดจากสังคม สาเหตุเกิดจากสังคมมีส่วนทำให้เด็กไปสู่ความพินาศอยู่มาก ได้แก่ สื่อมวลชน ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี สถานที่ที่เป็นอบายมุข (สโมสร จันทระประภา, 2543) พฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดขึ้นนั้นพบเห็นได้บ่อยครั้งจากการที่เด็กและเยาวชนพบเห็นความก้าวร้าวอยู่บ่อยครั้งจะทำให้เกิดเจตคติต่อพฤติกรรมก้าวร้าวและมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา เพราะเจตคติเป็นอารมณ์ความโน้มเอียงกับสิ่งที่พบเห็นแล้วพร้อมที่จะแสดงการกระทำนั้นออกมา ซึ่งถ้าพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดขึ้นมาแล้วนั้นย่อมจะเกิดปัญหาตามมา (รัตโนทัย พลับรูการ, 2551) โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ชอบหาเรื่องทะเลาะวิวาท มีเรื่องขัดแย้งกับเพื่อน รังแกเพื่อน ชอบการทุบตี เตะต้อย ทำท่าย ทำลายสิ่งของทั้งของตัวเอง และส่วนรวมพูดจาไม่สุภาพ ไม่เกรงกลัวผู้ใหญ่ อดดี ไม่เชื่อฟัง นิสยหายบคาย ขณะเรียนหนังสือชอบก่อวุ่นในชั้นเรียน ปัญหาพฤติกรรมจะเป็นปัญหาความก้าวร้าว และในเด็กที่ก้าวร้าวก็มักมีปัญหาอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น ปัญหาการเรียน ปัญหาการคบเพื่อน ปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัว เป็นต้น (พิร วงศ์อุปราช, 2555)

ในปัจจุบันยังไม่มีกิจกรรม เทคนิค หรือวิธีการที่สามารถลดพฤติกรรมความก้าวร้าวในโรงเรียนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน มักจะมีการแก้ไขพฤติกรรมความก้าวร้าวที่ปลายเหตุ ขาดแบบแผนและการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เด็กซึ่งค่อยๆ ลดพฤติกรรมความก้าวร้าวลง ซึ่งหลักธรรมสำหรับการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวในเด็กและสังคมในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามตัวอย่างและสื่อต่างๆ ที่พบเห็นได้ง่าย ดังนั้น สถานศึกษา ครอบครัว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าว รวมทั้งส่งเสริมให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวในเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันความรุนแรงและอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กที่จะต้องปลูกฝังหลักธรรมคำสอนต่างๆ ให้กับเด็ก เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

ดังที่ พุนสุข มาศรีสรสรรค์ (2558) กล่าวว่า ความรุนแรงในครอบครัวในมุมมองพระพุทธศาสนาซึ่งความรุนแรงอันจะก่อความเสียหายให้กับครอบครัวคือคนในครอบครัวและสังคมนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้มองไปถึงสาเหตุจากองค์ประกอบภายในคือตัวกิเลสภายในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเดิมทีมีความบริสุทธิ์แต่เพราะอุปกิเลสที่จรมารจึงทำให้มนุษย์เกิดมีจิตวิญญู คือ ความคิดในทางผิดๆ และตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่างๆ อาทิ อารมณ์ชักนำให้ใคร่ ให้รัก ให้อยากได้ ได้แก่ ราคะ โลภะ อิจฉาริษยา (อยากได้) โทสะ (โกรธ) โมหะ (หลงผิด) ฯลฯ ผู้ที่ตกอยู่ในวังวนของอารมณ์เช่นนี้ เมื่อมีองค์ประกอบภายนอกมาเสริมด้วย เช่น เศรษฐกิจฝืดเคือง ความมีทัศนคติที่ผิดของคนในชุมชน หรือสังคมที่เห็นว่าความรุนแรงสามารถนำมาใช้ต่อรองในการเจรจา หรือใช้แก้ปัญหาได้ หรือเห็นว่าการกดขี่ข่มเหงเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีอำนาจเหนือกว่า เป็นผู้นำ เป็นต้นก็ย่อมหลงผิดก่อการประทุษร้าย สร้างความเดือดร้อนแก่ครอบครัว และสังคมส่วนรวมไม่หยุดหย่อน พระพุทธเจ้าผู้เสมือนหนึ่งพระบิดาแห่งพระภิกษุสงฆ์สาวกซึ่งก็เปรียบได้กับสมาชิกในครอบครัวเดียวกันได้ทรงประทานแนวทางในการที่จะแก้ไขปัญหาคบหา ความวุ่นวาย อันจะนำไปสู่ความรุนแรงไว้โดยทรงชี้ว่า มูลเหตุแห่งการวิวาทมาจากความเป็นผู้มักโกรธผูกโกรธไว้ ละบลู่ดูหมิ่นอีกฝ่ายอย่างไม่ให้เกียรติ ตีตนเสมอ อิจฉา ริษยาเป็นปกตินิสัยและยังตระหนี่ อดดี ไม่ยอมลดราวาศอกให้กัน เรื่องของความขัดแย้งต่างๆ ที่พอจะเจรจากตกลงกัน

ได้ก็ไม่ยอมกัน เห็นผิดเป็นชอบ ยึดมั่นถือมั่นในทฤษฎีของตน คือฉัน ไม่ยอมสละสิ่งที่ตนยึดจึงนำไปสู่ความแตกแยกวิวาทจน จนกลายเป็นชนวนความรุนแรงตามมาในการระงับความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรงนั้น ทั้งสองฝ่ายต้องร่วมกันพิจารณาด้วยการมองเห็นโทษที่จะตามมาเจรจากันอย่างสันติ เป็นมิตรที่ดีต่อกัน เข้าใจกัน ให้กำลังใจ เคารพให้เกียรติกัน ยอมรับและให้ความสำคัญในบทบาทของกันและกัน เรื่องที่ผ่านมาขอให้ทำเป็นเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น วิธีนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ตินวตถารกวีติ หรือวิธีแห่งตินวตถารกวีนิย คือวิธีตัดสินโดยวิธียอมความกัน ตามศัพท์แปลว่า ระเบียบดังกลบไว้ด้วยหญ้า เป็นการสลายความขัดแย้งด้วยการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่ายไม่ต้องชำระสะสางหาความเดิม

พุทธทาส กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาจะวินาศ” ที่สะท้อนถึงความเสื่อมถอยทางศีลธรรมในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสื่อมถอยทางศีลธรรมของเด็กและเยาวชนที่มีอยู่ให้เห็นอย่างดาษดื่นในสังคมปัจจุบันเด็กและเยาวชนนั้นถือเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ เนื่องจากประชากรของประเทศจะเป็นเด็กและเยาวชนเสียส่วนใหญ่ และการพัฒนาประเทศจะขึ้นอยู่กับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ หากสามารถแก้ไขปรับปรุงเด็กและเยาวชนให้ดีขึ้น ตั้งแต่วัยนี้ในอนาคตประเทศชาติก็จะมีผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพอยู่ในศีลธรรม เคารพต่อกฎเกณฑ์หรือกฎหมายของสังคมมีความรู้ความสามารถ ประกอบอาชีพสุจริตรู้จักเสียสละผลประโยชน์ต่อส่วนรวมสังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาที่ถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่เด็กนักเรียนทุกคนจะต้องมีและถือว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีจิตสำนึกมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมศีลธรรมและมีความเคารพสถาบันควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน รวมถึงโรงเรียนและครูต้องช่วยกันสังเกตพฤติกรรมของเด็กนักเรียนด้วย (พระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุวรรณธา), 2558) แสดงให้เห็นว่า กระบวนการศึกษายังมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมแห่งการเรียนรู้แก่นักเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตราที่ 6 ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ยังคงยึดมั่นในการพัฒนาโดยยึด “คน” หรือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพทางด้านความคิด คุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้นจึงมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มวัยทั้งในด้านกายใจ สติปัญญา อารมณ์ คุณธรรมและจริยธรรม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558)

พระสรวินธุ์ อภิปัญญา และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2553) ได้นำเสนอ วิธีการที่จะช่วยลดพฤติกรรม การทำความรุนแรงของวัยรุ่นลงได้นั้นอาจจะทำได้หลายวิธี เช่น การออกกฎ ระเบียบ กฎหมาย ข้อห้ามต่างๆ ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมภายนอกของวัยรุ่น อีกวิธีหนึ่งก็คือการให้ความรู้ ปลูกฝัง ค่านิยม ทักษะที่ดี ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีงามการฝึกอบรมเพื่อให้มีทักษะในการควบคุมตนเองก็เป็นการพัฒนาปัจจัยภายในของบุคคลตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ได้มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบที่เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมการพัฒนามนุษย์อย่างครบวงจร

ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงนำเสนอข้อปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเพื่อลดความก้าวร้าวนักเรียนและหลักไตรสิกขาสำหรับการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าว เพื่อให้สถานศึกษาได้นำไปประยุกต์ใช้กับนักเรียนที่มีพฤติกรรมความก้าวร้าวให้มีความรุนแรงน้อยลงไปได้

ข้อปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมในการจัดการความรุนแรงในครอบครัว

ในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวสมัยใหม่ต้องพิจารณาให้ทั่วถึงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและสังคมในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง คือ มิติแห่งการป้องกันมิให้เกิดความรุนแรง ทั้งในครั้งแรกที่ยังไม่เคย หรือเมื่อเกิดแล้วมีวิธีป้องกันมิให้เกิดซ้ำอีกในครั้งต่อไปอย่างไร มิติแห่งการแก้ไขเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นแล้วจะ ทำอย่างไรให้ทุเลาเบาบางลง รวมถึงมิติแห่งการเยียวยาเมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นแล้ว โดยการนำแนวทางแห่ง พุทธธรรมมาใช้ (พูนสุข มาศรีสรสรรค์, 2558) ดังนี้

1. ระดับปัจเจกบุคคล ดำเนินการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงระหว่างสามีและภรรยา: หลักการ ป้องกันและแก้ไขความรุนแรงที่ต้นตอทั้ง 2 ฝ่ายต้องมีความเพียรพยายามที่จะประคับประคองชีวิตคู่ที่ร่วมสร้าง ครอบครัวเดียวกันให้คงอยู่ได้ตลอดไปดังข้อปฏิบัติ ดังนี้

1.1 สามีภรรยาควรตักเตือนกันเป็นประจำในหลักประกัน 5 ประการที่จะไม่สร้างรอยร้าวให้ เกิดขึ้นต่อกัน เพื่อสร้างความไว้วางใจให้แก่กันและกัน ได้แก่

หลักประกันประการที่ 1: ต่างฝ่ายต่างต้องไม่สร้างความโหดร้ายรุนแรงขึ้นในจิตใจของกัน และกัน โดยการตั้งจิตไว้ในความเมตตากรุณา มีความรักใคร่ปรารถนาดีและสงสารเห็นใจอีกฝ่ายเสมอในฐานะ ที่ได้ตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันเสมือนลงเรือลำเดียวกันแล้ว เพื่อป้องกันปัญหาการใช้กำลังข่มเหงทำร้ายร่างกาย กัน ซึ่งมีผลเป็นความบาดเจ็บทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะสามีต้องให้หลักประกันแก่ภรรยาให้มาก เพราะ เป็นเพศที่มีพลังกำลังเหนือกว่า ทางที่ปลอดภัยที่สุดคือ การไม่เก็บอาวุธร้ายแรงเช่นปืนไว้ในบ้าน เพื่อป้องกัน การใช้ด้วยอารมณ์ชั่ววูบจากโทสะ

หลักประกันประการที่ 2: นอกจากการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนใครแล้วต่างฝ่าย ต่างต้องไม่เป็นคนมือไวเห็นแก่ได้จนสร้างความระแวงสงสัยให้แก่กันและกัน เพื่อเป็นหลักประกันด้านทรัพย์สิน ภายในครอบครัว ดังมีสามีภรรยาบางคู่ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องซ่อนค่าใช้จ่ายต่างๆ ไว้เพื่อมิให้อีกฝ่ายนำไปใช้ ในทางอบายมุขหรือในทางฟุ่มเฟือย อาทิ นำไปดื่มสุรา เล่นการพนัน หรือสังสรรค์กับเพื่อนฝูง เป็นต้น จัดเป็น การขาดหลักประกันทางด้านเศรษฐกิจและความเชื่อใจกัน

หลักประกันประการที่ 3: ต่างฝ่ายต่างต้องไม่ใจเร็วด่วนได้ ตั้งตนไว้ในความพอดีในเรื่องกาม คุณ มีความสันโดษยินดีพอใจเฉพาะในคู่ครองของตนโดยไม่คิดนอกใจ ไม่เหลาะแหละจึงจะเป็นหลักประกันใน เรื่องความรักในคู่ครองได้

หลักประกันประการที่ 4: ต่างฝ่ายต่างต้องไม่พูดปดมดเท็จต่อกัน เป็นการสร้างความเชื่อมั่น และไว้วางใจกันด้วยหลักแห่งความสัตย์ เป็นหลักประกันแห่งความซื่อตรงต่อกัน

หลักประกันประการที่ 5: ต่างฝ่ายต่างต้องไม่สร้างเหตุแห่งความลุ่มหลงมัวเมา ขาดสติ โดยใช้ สิ่งเสพติดมึนเมาเป็นเครื่องย้อมใจให้เกิดความฮึกเหิมต้องใช้หลักการประคับประคองตนด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นหลักประกันแห่งความไม่ประมาท

1.2 เมื่อใช้ชีวิตร่วมกันแล้ว ภรรยาต้องเอาใจใส่ดูแลงานบ้าน สงเคราะห์ญาติทั้งฝ่ายสามีและ ฝ่ายตนโดยเฉพาะการไม่ทอดทิ้งผู้สูงอายุ ไม่นอกใจสามีรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้และขยันใส่ใจในกิจการงาน ทั้งปวง สามีเมื่อได้รับการปรณินิบัติจากภรรยาเช่นนี้ก็ไม่ว่าเปรียบต้องตอบแทนน้ำใจโดยการยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้และให้เครื่องประดับเครื่องแต่งตัว และหากภรรยาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยสามีอีกแรงหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายก็ต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยผลัดกันดูแลงานบ้านไม่เกี่ยงงอนกันโดยอ้างว่าไม่ใช่ หน้าที่ของตน

1.3 การเยียวยาความรุนแรงระหว่างสามีและภรรยา: ในกรณีที่เกิดการกระทบกระทั่งจนกลายเป็นความรุนแรงขึ้นแล้วและยังมีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันด้วยภาระหน้าที่ในครอบครัว ต่างฝ่ายก็ต้องพยายามปรับอารมณ์ให้เย็นลงและพูดปรับความเข้าใจกันอย่างมีเหตุผล นึกถึงความดีและสิ่งดีๆ ที่เคยทำด้วยกัน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงที่เกิดว่ามีอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิด เมื่อต่างฝ่ายต่างทราบก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป ไม่ควรโทษกันและกัน ควรนึกถึงหลักที่ว่าล้นย่อมกระทบพื้นเป็นธรรมดา การเยียวยาที่ดีที่สุดของทั้งสองฝ่ายก็คือการเยียวยาจิตใจตนเองให้สามารถจัดโทษได้ การเจริญสติตามแนวทางสติปัฏฐานสูตรจะช่วยได้มากที่สุด หากไม่ทราบวิธีก็ควรแสวงหากัลยาณมิตร เพื่อชี้แนะกรณีปัญหาบานปลายใหญ่โต ไม่สามารถประนีประนอมกันได้ทางแก้และเยียวยาก็มีหนทางเดียวที่ทั้งคู่ต้องปล่อยวางและตกลงใจที่จะแยกย้ายกันอยู่อาจจะเป็นการชั่วคราว หรือหย่าร้างกันอย่างถาวร เพื่อต่างฝ่ายต่างจะได้ถอยออกมาสู่ความเงียบสงบ แต่ปัญหาที่เกิดในสังคมส่วนใหญ่ฝ่ายชายมักไม่รักษาสัญญาที่จะเลิกแล้วต่อกัน เมื่อฝ่ายหญิงมีสัมพันธ์รักกับคนใหม่ก็ตามราวีกันถึงขั้นก่อคดีฆาตกรรมทั้งอดีตภรรยาและคนรักใหม่ ดังนั้น แต่ละฝ่ายต้องตั้งสัจจะต่อกันในการจากกันด้วยดี โดยยึดหลักของความไม่ยึดมั่นถือมั่นมองสิ่งต่างๆ บนความเปลี่ยนแปลงภายใต้กฎของไตรลักษณ์

1.4 การป้องกัน แก้ไข และเยียวยาความรุนแรงระหว่างพ่อแม่และลูก: พ่อแม่ต้องตระหนักเสมอว่าตนอยู่ในฐานะเสมือนพรหมของลูกที่ต้องประกอบด้วยความเมตตากรุณาต่อลูกยินดีเสมอเมื่อลูกมีความสุขและมีความสำเร็จในชีวิตทุกๆ ด้าน ขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักวางใจเป็นกลาง ไม่ใช้สิทธิในความเป็นพ่อแม่เข้าไปก้าวล่วงความเป็นส่วนตัวของลูกมากเกินไป โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นจะต้องการความเป็นส่วนตัวมากเป็นพิเศษ พ่อแม่สามารถคอยสอดส่อง ดูแลลูกอยู่ในระยะห่างที่พอเหมาะมิให้ลูกเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่างๆ ได้ โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้พ่อแม่ได้มีส่วนร่วมกับนักเรียน และหมั่นเข้าร่วมการประชุมผู้ปกครองที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เพื่อจะได้ทราบความเป็นไปในเรื่องการเรียนและความประพฤติของลูก พ่อแม่ให้คำแนะนำลูกได้ ในลักษณะที่ไม่เป็นการบังคับคาดหวังหรือขู่เข็ญจนลูกเกิดความเครียดและกดดันอันอาจส่งผลให้มีพฤติกรรมไปในทางก้าวร้าวรุนแรงได้ พ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างในความประพฤติอันดีงาม ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ยิ้มแย้มให้กันเสมอ ไม่เคร่งเครียดเกินไปจนบรรยากาศในบ้านไม่อบอุ่นสำหรับลูก ต้องใจเย็น ร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ในครอบครัวด้วยวิธีสุขุม รอบคอบ มีเหตุผล และสงบสันติ ไม่ไว้วางใจ ใช้คำพรูสวาท ต้าทอต่อกัน หากลูกมีปัญหาพลัดปลั่งในเรื่องต่างๆ เช่น ผลการเรียนไม่ดี หรือผิดใจกับเพื่อน พ่อแม่ต้องปลอบโยนให้กำลังใจ และคำแนะนำที่ดีไม่ดูถูกหรือซ้ำเติมขณะเดียวกันลูกก็ต้องเคารพพ่อน้อม เชื่อฟัง และกตัญญูต่อพ่อแม่ รู้จักเลือกคบหาสมาคมกับเพื่อนดีไม่เป็นอันธพาล ไม่ข้องเกี่ยวกับยาเสพติด ควรมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหารร่วมกันที่บ้านหรือนอกบ้านในบางโอกาส พ่อแม่ร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนกับลูก เช่น การแข่งกีฬาสามัคคีระหว่างนักเรียนและผู้ปกครอง การไปทำบุญตักบาตรฟังธรรม เวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนาด้วยกัน เป็นต้น

2. ระดับกลุ่มบุคคลและสังคม

2.1 หลักการสงเคราะห์กัน: การนำเอาหลักสังคหวัตถุตามแนวพุทธธรรมมาใช้ช่วยเหลือกันเพื่อยึดเหนี่ยวใจกันไว้ โดยการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หัวใจไมตรีตลอดจนทรัพย์และสิ่งของแก่ครอบครัวที่กำลังเดือดร้อน พุดจาอ่อนหวาน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อกัน และการทำตนให้เข้ากันได้ และมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน เป็นต้น หลักธรรมนี้ทำให้ครอบครัว ชุมชน และสังคม อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีมิตรไมตรีต่อกัน เข้าอกเข้าใจกัน เมื่อครอบครัวใดในละแวกเดียวกันเกิดปัญหาขึ้นโดยเฉพาะเมื่อเกิด ปัญหาความรุนแรงขึ้นก็จะร่วมมือร่วมใจกันช่วยผ่อนคลายสถานการณ์ให้แก่

ครอบครัวนั้น หากแต่ละครอบครัวมีหลักธรรมนี้ในการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกัน แต่ละครอบครัวจะไม่ปล่อยให้ครอบครัวเพื่อนบ้านต้องเผชิญปัญหาเพียงลำพัง ขณะเดียวกันครอบครัวที่ประสบปัญหาก็จะไม่หวังว่าปัญหารุนแรงนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวเฉพาะในครอบครัวตนเท่านั้น แต่ยินดีแบ่งปันให้ร่วมรับรู้ อย่างน้อยก็เป็นอุทาหรณ์ ไม่ปรารถนาให้เกิดกับครอบครัวอื่นๆ และไม่รู้สึกละอายใจที่จะรับความช่วยเหลือจากครอบครัวอื่นๆ

2.2 การสร้างความสัมพันธ์และระเบียบในการอยู่ร่วมกัน: การนำหลักวิชาข้อปธานิยธรรมธรรมในหมวดที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ชัตติยวัชชีผู้รับผิดชอบต่อบ้านเมืองที่เป็นเหตุให้เกิดความเจริญโดยส่วนเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย มี 7 ประการ ได้แก่ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันในการประชุม การเลิกประชุมและการทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่ถืออำนาจใจบัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ทั้งไม่ล้มล้างสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ และถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม 4) ต้องให้ความเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เห็นถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง 5) ต้องไม่อุคคร่าหรือข่มเหงรังแกบรรดากุลสตรี และกุลกุมารทั้งหลาย 6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชีทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้และกระทำเหล่านั้นให้เสื่อมไป 7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์หรือบรรพชิตที่เป็นหลักใจของประชาชน ตั้งใจให้ท่านที่ยังมิได้มาฟังมาสู่แว่นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่โดยผาสุกมาใช้ในครอบครัวและชุมชน ก็จะสามารภแก้ไข และเยียวยาความขัดแย้งในครอบครัวและชุมชนที่พอกพูนสะสมจนอาจประทุสู่ความรุนแรงได้ แต่หลักธรรมนี้ก็สามารภป้องกันมิให้เกิดได้ เช่น

จากหลักธรรมประการที่ 1 และ 2: หากทั้งผู้นำและสมาชิกในแต่ละครอบครัว และชุมชน หมั่นร่วมการเสวนา ประชุม ปรีกษาหารือกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ร่วมกันหรือเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เป็นประจำ โดยมีการเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวและชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมชี้แจงเหตุผล แบ่งปันประสบการณ์ที่มีประโยชน์ต่อแต่ละคนในครอบครัวและต่อแต่ละครอบครัวในชุมชน รวมถึงการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์อื่นๆ ร่วมกันเป็นประจำ เช่น การจัดสัมมนากระชับความสัมพันธ์อบอุ่นในครอบครัวและชุมชน การประกอบศาสนกิจ และการมีกิจกรรมสันทนาการร่วมกัน เช่น การเล่นหรือแข่งกีฬา ฝึกฝนการรู้แพ้ชนะ รู้ภัย การวาดภาพหรือการทำงานศิลปะทัศนกรรม เพื่อคลายเครียดและฝึกอารมณ์สุนทรีย์ หรือการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในบ้าน ในชุมชนและสังคม เป็นต้น

จากหลักธรรมประการที่ 3: หากคนในครอบครัว ชุมชน และสังคมไม่ถืออำนาจใจในการสร้างกฎ เกณฑ์หรือเงื่อนไขใหม่ที่เป็นไปในทางขัดแย้งแตกความสามัคคี เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือหมู่คณะและไม่ล้มล้าง แต่ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่เคยเป็นวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของสังคมร่วมกันทุกฝ่ายก็ย่อมมีระเบียบแบบแผนแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขปลอดจากความรุนแรง

จากหลักธรรมประการที่ 4: หากคนในครอบครัว ชุมชน และสังคมให้ความเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำและความประพฤติอันดีงามของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟังและปฏิบัติตาม เช่น สมาชิกครอบครัวเคารพ เชื่อฟังหัวหน้าครอบครัวและญาติผู้ใหญ่ คนในชุมชนและสังคมให้ความเคารพผู้นำชุมชนและผู้ใหญ่ที่มีความรอบรู้ในความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตอย่างสันโดษคือการมีความยินดีพอใจและมีความสุขกับเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความสามารถอันชอบธรรมของตน ไม่โลภหรือริษยาใคร ไม่หลงไหลในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมในโลกสมัยใหม่ แต่กลับให้ความคิดริเริ่มสนับสนุนส่งเสริมการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์แก่ทุกคนในครอบครัวและสังคม

จากหลักธรรมประการที่ 5: หากผู้นำของทุกส่วนในสังคมครอบครัวและชุมชนให้ความสำคัญในการรณรงค์ต่อต้านการอุคคร่าหรือข่มเหงรังแกสตรีและเด็ก โดยช่วยกันสอดส่องดูแลก็จะช่วยป้องกันความรุนแรงมิให้เกิดได้

จากหลักธรรมประการที่ 6: คำตรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่าให้มีการเคารพสักการะบูชาเจดีย์ของวัชชีทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้และกระทำเหล่านั้นให้เสื่อมไป โดยนัยยะก็คือการอนุรักษ์ประเพณีที่สืบทอดกันมาในการแสดงความกตัญญูตเวทีระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษ หากใครแตกเหล่าออกไปก็สามารถสร้างความแตกแยกให้เกิดได้ในการแสดงออกถึงความกตัญญู แม้โลกปัจจุบันจะมีความทันสมัยขึ้นมากมาย ครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยรวมก็ยังคงต้องสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามนี้ไว้

จากหลักธรรมประการที่ 7: การให้ความอารักขาคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์หรือบรรพชิตที่เป็นหลักใจของประชาชน จะทำให้ประชาชนในทุกหน่วยของสังคมได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ต่อบรรพชิตหรือพระอรหันต์เหล่านั้นในฐานะกัลยาณมิตรผู้ชี้แนะหลักธรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตร่วมกับ คนในครอบครัวและสังคมอย่างสงบสันติ ปลอดภัยจากความขัดแย้งรุนแรง ตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าหลักวัชชีอปริหานิยธรรมของพระพุทธเจ้าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไม่ตกยุค

สรุปแนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการตามเป้าหมายของบทความนี้นั้น บุคคล หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ โรงพยาบาล หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ในความดูแลของทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน และที่สำคัญมาก คือ ผู้ผลิตสื่อด้านความบันเทิง ควรนำข้อปฏิบัติเชิงพุทธสำหรับปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและสังคมที่ได้กล่าวไป แล้วไปแผ่ขยายในภาคปฏิบัติในรูปแบบของการบูรณาการเข้ากับแนวคิด แนวทางและการดำเนินการจัดการความรุนแรงในครอบครัวที่มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่พอเพียง ทั้งในระดับของการป้องกัน การแก้ไข และการเยียวยาให้เป็นรูปธรรม สรุปได้ดังนี้

1. ร่วมกันสร้างค่านิยมพร้อมการลงมือปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตอย่างสันโดษ เพื่ออยู่ร่วมกันในยุคโลกาภิวัตน์อย่างสงบสุข

2. ร่วมกันสร้างคุณค่าที่เท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ทั้งเพศชายและเพศหญิง แต่ต้องไม่ปฏิเสธหรือบิดเบือนหน้าที่และความรับผิดชอบตามบทบาทในครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมถึงต้องยอมรับความอ่อนแอกว่าในทางกายภาพของเพศหญิงที่เพศชายต้องไม่ใช้พลังกำลังไปในทางข่มขู่ หรือข่มเหงรังแก

3. ร่วมกันสร้างสัมพันธภาพแห่งความรัก ความเมตตากรุณา ความปรารถนาดีที่สมดุจจากครอบครัวสู่สังคมโดยรวม นำสังคมไทยในแบบเอื้ออาทร เกื้อกูล มีน้ำใจและมิตรไมตรีต่อกัน กลับมาจากการต่อสู้ ทำสงคราม แก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่น เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ วัตถุ และเงินตราสนองความโลภ โดยหันมาส่งเสริมสนับสนุนการทำความดีด้วยการทำประโยชน์แก่คนในครอบครัวและผู้อื่นในสังคมร่วมกันส่งเสริมคนดีมากกว่าคนเก่งฉลาดแกมโกงแต่ไร้คุณธรรม

4. ร่วมกันใช้ความทันสมัยของสื่อทางการสื่อสารไปในทางสร้างสรรค์สัมพันธ์อันอบอุ่นดีงามในครอบครัวและสังคมโดยรวม เช่น การแผ่ขยายแนวคิดในการดำเนินชีวิตในครอบครัว และสังคมด้วยหลักพุทธธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ความไม่ยึดมั่นถือมั่นมองสิ่งต่างๆ บนความเปลี่ยนแปลง ต้องไม่ใช้สื่อทันสมัยไปในทางก่อความกดดัน ความขัดแย้ง ความรุนแรง และความแตกสามัคคีระหว่างคนในครอบครัวและสังคม ประโยชน์ของสื่อวิทยุและโทรทัศน์สามารถนำมาใช้ในการจัดรายการต่างๆ เพื่อเยียวยา บำบัด ฟื้นฟูจิตใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับวงจรแห่งความรุนแรงในครอบครัว

5. ร่วมกันสร้างนิสัยการให้ความสำคัญกับการสื่อสารโดยตรงกับคนในครอบครัว ด้วยความรัก ความเข้าใจ และความมีเหตุผล รวมถึงการฝึกทักษะการฟังให้ลึกถึงคนในครอบครัว คือฟังอย่างเปิดใจ ไม่มีอคติใดๆ แอบแฝง เมื่อมีปัญหาขัดแย้งก็ร่วมกันแก้ไขอย่างใจสงบเย็นมีเหตุผล ใช้ปัญญาในการสืบหาสาเหตุแห่งความขัดแย้งเพื่อแก้ไขได้ตรงจุด

6. ร่วมกันกำจัดบรรทัดฐานที่ให้อิทธิพลถูกต้องตามกฎหมาย หรือยกย่อง ชื่นชม ความรุนแรงในครอบครัว พัฒนาพระราชบัญญัติกฎหมายครอบครัวไปในทางป้องกัน แก้ไข และเยียวยาทั้งผู้ถูกระทำรุนแรงและผู้กระทำรุนแรงให้เข้มแข็งเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

7. ร่วมกันสร้างมาตรฐานในการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์ในระดับของการช่วยแก้ไขและเยียวยาความรุนแรงในครอบครัวให้มีจิตอาสา เสียสละ อดทน เพื่อช่วยนำทั้งผู้ถูกระทำรุนแรงและผู้กระทำรุนแรงกลับสู่ครอบครัวและสังคม

8. ร่วมกันสร้างนิสัยในการเจริญสติภาวนาและการแผ่เมตตา เพื่อก่อให้เกิดปัญญาและจิตใจที่อ่อนโยนในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและสังคมโดยไม่ใช้กำลังเบียดเบียนกันรู้เท่าทัน และสามารถจัดการกับอารมณ์ต่างๆ ที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวและสังคมได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ

9. ผู้นำครอบครัว ชุมชน และสังคม ต้องพร้อมใจกันเป็นแบบอย่างที่ดี (Role model) ของคนในครอบครัวและสังคม การบูรณาการเชิงพุทธจัดเป็นการหล่อหลอมพื้นฐานทางจิตใจของคนในครอบครัวและสังคมโดยรวมให้รังเกียจความรุนแรงในทุกรูปแบบส่งผลสู่พฤติกรรมหรือการกระทำที่หนีห่างจากวงจรของความรุนแรงในครอบครัวและสังคมอันเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมแก้ไขวิกฤตสังคมโลกในปัจจุบัน

ไตรสิกขาสำหรับการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าว

ไตรสิกขาเป็นแนวทางหลักปฏิบัติอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาเป็นการช่วยเหลือบุคคลหรือกลุ่มคนให้ได้พ้นจากความทุกข์ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถลดพฤติกรรมความก้าวร้าว ซึ่งจากที่พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2546) กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษา หรือระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามและนำมาใช้เป็นระบบการฝึกฝนอบรม 3 ประการคือ 1) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ 2) อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต 3) อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ อีกทั้ง พุทธทาสภิกขุ (2549) กล่าวว่า ไตรสิกขา เป็นการศึกษา 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษาในลักษณะนี้หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ คือ กระทำลงไปจริงๆ ให้เกิดผลขึ้นมานั้นเขาเรียกว่าการศึกษา ดังนั้นไตรสิกขาก็หมายถึงระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และนำมาใช้เป็นระบบการฝึกฝนอบรม มีอยู่ 3 ประการคือ ศีล เป็นการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ สมาธิ เป็นการฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ปัญญา เป็นการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์

พระมหาศีวะเสน ญาณเมธ (2561) ได้สรุปว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ศีลเป็นรากฐานของสมาธิเมื่อศีลบริสุทธิ์ดีแล้ว เวลาทำสมาธิจิตก็จะสงบ เมื่อจิตสงบ ปัญญาก็จะเกิดขึ้นตามลำดับ ศีลมีหน้าที่กำจัดกิเลสอย่างหยาบที่บุคคลก้าวล่วงอกุศลทุจริตและแสดงออกมาให้เห็นทางกาย และวาจาให้หมดไป สมาธิมีหน้าที่กำจัดกิเลสอย่างกลางให้หมดไป และปัญญามีหน้าที่กำจัดกิเลสอย่างละเอียด ที่นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดานให้หมดไป นอกจากนั้น ในส่วนของอุเบกขาก็ยังมีส่วนช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ศีล สมาธิ และปัญญา มีความเจริญก้าวหน้าการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีนั้นในส่วนของศีลทำให้ศีลมีความบริบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพราะศีลเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมทางกายและทางวาจา เพื่อสร้างเสริมชีวิตให้สอดคล้องเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ปรารถนายิ่งขึ้นไป การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีนั้นจึงต้องมีสติสัมปชัญญะตั้งมั่นอยู่กับความมักน้อย สันโดษ การขัดเกลากิเลส และสำรวมระมัดระวังการรักษาศีลของตนให้มีความบริสุทธิ์และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการที่จะทำให้เข้าใจในสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ก็เพราะอาศัยปัญญาเป็นหลัก และปัญญานั้นก็ทรงชี้ว่าเกิดมีได้เพราะอาศัยการประกอบ คือ อาศัยการศึกษาด้วยการฟัง (สุตมยปัญญา) การคิด (จินตมยปัญญา) และการอบรมจิต (ภาวนามยปัญญา) (ที.ปา. (ไทย) 11/305/271) ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การทำชีวิตให้มีคุณภาพและก่อเกิดสังคมแห่งปัญญาชน ซึ่งจำแนกเป็น 12 กรณี คือ 1) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการลงโทษ 2) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการบัญญัติพระวินัย 3) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการพึ่งพาตนเอง 4) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการใช้สติปัญญา 5) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการเผชิญหน้า 6) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการเจรจา 7) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการประนีประนอม 8) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการให้รางวัล 9) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการใช้กุศโลบาย 10) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการพิสูจน์ความจริง 11) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการใช้อำนาจแห่งธรรมชาติ 12) วิธีการแก้ไขปัญหโดยการใช้อหิมานะและวัฒนธรรม

ไตรสิกขาเพื่อป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน 3 ด้าน คือ 1) การฝึกเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีความงดงามมีระเบียบเรียบร้อยตั้งมั่นในศีล 5 มีผลต่อการป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน 2) การฝึกเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีสติให้ระลึกรู้ถึงโทษของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีผลต่อการป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน 3) การฝึกเด็กและเยาวชนให้เป็นคนมีพฤติกรรมทางวาจาที่สุภาพไพเราะ ไม่เสแสร้งหลอกลวง ถูกกาลเทศะ เป็นคำจริงมีผลต่อการป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน และการฝึกเด็กและเยาวชนให้ฉลาดรู้เท่าทันโทษของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีผลต่อการป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของเด็กและเยาวชนเป็นอันดับสุดท้าย (พระมหาทรงวุฒิ ชูพิน, ปิ่นผุยาศ์ ฌิตสุนทรทธาน และสุเทพ พรหมเลิศ, 2561)

จากการศึกษาหลักธรรมสำหรับการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าว ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรม

ไตรสิกขา	พฤติกรรมความก้าวร้าว	ผู้เขียน
1. ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ได้แก่ วินัย กฎหมาย ระเบียบ กติกาต่างๆ	พฤติกรรมความก้าวร้าวทางตรง เป็นการตั้งใจทำร้าย เกิดจากความโกรธ ความก้าวร้าวทางกาย ความก้าวร้าวทางใจ พฤติกรรมการเล่นแบบเรียกร้องสิทธิของตนเอง เพื่อการเอาชนะ กรรมพันธุ์ พื้นฐานทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ วัตถุที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง สื่อต่างๆ ครอบครัว การคบเพื่อน และปัญหาจากครูผู้สอน	มีความเข้าใจในศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ได้แก่ วินัย กฎหมาย ระเบียบ กติกาต่างๆ มีความสมัคร สำนานสามัคคี ลดความขัดแย้งที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทด้วยกาย วาจา และเห็นคุณค่าของผู้อื่น ควรมีการกำหนดกติกาให้ชัดเจน เอาจริงกับกฎเกณฑ์ ไม่ปล่อยให้มีการละเมิดกัน ฝึกความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ต่างๆ ในโรงเรียน หรือในชั้นเรียน เช่น หัวหน้าห้อง เป็นต้น ผู้ปกครองควรหลีกเลี่ยงการทำโทษด้วยวิธีการที่รุนแรง พ่อ แม่ ผู้ปกครองควรสอนลูก สนับสนุน พุดคุยให้คำปรึกษากับลูก เอาใจใส่ให้ความรัก ไม่ตามใจลูกเกินไป หรือควบคุม เคร่งครัดกับลูกมากเกินไป ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวกเมื่อลูกหรือนักเรียนประพฤติตนดีเหมาะสม

2. สมาธิ คือ เครื่องมือในการทำให้จิตใจให้หนักแน่นให้รู้จักตนเองมากขึ้น	พฤติกรรมความก้าวร้าวทางอารมณ์ เป็นความก้าวร้าวที่เกิดจากแรงเสริมสติปัญญา การรับรู้ ประสบการณ์ที่ไม่พึงพอใจ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม	มีความเข้าใจในสมาธิ คือ เครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่นให้รู้จักตนเองมากขึ้น เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะของอารมณ์เพื่อพัฒนาจิตใจไม่ให้หวั่นไหวต่อสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบจิตใจ เป็นการสร้างความเพียรเพื่อชมอารมณ์ความโกรธที่จะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวต่อไป ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการควบคุมอารมณ์และการจัดการความโกรธเมื่อเกิดการระเบิดอารมณ์หรือแสดงอารมณ์รุนแรงเพื่อให้ทั้งเด็กและพ่อแม่ได้สงบสติก่อนพูดคุยกันด้วยเหตุผล
3. ปัญญา คือ แนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต	วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าว	มีความเข้าใจในปัญญา คือ แนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ทักษะในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจแก้ปัญหาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ที่จะส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และนำไปสู่การเลิกพฤติกรรมก้าวร้าวของตนในอนาคต ครูมีความเข้าใจในลักษณะการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน ฝึกให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำงาน ศิลปะ ดนตรี พูดคุยให้คำปรึกษา ครู พ่อ แม่ ใช้วิธีแยกเด็กไปอยู่ที่มุมห้องชั่วคราวหรือ time out ควบคุมการรับชมรายการโทรทัศน์และการเล่นเกมให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงเนื้อหาที่มีความรุนแรง และคอยให้คำแนะนำ ครูควรสอนให้เด็กรู้จักและจัดการความรู้สึกและการกระทำที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ส่งผลร้ายต่อตนเองและผู้อื่น ครูควรวางแผนล่วงหน้าว่าจะป้องกันและรับมือกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นเมื่อเด็กแสดงอาการก้าวร้าวในสถานการณ์ต่างๆ

บทสรุป

ข้อปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวต้องพิจารณาให้ทั่วถึงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและสังคมในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง คือ มิติแห่งการป้องกันมิให้เกิดความรุนแรง ทั้งในครั้งแรกที่ยังไม่เคย หรือเมื่อเกิดแล้ว มีวิธีป้องกันมิให้เกิดซ้ำอีกในครั้งต่อไป มิติแห่งการแก้ไขเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นแล้วจะทำให้ทุเลาเบาบางลง รวมถึงมิติแห่งการเยียวยาเมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นแล้วโดยการการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เข้าใจไม่ตรีตลอดจนทรัพย์สินและสิ่งของแก่ครอบครัวที่กำลังเดือดร้อน พูดจาอ่อนหวาน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อกัน และการทำตนให้เข้ากันได้และมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน เป็นต้น

วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรม คือ หลักไตรสิกขา 3 ด้าน คือ 1) ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ได้แก่ วินัย กฎหมาย ระเบียบ กติกาต่างๆ มีความสมัครสมานสามัคคี ลดความขัดแย้งที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทด้วยกาย วาจา และเห็นคุณค่าของผู้อื่น ควรมีการกำหนดกติกาให้ชัดเจน เอาจริงกับกฎเกณฑ์ ไม่ปล่อยให้มีการละเมิดกัน ฝึกความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ต่างๆ ในโรงเรียนหรือในชั้นเรียน ผู้ปกครองควรหลีกเลี่ยงการทำโทษด้วยวิธีการที่รุนแรง พ่อแม่ ผู้ปกครองควรสอนลูก สนับสนุน พูดคุยให้คำปรึกษากับลูก เอาใจใส่ให้ความรัก ไม่ตามใจลูกเกินไป หรือควบคุม เคร่งครัดกับ

ลูกมากเกินไป ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวกเมื่อลูกหรือนักเรียนประพฤติตนดีเหมาะสม 2) สมาธิ คือ เครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่นให้รู้จักตนเองมากขึ้น เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะของอารมณ์ เพื่อพัฒนาจิตใจไม่ให้หวั่นไหวต่อสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบจิตใจ เป็นการสร้างความเพียรเพื่อข่มอารมณ์ความโกรธที่จะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าวต่อไป ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการควบคุมอารมณ์และการจัดการความโกรธ เมื่อเกิดการระเบิดอารมณ์หรือแสดงอารมณ์รุนแรง เพื่อให้ทั้งเด็กและพ่อแม่ได้สงบสติก่อนพูดคุยกันด้วยเหตุผล 3) ปัญญา คือ แนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ทักษะในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจแก้ปัญหาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ที่จะส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และนำไปสู่การเลิกพฤติกรรมก้าวร้าวของตนในอนาคต ครูมีความเข้าใจในลักษณะการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน ฝึกให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ ควบคุมการรับชมรายการโทรทัศน์และการเล่นเกมให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงเนื้อหาที่มีความรุนแรง และคอยให้คำแนะนำ ครูควรสอนให้เด็กรู้จักและจัดการความรู้สึกและการกระทำที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ส่งผลร้ายต่อตนเองและผู้อื่น สรุปองค์ความรู้ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วิธีการส่งเสริมการลดพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียนตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). **พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2546). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระมหาทรงวุฒิ ชูพิน, ปิ่นนพยาห์ ฌิตสุนทโรทยาน และสุเทพ พรหมเลิศ. (2561). การใช้หลักพุทธธรรมเพื่อป้องกันพฤติกรรมอาชญากรรมของเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร. **วารสารศึกษาศาสตร์ มมร**. 7(1). 85-106.

- พระมหาศีวเสณ ญาณเมธ. (2561). **หลักไตรสิกขาสำหรับการบริหารจัดการการความขัดแย้งเพื่อลดพฤติกรรมความก้าวร้าว**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม.
- พระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุวรรณทา). (2558). กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 17(3). 144-152.
- พระสรวิชัย อภิปัญญา และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2553). **การสร้างและพัฒนารูปแบบการลดพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่นตามแนวทางพระพุทธศาสนา**. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พีร วงศ์อุปราช. (2555). ความซาซนจากการเผชิญความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนใต้: ความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงในชุมชน องค์ประกอบทางปัญญา ทางอารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าว. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี**. 6(11). 14-36.
- พูนสุข มาศรีสรสรรค์. (2558). **การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตโนทัย พลับรู้การ. (2551). **พฤติกรรมก้าวร้าวในเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: โฮลิสติกพับลิชชิง.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). **เศรษฐกิจแห่งชาติและคณะกรรมการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- โสมรสมิ์ จันทระประภา. (2543). **การบริหารทางจิตสำหรับเด็กวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- หัสติน แก้ววิชิต. (2559). **พฤติกรรมมนุษย์เพื่อการพัฒนาตน**. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19
COMMUNITY MANAGEMENT OF VOCATIONAL LEARNING DURING THE COVID-19 CRISIS

ปราณี นาคทอง Pranee Naktong
โรงเรียนเซนต์แอนโทนีบางปะอิน St. Anthony Bang Pa-In School, Thailand
Corresponding Author E-mail: surachaihongtrakool@gmail.com

Article Received: February 8, 2022, Revised: February 21, 2022, Accepted: February 22, 2022

บทคัดย่อ

การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างถาวรสู่นักเรียน โดยองค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ร่วม ทีมร่วมแรงร่วมใจ ภาวะผู้นำร่วม การเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพ ชุมชนกัลยาณมิตร และโครงสร้างสนับสนุนชุมชน ด้วยวิธีการกระชับหลักสูตร เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียน ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสม ยกกระตือรือร้นประเมินเพื่อการพัฒนา การประเมินเพื่อรับผิดชอบผ่านขั้นตอนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ระบุปัญหา ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ขั้นตอนที่ 3 ระดมความคิด เพื่อนำเสนอวิธีแก้ปัญหา ขั้นตอนที่ 4 ทดลองใช้วิธีแก้ปัญหา ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลวิธีการแก้ปัญหา ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างสถานศึกษาและผู้ปกครองด้วยการสื่อสารออนไลน์ เพื่อให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์โควิด 19 อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดการ, ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ, การสื่อสารออนไลน์, โควิด 19

ABSTRACT

The community management of vocational learning during the COVID-19 crisis was to encourage those involved in education management to take part, namely administrators, teachers, parents of students to create a permanent learning process for students. The composition of the professional learning community consists of having a shared vision, team work together, shared leadership, learning and professional development, Kalyāṇamittatā community and community support structures with a concise curriculum, increase flexibility of the study time structure, designed a learning unit and teaching with a suitable plan, raised the level of assessment for development, assessment for responsibilities through a five-step process of building a professional learning community: 1st step was identify the problem, 2nd step was analyzing the cause of the problem, 3rd step was brainstorming to present a solution, 4th step was trying out the solution, 5th step was summarizing the solution through collaboration between schools and parents through online communication to get through the COVID-19 crisis effectively.

Keywords: Management, Community of Professional Learning, Online Communication, Covid-19

บทนำ

ในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบการบริหารงานเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับทันกับการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การบริหารงานจึงมุ่งเน้นไปที่ “คน” มากขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารงาน โครงสร้างขององค์กร หน่วยงานใหม่ เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมไปถึงนวัตกรรมใหม่ที่เป็นองค์ประกอบสนับสนุนในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จและในปัจจุบันมีการคำนึงถึงสถานะสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะการบริหารจัดการต้องมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้บริหารควรต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียอันจะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมประกอบกับการบริหารงานเป็นสำคัญ (นพดล สุวรรณสุนทร, 2555)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นเครื่องมือที่สำคัญเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกันร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ ด้านความรู้ นวัตกรรม การสอนและเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน มีกระบวนการทำงานอย่างมืออาชีพ เกิดเป็นวัฒนธรรม หรือชุมชนของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอน โดย PLC มีองค์ประกอบสำคัญในบริบทสถานศึกษา กล่าวคือ ต้องเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือปัญหาเดียวกัน มีการบูรณาการ การทำงานเข้าด้วยกัน แบบร่วมมือร่วมใจและมีสำนึกร่วมรับผิดชอบต่อผลการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกัน ซึ่ง PLC ที่ดีนั้นจะต้องมีผู้นำซึ่งอาจจะเป็นผู้บริหาร หรือครูที่มีประสบการณ์ เป็นผู้ใช้คำถามนำเพื่อให้ผู้ร่วมวงทุกคนมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการพูดคุยนั้นพูดถึงผู้เรียนเป็นหลักมีการสร้างบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมพลังบวกให้กับครูทำให้ครูไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีกัลยาณมิตรในวิชาชีพ ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นวัฒนธรรมของการทำงาน ครูผู้สอน เกิดการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น (ไพพภา ผิวดำ, 2564)

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นกระบวนการนี้ในการพัฒนาครูในช่วงตั้งแต่ปลายปี 2558 อย่างต่อเนื่องเพื่อจะทำให้เพิ่มสมรรถนะในการทำงานของทุกฝ่าย ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนการบริหารและการปฏิรูปสถานศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนคุณภาพการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการรวมตัวรวมพลังของกลุ่มคนทางวิชาชีพที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นต่อตนเอง ต่อผู้เรียน และต่อวิชาชีพ การพัฒนาวิชาชีพที่มาจากการลงมือปฏิบัติบนฐานการทำงานจริงที่อิงพื้นที่การปฏิบัติงาน ภายใต้วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พันธกิจและแนวคิดร่วมกัน ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาผู้เรียนและการพัฒนาการศึกษาของชาติอย่างยั่งยืน ผ่านกระบวนการดำเนินงานในกระบวนการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนในสถานศึกษา (บุญชอบ จันทาพูน, สุวดีอุปปินใจ, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว, และไพโรธ รัตนชูวงศ์, 2561)

ในสถานการณ์โควิด-19 ระบาดนี้จึงควรมีการเปลี่ยนให้ทุกที่กลายเป็นโรงเรียน เพราะการเรียนรู้ยังต้องดำเนินอยู่แม้นักเรียนไม่สามารถไปโรงเรียนตามปกติ ในหลายประเทศที่ประกาศมาตรการปิดโรงเรียน รัฐบาลมักจะออกมาตรการด้านการเรียนรู้รองรับด้วยการเรียนทางไกลรูปแบบต่างๆ โดยพิจารณาจากเงื่อนไขความพร้อมด้านอุปกรณ์ ความพร้อมของพ่อแม่ และความพร้อมตามช่วงวัยของเด็ก การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 จึงมีความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วยการมีวิสัยทัศน์ร่วม ทีมร่วมแรงร่วมใจ ภาวะผู้นำร่วม การเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพ ชุมชนกัลยาณมิตร โครงสร้างสนับสนุนชุมชนในการบริหารจัดการภายใต้วิกฤติการณ์โควิด 19 ให้ผ่านพ้นไปได้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มีความหมายถึง ชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพได้นั้นจึงจำเป็นต้องมีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทางวิชาชีพมีฉันทะและศรัทธาในการทำงาน ครูเพื่อศิษย์ร่วมกัน บรรยายภาศการอยู่ร่วมกันจึงเป็นบรรยาภาศชุมชนกัลยาณมิตรทางวิชาการ (สุรพล ธรรมรัตน์, ทัศนีย์ จันอินทร์ และคงฤช ไตรยวงศ์, 2553) การมีคุณค่าร่วมและวิสัยทัศน์ร่วมกันไปถึงการเรียนรู้ร่วมกัน และการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ร่วมกันการรวมตัวในรูปแบบนี้เป็นเหมือนแรงผลักดันโดยอาศัยความต้องการ และความสนใจของสมาชิกใน PLC เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพสู่มาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นหลัก การพัฒนาวิชาชีพให้เป็นครูเพื่อศิษย์ (วิจารณ์ พานิช, 2554)

การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ (จุลลศรีษะโคตร, 2557) ได้แก่

1. วิสัยทัศน์ร่วม หมายถึง ภาพความสำเร็จกว้างๆ ในอนาคตที่ทุกคนในองค์กรประสงค์ให้เกิดขึ้น โดยอาศัยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ที่เชื่อมโยงสู่การเปลี่ยนแปลงหรือผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเริ่มจากกลุ่มผู้นำหรือกลุ่มผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ผู้ทำหน้าที่ในการเหนี่ยวนำให้ผู้ร่วมงานเห็นวิสัยทัศน์ร่วมกัน นำมาสู่ความชัดเจนในการตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วม (Shared purpose) จนเกิดเป็นพลังของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2. ทีมและเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การรวมตัวของบุคคลากรภายใต้คำนิยาม ความเชื่อร่วมทั้งทัศนคติเดียวกัน เพื่อร่วมกันปฏิบัติงานหรือกิจกรรมใดๆ และมีการประสานความร่วมมือ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายให้บรรลุตามวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของทีม

3. การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการความรู้โดยอาศัยการมีส่วนร่วม และแนวปฏิบัติ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างองค์ความรู้การประมวลความรู้ การเข้าถึงความรู้ ระบบจัดเก็บ และการนำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อพัฒนาวิชาชีพ

4. การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง สภาพาสที่ส่งผลให้การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพประสบผลสำเร็จ เช่น สิ่งแวดล้อมเชิงบวก ชุมชนกัลยาณมิตร เทคโนโลยีสารสนเทศ สมรรถนะ และศักยภาพพร้อมแหล่งเรียนรู้ โครงสร้างทางกายภาพ และทรัพยากร

ขั้นตอนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 5 ขั้นตอน (โรงเรียนนาราส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3, 2560) ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ระบุปัญหา ระบุปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน/การทำงานของครู ที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุที่เกิดขึ้น โดยมีปัจจัยใดเข้ามาเกี่ยวข้อง มีแนวโน้มของปัญหาอย่างไร และมีผลกระทบใดที่จะเกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ระดมความคิด เพื่อนำเสนอวิธีแก้ปัญหา ระดมความคิดเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาจากประสบการณ์และผลการวิจัยที่สามารถอ้างอิงได้ แล้วนำเสนอผลการระดมความคิด เมื่อนำเสนอเสร็จสิ้นดำเนินการอภิปรายสรุปและเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 4 ทดลองใช้วิธีแก้ปัญหา นำวิธีแก้ปัญหาที่ได้จากการระดมความคิด ไปทดลองใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน/ในการทำงาน โดยร่วมกันสังเกต การสอนและเก็บข้อมูล หรือเก็บข้อมูลจากการทดลองใช้ในการทำงาน

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลวิธีการแก้ปัญหา อภิปรายผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้ นำเสนอผลการสังเกตการสอนและเสนอแนะวิธีการปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงสรุปผลวิธี การแก้ปัญหาที่ให้ผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน/การทำงาน แล้วทำการแบ่งปันประสบการณ์กับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอื่น

สรุปว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) หมายถึง การรวมตัว ร่วมมือร่วมใจ และร่วมเรียนรู้ร่วมกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา บนพื้นฐานความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร มีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และภารกิจร่วมกัน โดยทำงานร่วมกันแบบทีมการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้นำร่วมกัน และผู้บริหารเป็นผู้ดูแลสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพเปลี่ยนแปลงคุณภาพตนเอง สู่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำเร็จหรือประสิทธิผลของผู้เรียนเป็นสำคัญและความสุขของการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ โดยการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ร่วม 2) ทีมและเครือข่ายการเรียนรู้ 3) การจัดการความรู้ 4) การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ

การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19

การจัดการเรียนการสอนอย่างไรในสถานการณ์โควิด-19 จากบทเรียนต่างประเทศสู่การจัดการเรียนรู้ของไทยถือเป็นการถอดบทเรียนจากสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 ในต่างประเทศโดยประเทศไทยสามารถนำมาบูรณาการ ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน โดยมีการจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 ให้สอดคล้องกับการมีวิสัยทัศน์ร่วม ทีมร่วมแรงร่วมใจ ภาวะผู้นำร่วม การเรียนรู้พัฒนาวิชาชีพ ชุมชนกัลยาณมิตร และโครงสร้างสนับสนุนชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด 19 (ภูษิมา ภิญญินวัณ, 2563) ได้แก่

1. กระชับหลักสูตร ปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-19 และสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทราบ หลักสูตรการศึกษาพื้นฐานของไทยในปัจจุบัน เน้นเนื้อหาหนัก ครูจำเป็นต้องใช้เวลาเยอะเพื่อสอนได้ครบถ้วน และไม่เอื้อให้นักเรียนมีส่วนร่วม (Active Learning) เท่าที่ควร และหากยังใช้หลักสูตรเดิมในการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์โควิด-19 ครูจะต้องใช้เวลาสอนมากขึ้นเพื่อสอนให้ครบถ้วน การปรับหลักสูตรให้กระชับควบคู่ไปกับจัดลำดับความสำคัญ รวมทั้งผ่อนคลายตัวชี้วัดเรื่องโครงสร้างเวลาเรียนจะสามารถช่วยลดความกดดัน โดยยังคงคุณภาพขั้นต่ำไว้ได้ ตัวอย่างของ มลรัฐ Alberta ประเทศแคนาดา ได้กระชับหลักสูตรโดยเน้นเนื้อหาจำเป็นตามมาตรฐานของแต่ละช่วงวัย เพื่อให้ครูสามารถนำไปวางแผนการสอนและใช้เวลาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งออกคู่มือหลักสูตรฉบับย่อสำหรับผู้ปกครอง เพื่อสื่อสารให้เข้าใจถึงหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรแกนกลางไทยจัดประเภทตัวชี้วัดแล้ว แต่ต้องเพิ่มความชัดเจนในการสื่อสารแก่ครูและผู้ปกครอง หลักสูตรแกนกลางของไทยกำหนดตัวชี้วัด “ต้องรู้” และ “ควรรู้” ในแต่ละสาระวิชาแล้ว แต่ต้องเพิ่มความชัดเจน โดยระบุเนื้อหาจำเป็นของแต่ละช่วงวัย และเปิดให้ครูมีอิสระในการจัดการเรียนรู้เนื้อหาส่วนอื่นๆ ตามความเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันกระทรวงศึกษาธิการควรให้ศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่เป็นโค้ชให้แก่ครู โดยให้คำแนะนำในการเลือกตัวชี้วัดและเนื้อหา นอกเหนือจากส่วนที่จำเป็นเพื่อให้เหมาะกับบริบทและสถานการณ์ของพื้นที่ อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการควรออกคู่มือหลักสูตรฉบับย่อสำหรับผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจบทบาทใหม่ และสามารถติดตามการเรียนรู้ของเด็กได้ นอกจากนี้ โรงเรียนต้องไม่ละเลยการให้ความรู้แก่นักเรียนแต่ละช่วงวัยในการป้องกันตนเองจากโรคระบาดซึ่งองค์การอนามัยโลกได้จัดทำคู่มือไว้แล้ว

2. เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนและความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ ความยืดหยุ่นในการใช้เวลาและการเลือกรูปแบบการเรียนจะทำให้ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล (personalized learning) ได้ ดังตัวอย่างของมลรัฐ Alberta ประเทศ

แคนาดา ซึ่งมีแนวทางสนับสนุนให้ครูจัดการเรียนรู้ด้วยแบบผสมผสาน (blended learning) โดยแนะนำการกำหนดจำนวนชั่วโมงการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ได้แก่ ชั่วโมงเรียนรู้ผ่านจอสำหรับเด็กแต่ละช่วงวัย โดยคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย (ปัญหาด้านสายตา) และพัฒนาการด้านสังคม (ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น) ชั่วโมงการเรียนรู้ด้วยตนเองที่บ้านจากการทำใบงาน ชิ้นงาน ค้นคว้าด้วยตัวเอง และชั่วโมงที่ครูและนักเรียนทำกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนในกรณีของสหรัฐอเมริกา พบว่า ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองของผู้เรียนแต่ละคนแตกต่างกัน โดยจัดทำฐานข้อมูลของสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่ครูและนักเรียนสามารถเข้าถึงได้อย่างอิสระโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ยังเปิดช่องให้หน่วยงานอื่นๆ และแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ หอสมุดชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก ในขณะที่นิวซีแลนด์เตรียมชุดการเรียนรู้พื้นฐานให้นักเรียน ซึ่งประกอบด้วยคู่มือออนไลน์ และชุดการเรียนรู้ (สื่อแห้ง) เพื่อให้นักเรียนทุกคนทั้งที่สามารถเข้าถึงและไม่สามารถเข้าถึงระบบเรียนออนไลน์สามารถใช้เรียนรู้ได้

ในกรณีของไทย แม้หลักสูตรแกนกลางของไทยเปิดให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดชั่วโมงเรียน แต่ก็ยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับโครงสร้างเวลาเรียนที่ค่อนข้างแข็งตัว ดังนั้นหากกระทรวงศึกษาธิการช่วยผ่อนคลายโครงสร้างเวลาเรียนลง และเปิดช่องทางการสื่อสารให้ครูได้สอบถามข้อสงสัย ก็จะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ครูออกแบบการเรียนรู้อย่างยืดหยุ่น นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังสามารถเปิดให้เอกชน และภาคประชาสังคม ที่มีความเชี่ยวชาญด้านระบบการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนา แลกเปลี่ยนเครื่องมือ และเทคนิคใหม่ๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มทางเลือกที่หลากหลายและเหมาะสมกับเด็กมากขึ้น

3. ออกแบบหน่วยการเรียนรู้และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ครูจะต้องเตรียมความพร้อมก่อนการสอนแบบใหม่ วิธีการหนึ่งคือ การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะหลังการระบาดของโควิดสิ้นสุดลง ทั้งนี้ควรเริ่มต้นโดยการจับกลุ่มตัวชี้วัดให้เป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้แผนการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์การระบาด เช่น ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้หน่วยละ 2 สัปดาห์ เพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาการประเมินสถานการณ์การระบาด ทั้งนี้ หากครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยให้ร้อยเรียงกันอย่างเป็นระบบทั้งเทอมหรือทั้งปี ก็จะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพได้ดียิ่งขึ้น และได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในอนาคต ในทางปฏิบัติ การจัดหน่วยการเรียนรู้สามารถจัดตามเนื้อหาหรือตามประเด็นที่น่าสนใจ และยังสามารถบูรณาการข้ามวิชาหรือในวิชาเดียวกัน หลังจากนั้นครูควรกำหนดคำถามสำคัญของแต่ละหน่วย และวางแผนการติดตามการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างชัดเจน เลือกสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็ก และสื่อสารกับพ่อแม่ให้ทราบถึงบทบาทที่จะเปลี่ยนไป เนื่องจาก การเสริมทักษะออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ตั้งคำถาม เลือกใช้สื่อที่เหมาะสมจะทำให้ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้ได้มีคุณภาพมากขึ้น ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการควรจะสนับสนุนการเพิ่มทักษะเหล่านี้ตามความต้องการของครูในแต่ละพื้นที่ โดยอาจจะเปิดให้ผู้เชี่ยวชาญในภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาสังคม ช่วยพัฒนาศักยภาพครูให้ตรงกับทักษะที่ต้องการ และสนับสนุนให้มีการเพิ่มทักษะให้แก่ศึกษานิเทศก์เพื่อเป็นโค้ชหนุนงานให้แก่ครูต่อไป

4. ยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนา (formative assessment) เพื่อไม่ให้เด็กเสียโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะ เมื่อนักเรียนไปโรงเรียนตามปกติไม่ได้ ครูกับนักเรียนก็จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันลดลง ทำให้ครูไม่สามารถติดตามพัฒนาการของนักเรียนได้เต็มที่ อาจทำให้ไม่สามารถรู้ปัญหาของนักเรียนได้ทันเวลา โดยเฉพาะความรู้ด้านภาษาและการคำนวณ ซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ระยะยาว การประเมินเพื่อพัฒนาจึงไม่สามารถลดหรือละทิ้งไปได้ทั้งการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (assessment for learning) ของเด็ก เพื่อให้ครูทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก โดยจะสามารถให้ feedback กับเด็กและปรับแผนการเรียนรู้ได้

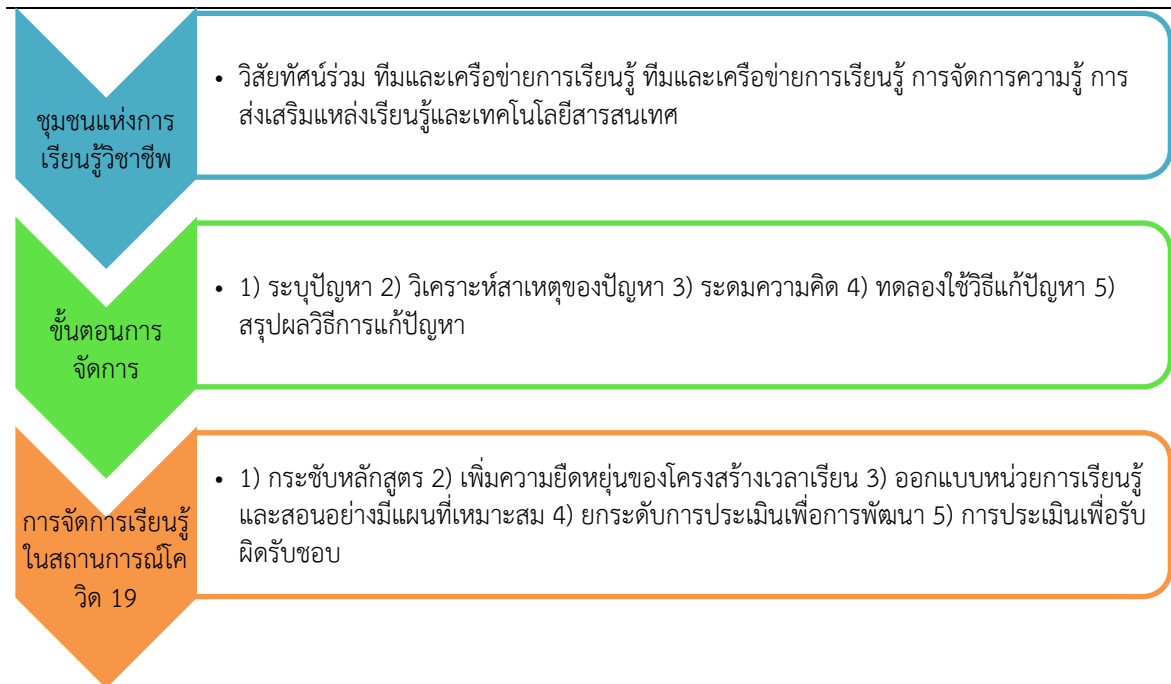
ตรงตามสถานการณ์ และการประเมินซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ (assessment as learning) ของเด็ก โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กย้อนคิดถึงกระบวนการเรียนของตนเอง กระบวนการนี้จะทำให้เด็กมีความรับผิดชอบและเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น รวมถึงเมื่อเด็กเข้าใจตนเองก็จะเป็นโอกาสที่จะวางแผนการเรียนรู้ของตนเองร่วมกับผู้ปกครองและครูได้ การประเมินเพื่อพัฒนาทั้ง 2 ลักษณะจึงต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างเด็ก ผู้ปกครองและครูมากขึ้น วิธีหนึ่งที่ได้คือ การประเมินเพื่อพัฒนาอย่างไม่เป็นทางการรายบุคคล (personalized check-ins) เพื่อติดตามการเรียนรู้ สุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักเรียน โดยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

5. การประเมินเพื่อรับผิดชอบ (assessment for accountability) ยังคงควรไว้ แต่ควรให้น้ำหนักการประเมินโอกาสทางการเรียนของเด็ก มากกว่าการวัดความรู้ด้วยคะแนนสอบสถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบันทำให้ต้องใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย ดังนั้น คุณภาพการศึกษาที่เด็กจะได้รับในแต่ละพื้นที่จะไม่เหมือนกัน จึงไม่สามารถใช้คะแนนวัดความรู้หรือทักษะแบบเดียวกันเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบได้ มิฉะนั้นก็อาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงควรปรับเกณฑ์ข้อสอบวัดความรู้ (test-based) มาสู่การให้น้ำหนักกับตัวชี้วัดที่ไม่ใช่ด้านวิชาการ (non-academic measure) มากขึ้น เช่น อัตราการเข้าเรียน (attendance rate) หรืออัตราการออกกลางคัน (drop-out rate) เป็นต้น โดยการเก็บข้อมูลตัวชี้วัดเหล่านี้ที่สามารถใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เพื่อลดภาระครู เช่น ใช้ระบบ Google Classroom บันทึกการใช้งาน ซึ่งจะช่วยให้เขตพื้นที่สามารถติดตามและให้การสนับสนุนโรงเรียนได้ตรงกับความต้องการมากขึ้นด้วย

สรุปได้ว่า การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 สามารถนำเครื่องมือสื่อสารมาใช้กับโรงเรียนพื้นที่เป้าหมาย โดยมีหลักการสำคัญคือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และระดมความคิดผ่านระบบออนไลน์ เพื่อให้แต่ละโรงเรียนที่เผชิญปัญหาที่แตกต่างกัน สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเป็นระบบใช้การประชุม PLC (Professional Learning Community) ออนไลน์ หรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นช่องทางถ่ายทอดความรู้และช่วยแก้ปัญหา พร้อมแบ่งปันประสบการณ์ดี ระหว่างกัน ทั้งจากทีมโค้ช เพื่อนครู และผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวทางการพัฒนาที่จะสร้าง ครูผู้กล้าคิดกล้าทำซึ่งเปี่ยมด้วยทักษะการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมองว่าในพื้นที่บริบทที่แตกต่าง วิธีการเดิมที่รอให้ผู้รู้คิดสร้างการพัฒนาแก้ปัญหาแบบวิธีเดียวกระจายไปยังทุกพื้นที่ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้เต็มที่

บทสรุป

การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 ต้องมีส่วนร่วมจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างถาวรสู่นักเรียน มีองค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ร่วม 2) ทีมและเครือข่ายการเรียนรู้ 3) การจัดการความรู้ 4) การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีการจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 ด้วยวิธีการกระชับหลักสูตร เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียน ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสม ยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนา การประเมินเพื่อรับผิดชอบต่อการจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 สามารถนำเครื่องมือสื่อสารมาใช้กับโรงเรียนโดยผู้ปกครอง ต้องเป็นผู้ช่วยครูคนสำคัญ ในวันที่สถานการณ์ยังทอดยาวต่อไป โดยแต่ละครอบครัวมีปัญหาไม่เหมือนกัน มีความพร้อมไม่เท่ากัน การจะจัดการศึกษาวิธีใดวิธีหนึ่งให้มีประสิทธิภาพจะทำได้ก็ต่อเมื่อผู้ปกครองคอยช่วยเหลือ แนะนำ และเอาใจใส่เด็ก เสมือนเป็นผู้ช่วยครูจากที่บ้านได้ สรุปการจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นองค์ความรู้การศึกษา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพในวิกฤติการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง

- จุลลี ศรีษะโคตร. (2557). บรรยาการองค์การที่ส่งผลต่อชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- นพดล สุวรรณสุนทร. (2555). หลักการบริหารงานสมัยใหม่ ประยุกต์ใช้ควบคู่กับหลักพุทธธรรม. สุพรรณบุรี: วิทยาลัยการอาชีพสองพี่น้อง.
- บุญชอบ จันทาพูน, สุวดี อุปป็นใจ, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และไพโรจน์ รัตนชูวงศ์. (2561). กลยุทธ์การเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูโรงเรียนเทศบาล 1 ดันยาง จังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัยและพัฒนาโดยองค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์. 13(2). 17-27.
- ไพฑูริยา ผิดดำ. (2564). ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่ความสำเร็จของสถานศึกษา. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย. 3(1). 11-18.
- ภูษิมา ภิญโญสินวัฒน์. (2563). จัดการเรียนการสอนอย่างไรในสถานการณ์โควิด-19: จากบทเรียนต่างประเทศสู่การจัดการเรียนรู้ของไทย. แหล่งที่มา <https://tdri.or.th/2020/05/examples-of-teaching-and-learning-in-covid-19-pandemic/> สืบค้นเมื่อ 31 ม.ค. 2564.
- โรงเรียนนาสาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. (2560). ชุมชนแห่งการเรียนรู้. สุราษฎร์ธานี: โรงเรียนนาสาร.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: ตลาดพลับลิเคชั่น.
- สุรพล ธรรมมรดี, ทศนีย์ จันอินทร์ และคงกฤษ ไตรยางค์. (2553). อาศรมศิลป์วิจัย: การวิจัยและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา. นครปฐม: เอมี เอ็นเตอร์ไพรส์.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา
INTEGRATION OF BUDDHIST PRINCIPLES AND THE COMPETENCE OF
EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS

^[1]พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน Phramaha Yannawat Thitavaddhano,

^[2]ศุภกัญญา ศรีคำไทย Sukpinya Srikomthai

^[1] ^[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: yannawat9@gmail.com

Article Received: February 20, 2022, Revised: February 24, 2022, Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการนำหลักพุทธธรรม คือ หลักปาปนิคธรรม 3 ประการ คือ 1) จักขุมา เป็นผู้บริหรที่มีวิสัยทัศน์ มีความรอบคอบ มีเหตุผล และมีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิธูโร เป็นผู้บริหรที่จัดการบริหารสถานศึกษาได้ดีด้วยความเชี่ยวชาญ 3) นิสยสัมปันโน เป็นผู้บริหรที่มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นผู้บริหรต้นแบบอย่างที่ดี นำมาบูรณาการกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 3 สมรรถนะหลัก คือ 1) สมรรถนะด้านความรู้ (การบริหารงานวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา) 2) สมรรถนะด้านทักษะ (การบริหารงานวิชาการและการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้) 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะ (ภาวะผู้นำทางวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม) อันจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการส่งเสริมให้ผู้บริหรสถานศึกษามีศักยภาพในการบริหารจัดการทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณธรรมจริยธรรม โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรม (ปาปนิคธรรม 3) กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา คือ 1) สมรรถนะด้านความรู้ กับจักขุมา วิสัยทัศน์ปัญญาการมองกาลไกล (Conceptual Skill) 2) สมรรถนะด้านทักษะ กับวิธูโร ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน (Technical Skill) และ 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะกับนิสยสัมปันโน ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skill)

คำสำคัญ: บูรณาการ, หลักพุทธธรรม, สมรรถนะ, ทักษะ, ผู้บริหารสถานศึกษา

ABSTRACT

This article presented the integration of Buddhist principles and the competence of educational institution administrators. It was the integration of Buddhist principles called the Three Pāpaṇika-dhamma: 1) Cakkhumā, a visionary, prudent, rational, and foresight administrators, 2) Vidhūro, an expertise management administrators, 3) Nissayasampanno, a good interpersonal relations and a role model of administrators be integrated with the competences of the administrators in 3 main competencies, namely 1) Knowledge competence (Academic administration and educational quality development), 2) Skills competency (Academic administration and support of learning management) 3) Characteristic competency (Academic Leadership and Moral Ethics) which would benefit

educational institutions in promoting educational institution administrators to have the potential to manage the academic administration, improving the quality of education, promoting and supporting effective and ethical learning management. By integrating the Buddhist principles (Three Pāpaṇika-dhamma) with the competences of educational institution administrators, namely 1) Knowledge competence with Cakkhumā, (Conceptual Skill), 2) Skill competence with Vidhūro (Technical Skills) and 3) Character competence with Nissayasampanno (Human Relationship Skill)

Keywords: Integration, Buddhist Principles, Competence, Skill, Educational Institution Administrators

บทนำ

สถานศึกษานับเป็นองค์กรทางการศึกษาในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาที่สำคัญ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรเป็นกลไกและเป็นตัวแปรสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ทางการบริหาร เพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร ต้องใช้ความสามารถที่เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทที่ปฏิบัติ ซึ่งเรียกว่า สมรรถนะ (Competency) และอาจกล่าวได้ว่าสมรรถนะเป็นอาวุธสำคัญที่มีอยู่ในตัวตนของผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพอันจะนำไปสู่ความสำเร็จได้ (เทือน ทองแก้ว, 2556) ด้วยเหตุนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้นำแนวคิดเรื่องสมรรถนะมาใช้ในการบริหารงานบุคคลขององค์กรการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีตัวชี้วัดย่อยสำหรับการประเมินสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา มีรายละเอียดจำแนกตามแต่ละประเด็นขององค์ประกอบสมรรถนะ ดังนี้ 1) สมรรถนะด้านความรู้ ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ การบริหารงานวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) สมรรถนะด้านทักษะ ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ การบริหารงานวิชาการและการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ และ 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ คุณธรรมและจริยธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดในบทความต่อไป

นอกจากนี้ยังมีหลักคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งหากผู้บริหารสถานศึกษาได้นำมาบูรณาการใช้ในการบริหารตน การบริหารคน การบริหารงาน หรือการบูรณาการกับหลักสมรรถนะผู้บริหารทั้ง 3 ด้านดังที่กล่าวมาแล้วก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีหลักการบริหารสถานศึกษาที่นำทั้งศาสตร์สมัยใหม่ คือ หลักสมรรถนะ และพุทธศาสตร์ คือ หลักพุทธธรรม นำมาบูรณาการใช้ในการบริหารสถานศึกษาที่ตนเองได้ทำหน้าที่อยู่แล้วจะทำให้การบริหารสถานศึกษานั้นได้ประสบความสำเร็จทุกด้านอย่างแน่นอน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้หลักสมรรถนะและหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการบริหารสถานศึกษาทั้งการบริหารบุคลากร การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป อันจะส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทความนี้จะนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการใช้เครื่องมือส่งเสริมการขับเคลื่อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ หลักพุทธธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา และการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการใช้เครื่องมือส่งเสริมการขับเคลื่อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) ได้เสนอสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการใช้เครื่องมือส่งเสริมการขับเคลื่อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาสอดคล้องกับแนวทางการประเมินรูปแบบใหม่ คือ การประเมินเพื่อพัฒนา กล่าวคือพัฒนาตนในฐานะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา พัฒนาครู พัฒนาผู้เรียน และยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทยอย่างแท้จริง ซึ่งมีตัวชี้วัดย่อยสำหรับการประเมินสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สรุปเป็น 3 สมรรถนะ คือ 1) สมรรถนะด้านความรู้ คือ การบริหารงานวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) สมรรถนะด้านทักษะ คือ การบริหารงานวิชาการและการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ และ 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะ คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ คุณธรรมและจริยธรรม โดยมีรายละเอียดจำแนกตามแต่ละประเด็นขององค์ประกอบสมรรถนะ ดังนี้

1. สมรรถนะด้านความรู้

1.1 การบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การวัดและประเมินผล และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดย่อย คือ

1) การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการวางแผนในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดระบบข้อมูลโรงเรียน เอกสารหลักสูตร การจัดครูเข้าสอน ทรัพยากรสนับสนุน ระบบครูที่ปรึกษา ระบบการติดตามและประเมินผล

2) การจัดการเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ การจัดทรัพยากรและสภาพแวดล้อมสนับสนุนการเรียนรู้

3) ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3R 8C) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3R ประกอบด้วย (1) การอ่านออก (Reading) (2) การเขียนได้ (Writing) และ (3) การคิดเลขเป็น (Arithmetic) 8C ประกอบด้วย (1) การสอนเด็กให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking and Problem Solving) (2) มีทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) (3) ทักษะการทำงานเป็นทีม (Collaboration, Teamwork and Leadership) (4) มีทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) (5) มีทักษะด้านความเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรม (Cross-Cultural Understanding) (6) มีทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information, and Media Literacy) (7) มีทักษะด้านอาชีพและการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และ (8) ความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตา กรุณา วินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

4) การวัดและประเมินผล มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

5) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและการนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา และแนวทางการนำผลไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดย่อย คือ

1) การประกันคุณภาพการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา

2) การนำผลการประเมินคุณภาพการศึกษาไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวทางการนำผลการประเมินคุณภาพการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2. สมรรถนะด้านทักษะ

2.1 การบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การตัดสินใจ และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดย่อย คือ

1) การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล มีความสามารถในการวางแผนการนิเทศ กำหนดวิธีการและเครื่องมือในการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม การสะท้อนผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้

2) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้

3) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มีความสามารถกำหนดนโยบายในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการทำวิจัย และสะท้อนผลการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2 การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารมีความสามารถในการสื่อสาร การสร้างขวัญกำลังใจ การสร้างแรงบันดาลใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดย่อย คือ

1) การสื่อสาร มีความสามารถในการสื่อสาร ข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น ความต้องการกับครูบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้

2) การสร้างขวัญและกำลังใจที่จะกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ มีความสามารถในการสร้างขวัญและกำลังใจที่จะกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

3) การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความสามารถในการสร้างโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้

4) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความสามารถในการวิเคราะห์ทิศทางและความต้องการ วางแผนและเลือกวิธีพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

3. สมรรถนะด้านคุณลักษณะ

3.1 ภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดย่อย คือ

1) ภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจแก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

2) ภาวะผู้นำทางการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่นในการเผชิญกับสภาพการเปลี่ยนแปลง มองการณ์ไกล มีความกล้าและเปิดเผย เห็นคุณค่าและมีความเชื่อมั่นในผู้อื่น สร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้สูงขึ้น

3.2 คุณธรรมและจริยธรรม ผู้บริหารต้องมีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม โปร่งใส รับผิดชอบ และเป็นกัลยาณมิตร โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดย่อย คือ

1) ชื่อสัตย์ ยุติธรรม โปร่งใส ปฏิบัติงานด้วยความถูกต้อง เทียบตรง ไม่ลำเอียง ไม่แสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ สามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้

2) รับผิดชอบ ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเองและยอมรับผลการกระทำของตนเอง และบุคลากรในสถานศึกษาที่จะเกิดต่อสถานศึกษาและสังคม

3) ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้ที่หวังดี รับรู้ รับฟัง ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นมิตรด้วยความจริงใจ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

สรุปว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 3 สมรรถนะที่สำคัญ คือ 1) สมรรถนะด้านความรู้ 2 สมรรถนะ คือ การบริหารงานวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) สมรรถนะด้านทักษะ 2 สมรรถนะ คือ การบริหารงานวิชาการและการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะ 2 สมรรถนะ คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ และคุณธรรมและจริยธรรม

หลักพุทธธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญและมีบทบาทในการที่จะบริหารงานต่างๆ ในสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยการอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกฝ่ายเช่น ครู สอนในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานในสถานศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารและผู้ร่วมงานที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นศาสตร์และศิลป์มาประยุกต์ใช้เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพยิ่งขึ้น และพัฒนาให้ทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันและอนาคต และการที่ผู้บริหารจะสามารถพัฒนางานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอันจะนำพาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะของผู้บริหารที่แสดงออกถึงความสำเร็จของการบริหารงานด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและที่สำคัญคือ การสร้างศรัทธาในตัวเองให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมงาน (อชราธร สังมณีโชติ, 2550) นอกจากนี้ยังพบว่า ทักษะของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา คือ ทักษะด้านมนุษย ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านความรู้ความคิด ทักษะด้านการศึกษาและการสอน (พิศุทธิ์ศักดิ์ กุลสาร และศันสนีย์ จะสุวรรณ์, 2564) เหตุฉะนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีความรู้ความสามารถมีทักษะ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้กับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

หลักพุทธธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ผู้เขียนได้นำมาเสนอในบทความนี้ คือ หลักพุทฺธปาปณิกสูตร (อง.ตัก. (ไทย) 20/20/163-164) เป็นหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดีและเป็นหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมกับผู้เป็นนักบริหารที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีการบริหารจัดการที่ดี และมีมนุษยสัมพันธ์ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2548) ได้กล่าวไว้ว่า พุทธปาปณิกสูตร หรือปาปณิกธรรม 3 (ปาปณิกังคะ หลักพ่อค้า, องค์คุณของพ่อค้า) ได้แก่ 1) จักขุมา ตาดี รู้จักสินค้าดูของเป็นสามารถคำนวณราคาจะทุนเก็งกำไรแม่นยำ 2) วิธูโร จัดเจนธุรกิจ รู้แหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาดสามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า 3) นิสสยสัมปโน พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2549) ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมในพุทฺธปาปณิกสูตรไว้อย่างละเอียดว่า คุณลักษณะ 3 ประการของนักบริหารที่จะช่วยให้นักบริหารทำสำเร็จจุลลงไปได้ด้วยดี ได้แก่

1. จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผลโดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วยซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือทักษะทางด้านความคิด

2. วิรุโรร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ในกรณีแพทย์ผ่าตัดตมอองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดตมออง เป็นต้นคุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือความชำนาญการด้านเทคนิค หรือทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน

3. นิสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดมีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้ให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้เป็นต้นคุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์

โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหารกล่าวคือ ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมากคุณลักษณะข้อที่ 1 และ 3 มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 มีน้อย เพราะสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้ สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง 3 ข้อมีความสำคัญพอๆ กัน นั่นคือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะเดียวกันต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและไกล เพื่อเตรียมตัวสำหรับเป็นนักบริหารระดับสูง นอกจากนั้นต้องมีความสามารถในการสื่อสารประสานงานในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์จากผู้บริหารระดับสูงมาสู่การปฏิบัติในผู้บริหารและพนักงานระดับล่าง และนำผลการดำเนินงานที่ได้จากการปฏิบัติงานมาสรุปและนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง

สำหรับคุณสมบัติสำคัญที่สุดของนักบริหารที่ดีนั้นจะต้องมี Human Relation Skill หรือหลักนิสยสัมปันโน เพราะมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้มีคนอยากเข้ามาร่วมงานและทำงานให้ หากไม่มีมนุษยสัมพันธ์การบริหารงาน-คนก็ไปไม่รอด เหตุนั้น หลักนิสยสัมปันโน เป็นหลักการสำคัญที่จำเป็นและสำคัญมาก สำหรับนักบริหารคน เพราะถ้ามนุษยสัมพันธ์ไม่ดีก็ไม่มีใครอยากมาร่วมงานหรือทำงานให้ เพราะการบริหารงาน บริหารคน คือ การดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จโดยร่วมกับคนอื่น (ผู้จัดการ, 2551)

สรุปว่า หลักธรรมในพุทธปาปณิกสูตร หรือปาปณิกธรรม เป็นหลักพุทธธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) จักขุมา ปัญญาการมองกาลไกล วิสัยทัศน์ Vision หรือ Conceptual Skill เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจ วางแผนและฉลาดในการใช้คนใช้ความคิด มีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิรุโรร ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน ความชำนาญการด้านเทคนิค Technical Skill เป็นผู้นำที่จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) นิสยสัมปันโน ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ Human Relation Skill เป็นผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น ซึ่งหลักนิสยสัมปันโน หรือมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นหลักการสำคัญที่จำเป็นและสำคัญมากสำหรับนักบริหารคน

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

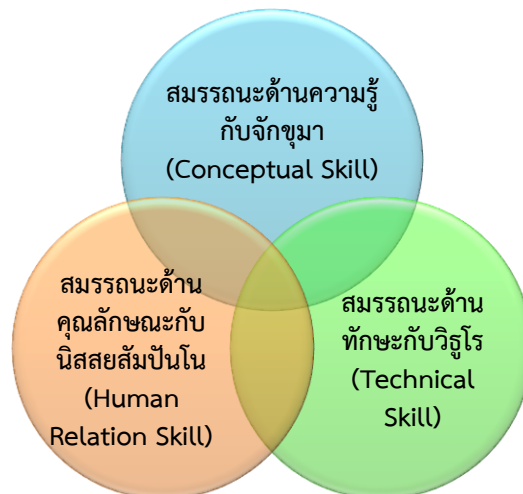
การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการนำหลักพุทธธรรม คือ ปาปนิกรรม 3 ได้แก่ 1) จักขุมา Conceptual Skill 2) วิฐโร Technical Skill 3) นิสสยสัมปันโน Human Relation Skill มาประยุกต์ หรือบูรณาการกับหลักสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 3 สมรรถนะหลัก ได้แก่ 1) สมรรถนะด้านความรู้ 2) สมรรถนะด้านทักษะ 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อครูและผู้บริหารสถานศึกษาในการนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในสถานการณ์ที่แตกต่างในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อหาแนวทางพัฒนาการสอนของครูให้มีคุณภาพ การส่งเสริมสภาพแวดล้อมการทำงานของครูและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในโรงเรียน การพัฒนาวิชาชีพครู ความเชื่อ คุณลักษณะและจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ตลอดจนตัวชี้วัดที่ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีศักยภาพในการบริหารจัดการ ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงการเสริมสร้างบทบาทของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากการร่วมมือกันระหว่าง บ้าน โรงเรียน และชุมชน ผ่านการจัดตั้งสมาคม ชมรม การระดมทรัพยากร และการจัดกิจกรรมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) โดยสรุปผลการสังเคราะห์ ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

การบูรณาการหลักพุทธธรรม (ปาปนิกรรม 3) กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา		
1. สมรรถนะด้านความรู้กับจักขุมา วิสัยทัศน์ปัญหาการมองกาลไกล (Conceptual Skill)	2. สมรรถนะด้านทักษะกับวิฐโร ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน (Technical Skill)	3. สมรรถนะด้านคุณลักษณะกับ นิสสยสัมปันโน ทักษะด้านมนุษย สัมพันธ์ (Human Relation Skill)
-การจัดการเรียนรู้ -การนำผลไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ -การบริหารงานวิชาการ -การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา -การประกันคุณภาพการศึกษา -การพัฒนาคุณภาพการศึกษา -การวัดและประเมินผล -การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน -มีความฉลาดในการเลือกใช้คน -มีความรอบคอบ -มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 -มีปัญญามองการณ์ไกล -มีวิสัยทัศน์กว้างไกล -มีเหตุผล	-กระบวนการการพัฒนาบุคลากรทาง การศึกษา -การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร -การตัดสินใจ -การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล -การบริหารงานวิชาการ -การบริหารแบบมีส่วนร่วม -การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู -การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการ เรียนรู -การสร้างขวัญกำลังใจ -การสร้างแรงบันดาลใจ -มีความชำนาญการด้านเทคนิค -มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน -มีความสามารถในการสื่อสาร	-การดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จโดยร่วมกับ คนอื่น -ได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น -เป็นที่รักของผู้ร่วมงาน -มีความซื่อสัตย์ -มีความเป็นกัลยาณมิตร -มีความโปร่งใส -มีความยุติธรรม -มีความรับผิดชอบ -มีความสามารถในการติดต่อ ประสานงาน -มีความสามารถในการผูกใจคน -มีคุณธรรมและจริยธรรม -มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง -มีภาวะผู้นำทางวิชาการ

บทสรุป

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สำคัญ 3 สมรรถนะ คือ 1) สมรรถนะด้านความรู้ (1) การบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การวัดและประเมินผล และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน (2) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา และแนวทางการนำผลไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) สมรรถนะด้านทักษะ (1) การบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การตัดสินใจ และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน (2) การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารมีความสามารถในการสื่อสาร การสร้างขวัญ กำลังใจ การสร้างแรงบันดาลใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะ (1) ภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (2) คุณธรรมและจริยธรรม ผู้บริหารต้องมีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม โปร่งใส รับผิดชอบ และเป็นกัลยาณมิตร โดยหลักปาปนิกรรม หรือทศปานิกฎประกอบด้วย 1) จักขุมา Conceptual Skill การมีวิสัยทัศน์ 2) วิจิโร Technical Skill การจัดการดี 3) นิสสยสัมปันโน Human Relation Skill การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นหลักพุทธธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยหลักนิสยสัมปันโน เป็นหลักการสำคัญและจำเป็นมากสำหรับนักบริหาร สรุปผลการศึกษา คือ การบูรณาการหลักพุทธธรรม (ปาปนิกรรม 3) กับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) สมรรถนะด้านความรู้กับจักขุมา (Conceptual Skill) 2) สมรรถนะด้านทักษะกับวิจิโร (Technical Skill) 3) สมรรถนะด้านคุณลักษณะกับนิสยสัมปันโน (Human Relation Skill) อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียน ส่งเสริมการทำงานและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในสถานศึกษา สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบูรณาการหลักปาปนิกรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เทียน ทองแก้ว. (2556). **สมรรถนะ Competency: หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ผู้จัดการ. (2551). **เปิดไตรสูตรสร้างนักบริหารใช้หลักธรรมสู่ความสำเร็จธุรกิจ**. แหล่งที่มา <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=70732> สืบค้นเมื่อ 30 พ.ย. 2564.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.
- พิศุทธิ์ศักดิ์ กุลสาร และศันสนีย์ จะสุวรรณ์. (2564). **ทักษะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มทวาราวดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร**. **วารสารครูศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 8(2). 240-253.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). **เครื่องมือส่งเสริมการขับเคลื่อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา)**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- อัคราธร สังมณีโชติ. (2550). **คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์
Journal of Bovern Multi-Education and Human Social Sciences
(JOB_EHS)

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์
Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences
(JOB_EHS)

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ ส่งเสริม และสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสนำผลงานวิชาการ โดยเปิดรับบทความวิชาการ และบทความวิจัยทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารการศึกษา บริหารธุรกิจ วิทยาการ จัดการ และสาขาวิชาสหวิทยาการอื่นๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนั้นได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 ฉบับ ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind)

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยในวารสารอย่างเคร่งครัด และการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ โดยไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของวารสาร

วารสารขอสงวนสิทธิ์ในการคัดเลือกบทความลงตีพิมพ์และจะแจ้งให้เจ้าของบทความทราบหลังจากผู้ประเมินบทความตรวจอ่านบทความแล้ว

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. ประกาศรับต้นฉบับจากคณาจารย์ นักวิจัย และนิสิตนักศึกษา
2. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้องของต้นฉบับ
3. กองบรรณาธิการวารสารฯ จัดส่งต้นฉบับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้นๆ อ่านประเมินต้นฉบับ จำนวน 2 ท่าน ต่อ 1 ฉบับ โดยทำการประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนดในลักษณะเป็น Double-Blind Peer Review คือ ปกปิดรายชื่อผู้เขียนบทความและผู้เกี่ยวข้อง
4. ส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามผลการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
5. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบความถูกต้อง และดำเนินการเผยแพร่บทความบนระบบเว็บไซต์ของวารสาร

หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของ วารสารวารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

1. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดวารสารหนึ่งมาก่อน
2. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องไม่อยู่ระหว่างเสนอขอตีพิมพ์ ในวารสารอื่น
3. เนื้อหาในต้นฉบับควรเกิดจากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเองไม่ได้ลอกเลียนหรือตัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม
4. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับตามรูปแบบของต้นฉบับตามข้อกำหนดในระเบียบการส่งต้นฉบับ
5. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ
6. หลังจากผู้เขียนได้แก้ไขเรื่องแล้ว กองบรรณาธิการได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงจะทำการออกหนังสือตอบรับบทความ

ระเบียบการส่งต้นฉบับบทความวิชาการและบทความวิจัย

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ลงวารสารวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสี่ขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ 2.5 เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ 2.5 เซนติเมตร

1.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

- 1) ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 20 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 2) ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 20 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 3) ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 4) สังกัดหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน (ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ได้ชื่อผู้เขียน
 - 5) ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) (ภาษาไทย – ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 6) สังกัดหน่วยงานสังกัดของผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย- ภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ได้ชื่อผู้เขียนร่วม
 - 7) E-mail อีเมลของผู้เขียนที่ใช้ในการติดต่อได้จริง ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา และเบอร์โทรติดต่อ ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 8) หัวข้อของบทความย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 9) เนื้อหาบทความย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ไม่ควรเกิน 250-300 คำต่อบทความย่อ
 - 10) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 11) หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย
 - 12) หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย
 - 13) เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน
- 1.3 จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวไม่ต่ำกว่า 10 หน้าแต่ไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง)
- 1.4 จำนวนเอกสารอ้างอิง ควรมีอย่างน้อย 5-10 เรื่อง

2. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

2.1 บทควมวิจัย

- 1) ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน
- 2) ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากเป็นนักศึกษา ให้ระบุสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษทั้งภาษาไทยและอังกฤษ และหากเป็นอาจารย์ ให้ระบุสังกัด/คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการสอน ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ

3) ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบันทั้งภาษาไทยและอังกฤษ E-mail และเบอร์โทรศัพท์ ของผู้เขียน

4. บทคัดย่อ / Abstract เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องอ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250-300 คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะศัพท์วิทยาศาสตร์ และมีองค์ประกอบของบทคัดย่อให้ครบทั้งวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย และคำสำคัญ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ

5) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

6) วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives of this research) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยระบุเป็นข้อ

7) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ขั้นตอนการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแปรการวิจัย (ถ้ามี) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

8) สรุปผลการวิจัย (Research Result) เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย สรุปผลการวิจัยด้วยตารางและภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบตารางด้านซ้ายและขวา สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพที่ชัดเจน และมีคำบรรยายใต้รูปกรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพก็ได้

9) อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion) ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด (ถ้ามี) และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำไปใช้ประโยชน์

10) องค์ความรู้การวิจัย (Research Body of Knowledge) อธิบายองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย ควรสังเคราะห์ออกมาเป็นภาพ/โมเดล พร้อมคำอธิบายภาพ/โมเดลให้สามารถเข้าใจได้โดยสมบูรณ์

11) ข้อเสนอแนะ (Research Suggestion) เป็นการให้ข้อเสนอแนะที่ได้จากกระบวนการทำการวิจัย ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

12) เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA Style (American Psychological Association Style) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ หากผู้เขียนมีมากกว่า 5 คน ให้ใส่ชื่อ 5 คนแรกแล้วตามด้วย และคณะหรือ et al.

2.2. บทความวิชาการ

- 1) **ชื่อเรื่อง** ควรสั้น และกะทัดรัด ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน
- 2) **ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียน** เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากเป็นนักศึกษา ให้ระบุสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ และหากเป็นอาจารย์ ให้ระบุสังกัด/คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการสอน ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
- 3) **สังกัด** ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ E-mail และเบอร์โทรศัพท์ของผู้เขียน
- 4) **บทคัดย่อ / Abstract** เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250-300 คำ หรือ 14 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง
- 5) **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา ปัญหาการวิจัย เหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 6) **เนื้อหา (Material)** ผู้เขียนอาจแบ่งหัวข้อย่อยในประเด็นเนื้อหานี้ได้ตามประเด็นที่ผู้เขียนต้องการจะทำการนำเสนอในบทความ โดยเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการค้นคว้า
- 7) **บทสรุป (Summary)** เป็นการสรุปผลได้จากการศึกษาว่าได้พบประเด็นอะไรที่สำคัญ รวมทั้งองค์ความรู้จากการศึกษา ที่ผู้เขียนต้องการสรุปผล รวมถึงเสนอแนะองค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อที่จะนำผลการศึกษาไปพัฒนาและเป็นประโยชน์ทางการศึกษา
- 8) **เอกสารอ้างอิง (References)** เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA Style (American Psychological Association Style) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ หากผู้เขียนมีมากกว่า 5 คน ให้ใส่ชื่อ 5 คนแรกแล้วตามด้วย และคณะหรือ et al.

2.3 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน ปีที่ตีพิมพ์ และหมายเลขหน้า (ถ้ามี) กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารอ้างอิงที่ใช้ อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

1) พระไตรปิฎก/อรรถกถา :

ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อหนังสือ**. พิมพ์ครั้งที่. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
ตัวอย่าง.

พระครูโสภาสนทนทิตต์ (ศักดิ์ โอภาโส) และพระมหาญาณวัฒน์ จิตตวฑฒโน (บุตดาวงษ์). (2562). **แนวคิดทางการศึกษาสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. อ่างทอง : วรศิลป์การพิมพ์89.

3) สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อเรื่องสารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย**.
ชื่อระดับสารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานวิจัย. ชื่อมหาวิทยาลัย หรือแหล่งให้ทุนการวิจัย.
ตัวอย่าง.

พระครูปลัดอิทธิพล ปธานโก (เพ่งผล). (2559). **การศึกษาการจัดกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนสายไหม (ทัศนารมย์อนุสรณ์) เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

พระสุวรรณมหาพุทธาภิบาล (ไอ้ สุภโท). (2562). **รูปแบบการจัดการเรียนรู้ศีล ๕ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

พระมหาญาณวัฒน์ จิตตวฑฒโน. (2563). **การพัฒนากระบวนการบริหารงานวิชาการระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. รายงานวิจัย. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

4) บทความในวารสาร :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่พิมพ์(ฉบับที่พิมพ์). เลขหน้าที่ย่างอิง**.
ตัวอย่าง.

พระครูปลัดสุวรรณ์ สิริวฑฒโก (อุกฤษโซค) และศุภกัญญา ศรีคำไทย. (2562). **การบริหารตนตามแนวพุทธธรรมเพื่อบริหารองค์การทางการศึกษา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 6(3). 266-277.**

5) บทความในหนังสือ :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อหนังสือ. พิมพ์ครั้งที่. (เลขหน้า).** เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.
ตัวอย่าง.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโย. (2542). **ทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) : วิเคราะห์จากหนังสือ ทางสายกลางของการศึกษาไทย. ใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ชีวิตและผลงานของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) และนันทาทศนะของนักวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

6) สื่ออินเทอร์เน็ต :

ชื่อผู้เขียน/ผู้เผยแพร่. (ปีเผยแพร่). ชื่อเรื่อง. แหล่งที่มา (URL). สืบค้นเมื่อ (วันที่-เดือน-ปี).
ตัวอย่าง.

วัดญาณเวศกวัน. (2556). ประวัติพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). แหล่งที่มา
http://www.watnyanaves.net/th/web_page/biography สืบค้นเมื่อ 10 ก.ย. 2563.

7) หนังสือพิมพ์ออนไลน์ :

ผู้แต่ง. (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์. แหล่งที่มา (URL). สืบค้นเมื่อ (วันที่-เดือน-ปี).

ตัวอย่าง.

เดลินิวส์. (27 ก.พ. 2562). เริ่มนำร่องการเรียนรู้สถิติสมมติเป็นฐานภาคเรียนที่ 1-62. เดลินิวส์. แหล่งที่มา
<https://www.dailynews.co.th/education/695610> สืบค้นเมื่อ 10 ก.ย. 2563.

8) ราชกิจจานุเบกษา :

ชื่อกฎหมาย. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (ถ้ามี). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ตอนที่ หน้า (วันเดือนปี).

ตัวอย่าง.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (10
ก.ย. 2563).

การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย

3. สถานที่ติดต่อ

วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์

วัดหนองบัวหิง ตำบลดอนทราย อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี 70140

โทรศัพท์ : 099-1916295, 099-6166595, 095-5426695

E-mail: ukitchock@gmail.com

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOB_EHS

4. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 2 ท่านต่อ 1 เรื่อง ประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนดในลักษณะเป็น Double-Blind Peer Review คือ ปกปิดรายชื่อผู้เขียนบทความและผู้เกี่ยวข้อง และส่งผลการอ่านประเมินคืนผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

5. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences) ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของวารสารฯ ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่ว่าจะได้รับอนุญาตจากวารสารฯ เป็นลายลักษณ์อักษร

6. ความรับผิดชอบ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น รวมทั้งผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งทางวารสารได้กำหนดความซ้ำของผลงานด้วยโปรแกรม CopyCat เว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 25%

ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ โดยรวมทั้งทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์และวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

จริยธรรมการตีพิมพ์

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences) ได้กำหนดจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานบทความในวารสาร ดังนี้

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในการคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
3. ผู้เขียนจะต้องจัดทำต้นฉบับของบทความตามคำแนะนำสำหรับผู้เขียน
4. ผู้เขียนที่มีชื่อในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนร่วมในการวิจัย
5. ผู้เขียนจะต้องอ้างอิงผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียวทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น)
6. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
7. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม
8. ผู้เขียนจะต้องแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด
9. ผู้เขียนจะต้องระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และจะต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. หลังจากได้รับบทความจากกองบรรณาธิการวารสารและผู้ประเมินบทความ ตระหนักว่าตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ
2. ผู้ประเมินบทความ ควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือกระบวนการวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
3. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความ ที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
4. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิดที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

2. บรรณาธิการจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ

3. บรรณาธิการจะต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่นอย่างจริงจัง และใช้โปรแกรมที่เชื่อถือได้ เพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นจะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการตอบรับ หรือปฏิเสธ การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

4. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

5. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้แนะว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

6. บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน

7. บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

**Journal of Bovorn Multi - Education
and Human Social Sciences**